

Bartın Belediyesi Yayınları

Tuncer Özkan

Makina Y. Müh. · İTÜ 1970

2 × 660 MW Buharlı Güç Santrali Termodinamik Çözümleme

Amasra / Bartın, Mayıs 2025

Tuncer Özkan

2 x 660 MW Buharlı Güç Santrali
Termodinamik Çözümleme

Tuncer Özkan

2 x 660 MW Buharlı Güç Santrali · Termodinamik Çözümleme

Sanat Ofset · Bartın

Amasra / Bartın, Mayıs 2025 · ISBN 978-605-69054-5-2

Sunuş

2 x 660 MW gücündeki Termik Santral'in karakteristik özelliklerini ortaya koyan, insan sağlığını ön planda tutarak çevre bilincini aşılarmayı amaçlayan bu çalışmanın toplumumuza fayda sağlamasını temenni eder, çalışmamıza verdiği değerli katkılarından dolayı, emeği geçen Makine Yüksek Mühendisi Sayın Tuncer Özkan'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

*M. Rıza Yalçınkaya
Bartın Belediye Başkanı*

MUHAMMET RIZA YALÇINKAYA

Özgeçmiş

Muhammet Rıza Yalçinkaya 23 Kasım 1955'te doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Bartın'da tamamlayan Yalçinkaya, Hacettepe Üniversitesi Zonguldak Mühendislik Fakültesi'nden Makina Mühendisi olarak mezun oldu. Amasra Taşkömürü Müessesesi Müdürlüğü'nde teknik uzman, makine mühendisi ve Baş Mühendis olarak görev aldı. 1995-1999 yılları arasında TMMOB Makine Mühendisleri Odası Bartın İl Başkanlığı görevinde bulundu. Bunun yanı sıra, 1998 Yılında TMMOB İl Koordinasyon Kurulu Başkanı olarak görev yaptı.

Yalçinkaya, 1999 yılında Bartın'ı daha yaşanabilir bir kent yapmak hedefiyle Demokratik Sol Parti'den Bartın Belediye Başkanlığı'na aday oldu ve seçimi % 34.1'lik oy oranıyla kazandı. 5 yılda adeta şehrin çehresini değiştiren Yalçinkaya, 2003 yılında Bartın'ın tarihi ve kültürel değerlerini öne çıkaran çalışmalarıyla "Tarihi Kentler Birliği Özendirme Ödülünü" aldı. Görev süresi boyunca Bartın'a sayısız eser kazandırdı.

DSP'den ikinci kez girdiği Belediye Başkanlığı seçimini bu kez oyların % 60.6'sını alarak kazandı. Rıza Yalçinkaya, 2002'de Şehir ve Başkan Dergisinin çevre düzenleme dalında "Kent Ödülü", 2005'te Ankara Yuva Konut Yap Kooperatifleri Birliği ile Anadolu Kamu-Sen'in "Yılın Belediye Başkanı Ödülünü", Gözcü Gazetesi'nin "Yılın Belediye Başkanı" ödülleri aldı. Türkiye Tarihi Kentler Birliği ve Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Encümen üyeliklerinde bulundu.

Cumhuriyet Halk Partisi'nden 2007 yılı Milletvekili Genel Seçiminde aday oldu. Yıllarca hizmet ettiği Bartınlıların desteğiyle seçimi kazandı ve 2018 yılına kadar milletvekili olarak görev yaptı. Parti Meclisi ve Merkez Yönetim Kurulu üyeliklerinde görev aldı. Ayrıca 4 yıl boyunca TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği görevinde bulundu.

Görev süresi boyunca emeklinin, madencinin, esnafın, işsiz, işçinin, çiftçinin, kadınların ve gençlerin sorunlarının takipçisi oldu. Sadece Bartın'da yaşayanların değil tüm Türkiye'de yaşayan Bartınlıların da sesi, nefesi oldu.

Yalçinkaya, 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Seçiminde % 51.3 oy oranı ile Bartın Belediye Başkanı seçildi.

M. Rıza Yalçinkaya evli ve 2 çocuk babasıdır.

TUNCER ÖZKAN

Özgeçmiş

1944 yılında Erzincan'da doğdu. İTÜ. Makina Fakültesinden Makina Yüksek Mühendisi olarak mezun oldu. Evli ve bir çocuk babasıdır.

01.04.1970 tarihinde, EKİ (Ereğli Kömürleri İşletmesi) Amasra Bölgesinde

- Yeraltı Makina Mühendisi,
- Bölge Makina Mühendisi,
- Elektromekanik Başmühendisi,
- Batı Karadeniz Kömür İşletmesi (BKİ.) Müessese Müdür Yardımcısı olarak çalıştı.

1981-1984 ve 1990-1997 yılları arasında

- Türkiye Taşkömürü Kurumu'na (TTK) bağlı Maden Makinaları Fabrika İşletme Müdürlüğünde, İşletme Müdürü,
- TTK Genel Müdürlük Müşaviri,
- Genel Müdürlük Enerji Tasarruf Komisyonu Başkanı ve
- APK Daire Başkanı olarak görev yaptı.
- Nisan 2009'da emekli oldu. Halen danışmanlık yapıyor.

Makina Mühendisleri Odası Zonguldak Şubesi'nin kurucu başkanlığını yaptı. Aynı zamanda Karaelmas Üniversitesi (ZKÜ) Makina Mühendisliği Bölümü'nde proje çalışmaları yaptırdı.

TTK Kurum içi eğitim amaçlı:

- Silindirik Sonsuz-Vida Çark Mekanizmaları,
- Helisel Alın Dişli Çark Mekanizmaları,
- Palloid Spiral Konik Dişli Çarklar,
- Bir Dalgıç Elektro-Pompanın Hesabı ve Projelendirilmesi,
- Molet Milinin Mukavemet Kontrolü,
- Hava Patlatmalı Kazı Sisteminin Mekaniği ve Termodinamik Çözümlemesi,
- Eksenel Kaymalı Yataklar,
- Karadon Müessesesi - 360 m Katı Su Haritası,
- Radyal Kaymalı Yataklar,
- CO₂ Gaz Patlatmalı Kazı Sistemi ile ilgili kitapları vardır.

TUNCER ÖZKAN

Özgeçmiş (Devamı)

Ayrıca Çeşitli Kongrelerde (Arkadaşları ile ortaklaşa) sunulan:

- ▶ Hava Patlatmalı Kazı Sisteminin Mekaniği,
- ▶ Yüksek Basıncılı Hava ile Kömür Kazısı,
- ▶ Sıvı CO₂ ile Kayaç Parçalamanın Mekanizması (Almanya Aachen ve Isparta),
- ▶ TTK'da Enerji Tasarrufu Çalışmaları,
- ▶ Ahşap Domuzdamlarının Çalışma Performasyonlarının İyileştirilmesi,
- ▶ Toz ve Gürültüye Karşı Alınması Gereken Önlemler Bağlamında İşçi Sağlığı,
- ▶ Kozlu Ana Kat Pompalarının Yüksek Verimli Pompalar İle Yenilenmesi Projesi,
- ▶ Termik Santral Külünün Ayak Arkası Yangınlarına Karşı Kullanılması, başlıklı bildirileri vardır.

Projeleri:

- ▶ TÜBİTAK 102M026-2007 no'lu proje tamamlandı (Sıvı CO₂ ile patlatma sisteminde gaz çıkış hızının deneysel olarak saptanması, Prof. Nuri Ali Akçın ve Doç. Dr. Mustafa Eğriboyun ile),
- ▶ TÜBİTAK 109G058 no'lu proje tamamlandı (Kaya ve kömür kırma amaçlı yüksek basınçlı gaz püskürtme sistemlerinin geliştirilmesi. TTK-MAM-MKE ile),
- ▶ TÜBİTAK 1120196 no'lu yeni projeye danışmanlık yaptı ve projenin kabul edilmesinden sonra da ayrıldı. (İnce boyutlu şlam kömür külünün uzaklaştırılması için yeni bir üç ünlü siklonik ayırıcı tasarımı ve geliştirilmesi)
- ▶ Mehmet Kemal Dedeman Araştırma ve Geliştirme Proje Yarışmasında: 2007 yılında 2. lik, 2008 yılında 3. lük ödülü aldı. (TTK önceki dönem Genel Müdürü Maden Yüksek Mühendisi Rifat Dağdelen ve Maden Mühendisi Haşim Demirler ile)

Patentleri (TTK adına, Rifat Dağdelen ile):

- ▶ Öngerilmeli Domuzdamı Sistemi 2008/07445,
- ▶ Ergonomik Madenci Kemer 2008/01161,
- ▶ Başyukarı Malzeme Çekme Mekanizması 2008/01162,
- ▶ Ocak Yangınlarına Karşı Önceden Önlem Mekanizması 2008/01163.

Önsöz

Verilen / Seçilen büyüklükleri ile Amasra'da gerçek anlamda bir buharlı güç santrali kurulmasını öngören bir projenin irdelendiği, termodinamik ağırlıklı bu çalışma, yaklaşık 6 aylık bir zaman diliminde ortaya çıkmıştır.

Çalışmada üzerinde durulan ilkeler şunlardır:

- İşlenen konular oldukça sade bir anlatımla kaleme alınmıştır,
- Kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır,
- Santralin, topluma olası faydalı/zararlı yönlerine, ayrıca konu ile ilgili olarak akla gelebilecek sorulara ve cevaplara da çalışma içerisinde yer verilmiş; bunların değerlendirilmesi ise okuyucunun takdirine bırakılmıştır.

Okuyucunun zorlandığı konularda yazara (0542) 525 42 87 numaralı telefonundan her zaman ulaşılabilir.

Bu çalışmanın yayına hazırlanmasındaki katkıları için Mehmet Sabaz'a; ayrıca beni yetiştiren, genç yaşta aramızdan ayrılan termodinamik hocam Prof. Dr. Ahmet Rasim BÜYÜKTÜR'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca çalışmanın basımı konusunda desteklerini esirgemeyen Bartın Belediye Başkanı Mak. Y. Müh. Sayın M. Rıza Yalçınkaya'ya da şükranlarımı sunarım.

Tuncer Özkan

Giriş / Özet

Termik Santral için gerekli:

Kimyasal analizi:

%78.54 C, %5.28 H₂, %4.53 O₂, %1.4 N₂, %1.25 S, %9.05 Kül

Kalorifik değeri: 5 600 ($\pm$ 200) kcal/kg

Tüketim miktarı: 452 ton/saat olan zenginleştirilmiş taşkömürüne ihtiyaç var,

Sağlanabilir mi?

Üretim miktarı yeterli olmayıp yurtdışından katkı sağlanacaksa, liman problemi yok mudur?

Kimyasal analizi verilen ve saatte 452 ton kömürün (25.5 ton/saat; kalker hariç) kazanda tam yanmasından sonra oluşan baca gazlarının yaklaşık miktarları;

1 302 t/h CO₂, 215 t/h H₂O, 10,8 t/h SO₂, 3 699 t/h N₂ olduğuna göre, bu değerler gerekli insan sağlığı sınırlarına nasıl çekilecektir; düzenekler nelerdir? (Örneğin, 'Filtre ile' cevabı yetersiz olup, filtrenin karakteristik özelliklerinin belirtilmesi gerekir). Kalkerin katkı maddesi olarak kullanılmasında baca gazları hangi değerlere indirgenecektir?

Deniz deşarj sisteminde kullanılan soğutma suyu miktarı 160 000 m³/saat olup kondense giriş/çıkış sıcaklık farkı 8 - 10 °C dir. Isınan suda kullanılan difüzör sistemi yeterli midir; sıcaklık kontrolü nasıl yapılacaktır?

Hava kirliliğini artıran SICAKLIK İNVERSİYONU, insan sağlığı ve çevre ortamı için en önemli faktördür. Etkilerinin giderilmesi için tatmin edici, yeterli bir çalışma yapılmış mıdır?

Ve, akla gelebilecek daha fazla sorular/cevaplar bu çalışma içerisinde.

Bu çalışmadaki AMACIMIZ, santral çıktı zararlı bileşenlerinin (örneğin, baca gazları, soğutma suyu v. b.) insan sağlığı ve çevre ortamı üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya çıkarmaktır.

İçindekiler

I. 2019 yılı ÇED raporundan alınan proje özet bilgileri.....	7
II. 2 x 660 MW Buhar Santrali Termodinamik Çözümleme	11
III. Santral’de kullanılacak yıllık toplam kömür miktarı:	35
IV. Yoğuşturucuda (Kondansör’de) kullanılacak soğutma suyu miktarı:	37
V. 2 x 660 MWe gücünün eşdeğer güç değerleri	51
VI. Yakıtlar ve Yanma.....	53
VII. ÇED raporuna göre yanma ürünleri ile ilgili alınan önlemler	77
VIII. Kömür hakkında genel bilgi.....	79
IX. Teorik hava ihtiyacı.....	93
X. Akışkan yataklı kazanlar:	101
XI. ÇED Raporu’na göre yanma ürünleri ile ilgili alınan önlemler:	103
XII. Hava kirliliğini artıran sıcaklık inversiyonu	105
XIII. Sonuç: hava kirliliği ve sağlık etkileri irdeleme	129
XIV. Soğutma suyu deniz deşarj sistemi (irdeleme):	136
LİTERATÜR.....	146

Şekiller Dizini

Şekil 1. İdeal ara ısıtmalı Rankine çevrimi.....	9
Şekil 2. Buharlı güç santralinin projemize esas çizimi (Rankine çevrimi).....	11
Şekil 3. Buharlı Güç Santrali çevriminin T-S diagramı	13
Şekil 4. Giriş ve çıkış şartlarının Rankine çevriminin verim üzerindeki etkisi.....	33
Şekil 5. Buharlı güç santrali çevriminin T-S diagramı	39
Şekil 6. Tek geçişli açık soğutma sisteminin şematik gösterimi	44
Şekil 7. Soğutma suyu denizde şarj sistemi için genel yerleşim planı.....	47
Şekil 8. Difüzör kesiti	48
Şekil 9. Düşey kollu difüzör	48
Şekil 10. Difüzör enine kesiti	49
Şekil 11. Hava yakıt oranı (HY), bir yanma işleminde birim yakıt kütlesi için kullanılan hava kütlesidir	54
Şekil 12. Yanma odasına giren bileşenler ve çıkan ürünler (Şematik olarak gösterim).....	62
Şekil 13. Yanma odasına giren bileşenler ve çıkan ürünlerin kütle analizleri	65
Şekil 14. Yanma odasına giren çıkan bileşenler.....	68
Şekil 15. Bileşenlerin kütle analizi.....	70
Şekil 16. Yanma odasına giren çıkan bileşenler.....	73
Şekil 17. Tipik elektrostatik filtre sistemi.....	78
Şekil 18. Yakacak analizi	79
Şekil 19. Kömürlerin yakma havası ihtiyacı	86
Şekil 20. Kömürlerden oluşan özgül duman gazı miktarı.....	87
Şekil 21. 1 kg kömüre karşılık gelen bileşenlerin hacimsel analizi	90
Şekil 22. Duman gazındaki CO ₂ ve H ₂ O (Su buharı) hacimsel oranları (Kömür ve sıvı yakacaklar için).....	99
Şekil 23. Kömür için duman gazının yoğunluğu.....	100
Şekil 24. Şehirlerde yüksekliğe bağlı olarak sıcaklık değişimi.....	107
Şekil 25. Radyasyon inversiyonu	108
Şekil 26. Çökme inversiyonu	110
Şekil 27. Çökme inversiyonu'nda sıcaklığın yükseklikle değişimi	110
Şekil 28. Vadide gerçekleşen Çökme inversiyonu'nun etkileri.....	111
Şekil 29. Adveksiyon inversiyonu'nun oluşumu	112
Şekil 30. Türkiye'de taş kömürü ve linyit ile çalışan termik santrallerin kirlетici salımları ile bağlantılı sağlık etkileri	115
Şekil 31. Parçacıklı maddeye (PM _{2.5}) maruz kalmak çok sayıda sağlık sorununa yol açar [Sağlık ve Çevre Birliği (2015), S.].....	116
Şekil 32. Kömür yakıtlı termik santrallerden çevreye yayılan zararlı maddeler...	118
Şekil 33. Proje sahasının yerleşimlere olan mesafesini gösterir harita.....	125
Şekil 34. Termik santralin planlanan bölge arazisi	126
Şekil 35. Termik santral iş akım şeması.....	131
Şekil 36. Denizden su alma ve sıcak su dönüş sistemi şematik planı.....	137
Şekil 37. Bir boruda kontrol hacmi için enerji etkileşimleri	142

Tablo Dizini

Tablo 1. Doymuş su basınç tablosu.....	14
Tablo 2. Tablo 1 devamı	15
Tablo 3. Kızgın su buharı tablosu	19
Tablo 4. Tablo 3 devamı	21
Tablo 5. SKKY'nin Tablo 23'ü. Derin deniz deşarjları için uygulanacak kriterler	46
Tablo 6. Seyrelme hesaplamaları sonucunda elde edilen seyrelme ve sıcaklık farkı değerleri	50
Tablo 7. Hava yakıt oranı hesaplanmasına ait bir örnek	56
Tablo 8. mol kütlesi, gaz sabiti ve kritik nokta özellikleri.....	63
Tablo 9. Amasra lavvarı taşkömürü özellikleri.....	72
Tablo 10. Taş kömürü analiz sonuçları).....	72
Tablo 11. Türkiye'nin Taşkömürü üretim sahaları ve üretilen kömür özellikleri	81
Tablo 12. Yanma denklemleri	82
Tablo 13. Yatağan ilçesinde 1990-93 yılları ortalama aylık SO ₂ konsantrasyonu.....	113
Tablo 14. Muğla merkez ve Yatağan ilçesi 1999 yılı ortalama yıllık ölçüm sonuçları	113
Tablo 15. Hava kalitesi sınır değerleri.....	117
Tablo 16. Kömürlü Termik Santral salımlarından kaynaklanan sağlık sorunları	120
Tablo 17. Hava kirleticileri ve sağlık etkisi.....	122
Tablo 18. 2019 yılında hava kirliliğine bağlı ölüm sayısı en yüksek on il.....	123
Tablo 19. 2019 yılında hava kirliliğine bağlı ölüm yüzdesi en yüksek on il....	124
Tablo 20. Emisyonlar ve ilgili ulusal / uluslararası sınır değerler / standartlar	133
Tablo 21. HKDYY de belirtilen sınır değerler.....	135
Tablo 22. Doymuş suyun özellikleri	140

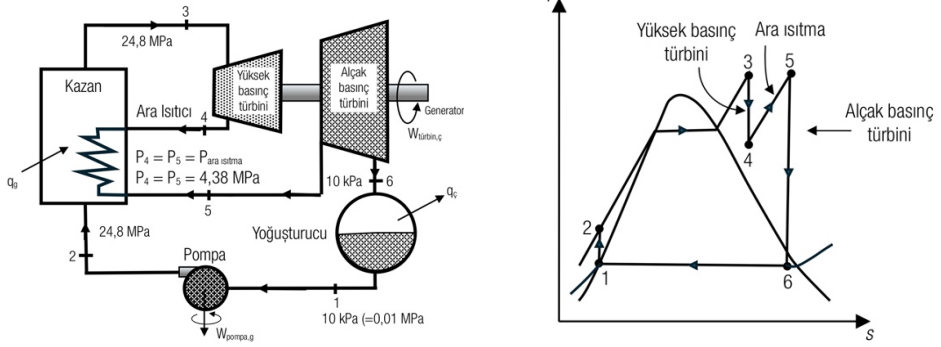
I. 2019 yılı ÇED raporundan alınan proje özet bilgileri

- 1) $2x (660 \text{ MW}_e - 669,4 \text{ MW}_m - 1,466 \text{ MW}_t)$ kurulu gücünde Termik Santral ve kül depolama sahası (**e**: Elektrik, **m**: Mekanik, **t**: Termik)
- 2) Dolgu alanı, dalgakıran ve rıhtım ile hizmet binaları,
- 3) 200 ton/saat kapasiteli bir adet ünite ve 500 ton/saat kapasiteli bir adet üniteden oluşan iki adet lavvar tesis.
- 4) Santral'de:
Kullanılacak olan taş kömürünün kalorifik değeri $5\,600 (\pm 200) \text{ kcal/kg}$ öngörülmektedir. Amasra-B sahasında üretilen kömürün termik santralde kullanılabilmesi için öncelikle yıkama ve zenginleştirme işlemine tabi tutulması gerekmektedir. Bu nedenle proje alanına iki adet lavvar tesisi kurulacaktır.
• Her iki ünite toplam
  - 458 ton/saat (3 389 200 ton/yıl) kömür
  - 25,5 ton/saat (188 700 ton/yıl) kalker,
  - $162\,900 \text{ m}^3/\text{saat}$ soğutma suyukullanılması öngörülmektedir.
- 5) Her biri 660 MW_e toplam $2 \times 660 = 1\,320 \text{ MW}_e$ gücünde iki üniteli bir enerji santrali olarak planlanan santralin bütün çevrim verimi % 45 tir.
- 6) Santral'de kömür yakma teknolojisi olarak temiz kömür yapma teknolojileri olarak bilinen "Süper Kritik Pulverize Kömür Yakma Teknolojisi" kullanılacaktır.
- 7) Amasra-B sahasından çıkarılacak kömürün termik santralde kullanılmayacak olan bölümü, lavvar tesislerinde yıkandıktan sonra kapalı bantlı konveyörler vasıtasıyla Tarlaağzı balıkçı barınağının kuzeydoğusunda inşaa edilmesi planlanan dalgakıran korumalı rıhtımdan 30 000 DWT (Dead Weight Tonnage) dökme yük gemileri ile civardaki sanayi kuruluşlarına sevk edilecektir.
- 8) Termik santral ve kül depolama sahası inşaat aşaması dört yıl sürecek olup ekonomik ömrü 30 yıl olarak öngörülmektedir.
- 9) Santral işletmeye geçtiğinde, yılda 7 400 saat işletmede olacağı öngörülmektedir. Planlanan tesisin inşaat aşamasında yaklaşık 2 500 kişinin (inşaat faaliyetlerinin en yoğun olduğu dönemde), işletme aşamasında ise yaklaşık 500 kişinin çalıştırılması planlanmaktadır.
- 10) Hema dolgu alanı ve rıhtım projesinin etüt ve proje işleri dahil olmak üzere inşaat ve yapım süresi 24 ay, yatırım süresi 34 ay olup, proje işletme ömrü 49 yıl olacaktır. Projenin inşaatı sırasında yaklaşık 100 kişinin istihdam edileceği düşünülmekte, işletme aşamasında çalışacak personel sayısı ise 65 kişi olarak planlanmaktadır.

- 11) Lavvar tesislerinde inşaat aşamasında 20 kişi, işletme aşamasında ise 86 kişinin istihdam edilmesi planlanmaktadır.
- 12) Santral'de kullanılacak olan kömür, kömür kırıcılarına, oradan da kömür değirmenlerine alınarak öğütülecek ve kömür tozu haline getirilerek kazanın yanma odasına pulverize kömür tozu olarak püskürtülecektir.
- 13) Santral'de *Benson 23* tipinde kazan kullanılacaktır. Yakma sistemi, pulverize bitümlü kömürün yakılması şeklinde olacaktır. Kazan, yılda 8 000 saat süperkritik basınçlı buhar üretilcek şekilde dizayn edilecektir.
- 14) Kazan teknolojisinin seçimi:
Büyük, pulverize kömür yakıtlı termik santrallerde kazan teknolojileri kritikaltı, süperkritik ve ultra süperkritik olarak üç farklı türde olabilir. Süperkritik santraller 221 bar'ın üzerinde buhar basıncıyla çalışırlar. 221 bar basınç ve 374,15 °C sıcaklıkta su kritik noktadadır. Kritik noktada, su ve buharın özkütlesi aynıdır. Kritikaltı santrallerde, buhar basıncı 190 bar'dan daha azdır. Süperkritik kazan teknolojisi, termik santrallerde kritikaltı kazan teknolojisinden daha verimli olduğundan gelişmiş ülkelerdeki elektrik endüstrisinde kullanımı standart hale gelmiştir.
- 15) Planlanan projede:
Nominal ana buhar basıncı..... 254 bar
Türbin girişi..... 248 bar,
Nominal ana buhar sıcaklığı ..... 560 °C
Nominal tekrar kızdırılmış buhar basıncı ..... 43,8 bar
Nominal tekrar kızdırılmış buhar sıcaklığı..... 580 °C
olmak üzere süperkritik kazan seçilecektir.

Ama önce planlanan projeye esas olmak üzere "buharlı güç çevrimleri için ideal ara ısıtmalı Rankine çevrimi" hakkında kısa bir bilgi verelim [ÇENGEL, 1996. S.].

İdeal ara ısıtmalı Rankine çevriminin T-S diyagram'ı ve bu çevrime göre çalışan bir güç santralinin genel çizimi **Şekil 1**'de gösterilmiştir. Genişlemenin iki kademede olduğu bu çevrimde, buhar türbinde bir ara basınca kadar genişledikten sonra (yüksek basınç kademesi) yeniden kazana gönderilerek ısımaktadır.

Şekil 1. İdeal ara ısıtmalı Rankine çevrimi
[ÇENGEL, 1996. S.]

Buharın ikinci kademeye giriş sıcaklığı genellikle birinci kademeye giriş sıcaklığıyla aynıdır (bizim projede farklı). Buhar daha sonra türbinin ikinci kademesinde (alçak basınç kademesi) yoğuşturucu basıncına kadar genişlemektedir. Böylece ara ısıtmalı çevrimde, buhara verilen toplam ısı ve türbinde yapılan toplam iş aşağıda verildiği gibi gerçekleşmektedir.

$$\begin{aligned} q_g &= q_{\text{birincil}} + q_{\text{ara ısıtma}} \text{ (kJ/kg)} \\ q_g &= (h_3 - h_2) + (h_5 - h_4) \text{ (kJ/kg)} \end{aligned} \quad (1)$$

ve

$$\begin{aligned} w_t &= w_{t,I} + w_{t,II} \text{ (kJ/kg)} \\ w_t &= (h_3 - h_4) + (h_5 - h_6) \end{aligned} \quad (2)$$

dır. İki kademeli ara ısıtma genellikle kritik basıncın (22,09 MPa) üzerindeki basınçlarda çalışan güç santrallerinde söz konusudur.

Projemize dönecek olursak;

Güç santralinin genel çizimi **Şekil 2'**de, çevrimin T-S diyagramı **Şekil 3'**te gösterilmiştir.

II. 2 x 660 MW Buhar Santrali Termodinamik Çözümleme

Şekil 2 ve Şekil 3'ü göz önüne alalım, burada;

Enerjinin korunumu ilkesi,

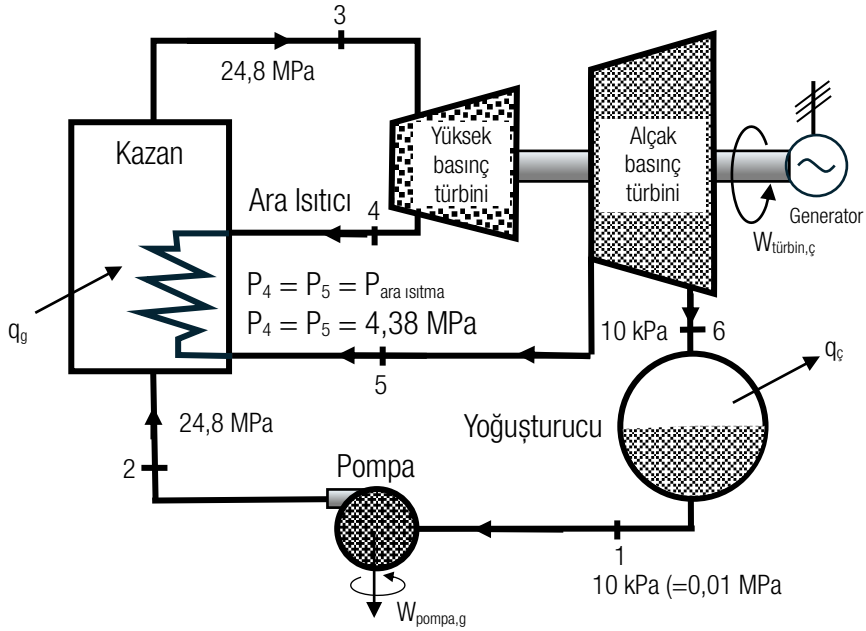
$$q - w = \Delta h + \Delta ke + \Delta pe \quad (3)$$

$$q = Q/\dot{m} \text{ birim kütle için ısı geçişi (kJ/kg)} \quad (4)$$

$$w = \dot{W}/\dot{m} \text{ birim kütle için iş (kJ/kg)} \quad (5)$$

olmaktadır. Akışkan kontrol hacminden geçerken kinetik ve potansiyel enerjilerinde çok az bir değişim olursa başka bir deyişle $\Delta ke \cong 0$ ve $\Delta pe \cong 0$ kabul edilirse (3) denklemi daha sade yazılabilir:

$$q - w = \Delta h \text{ (kJ/kg)} \quad (6)$$

Şekil 2. Buharlı güç santralinin projemize esas çizimi (Rankine çevrimi)

Kazan ve yoğuşturucuda iş etkileşimi yoktur. Ayrıca pompa ve türbindeki hal değişimleri izantropik (sabit entropi) kabul edilebilir. Bu durumda, ideal ara ısıtmalı Rankine çevrimindeki (Şekil 2) hal değişimleri aşağıdaki gibidir.

1-2 Pompada izantropik (sabit entropi) sıkıştırma ($q = 0$)

2-3 Kazan'da sabit basınçta (24,8 MPa) ısı geçişi ($w = 0$)

3-4 Yüksek basınç türbini izantropik genişleme ($q = 0$)

4-5 Sabit basınçta (4,38 MPa) ara ısıtma

5-6 Alçak basınç türbininde izantropik genişleme ($q = 0$)

6-1 Yoğuşturucuda, sistemden sabit basınçta (10 kPa) ısı atılması ($w = 0$)

Şimdi bu hal değişimlerine karşılık gelen değerleri hesaplayalım:

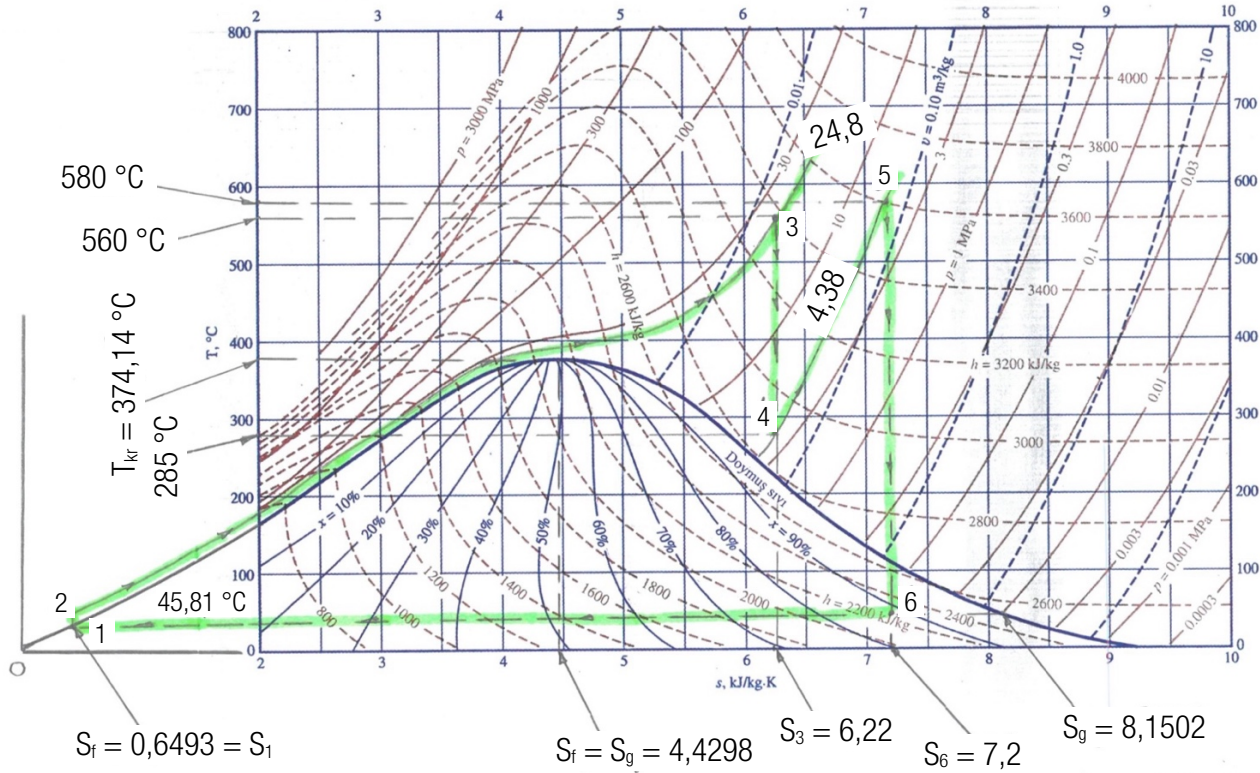
P_6 6 hali:

= 10 kPa

X_6 - Kuruluk derecesi

$X_6 = 0,873$ (**Şekil 3**)

S_6 - Doymuş sıvı-buhar karışımı bölgesinde entropi

Şekil 3. Buharlı Güç Santrali çevriminin T-S diagramı

(JONES & DUGAN, 2003, S)

$T_{kr} = 374,14^{\circ}\text{C}$, $P_{kr} = 22,09 \text{ MPa}$; Yoğuşturucu basıncı: 10 kPa

Basınç kPa P	Doyma sıcak °C t	Özgül hacim m_3/kg		İç enerji kJ/kg			Entalpi kJ/kg			Entropi $kJ/(kg \text{ K})$		
		Doymuş sıvı	Doymuş buhar	Doymuş sıvı		Doymuş buhar	Doymuş sıvı		Doymuş buhar	Doymuş sıvı		Doymuş
		v_f	v_g	u_f	u_{fg}	u_g	h_f	h_{fg}	h_g	s_f	s_{fg}	s_g
0,6113	0,01	0,001 000	206,14	0,00	2375,3	2375,3	0,01	2501,3	2501,4	0,0000	9,1562	9,1562
1,0	6,98	0,001 000	129,21	29,30	2355,7	2385,0	29,30	2484,9	2514,2	0,1059	8,8697	8,9756
1,5	13,03	0,001 001	87,98	54,71	2338,6	2393,3	54,71	2470,6	2525,3	0,1957	8,6322	8,8279
2,0	17,50	0,001 001	67,00	73,48	2326,0	2399,5	73,48	2460,0	2533,5	0,2607	8,4629	8,7237
2,5	21,08	0,001 002	54,25	88,48	2315,9	2404,4	88,49	2451,6	2540,0	0,3120	8,3311	8,6432
3,0	24,08	0,001 003	45,67	101,04	2307,5	2408,5	101,05	2444,5	2545,5	0,3545	8,2231	8,5776
4,0	28,96	0,001 004	34,80	121,45	2293,7	2415,2	121,46	2432,9	2554,4	0,4226	8,0520	8,4746
5,0	32,88	0,001 005	28,19	137,81	2282,7	2420,5	137,82	2423,7	2561,5	0,4764	7,9187	8,3951
7,5	40,29	0,001 008	19,24	168,78	2261,7	2430,5	168,79	2406,0	2574,8	0,5764	7,6750	8,2515
10	45,81	0,001 010	14,67	191,82	2246,1	2437,9	191,83	2392,8	2584,7	0,6493	7,5009	8,1502
15	53,97	0,001 014	10,02	225,92	2222,8	2448,7	225,94	2373,1	2599,1	0,7549	7,2536	8,0085
20	60,06	0,001 017	7,649	251,38	2205,4	2456,7	251,40	2358,3	2609,7	0,8320	7,0766	7,9085
25	64,97	0,001 020	6,204	271,90	2191,2	2463,1	271,93	2346,3	2618,2	0,8931	6,9383	7,8314
30	69,10	0,001 022	5,229	289,20	2179,2	2468,4	289,23	2336,1	2625,3	0,9439	6,8247	7,7686
40	75,87	0,001 027	3,993	317,53	2159,5	2477,0	317,58	2319,2	2636,8	1,0259	6,6441	7,6700
50	81,33	0,001 030	3,240	340,44	2143,4	2483,9	340,49	2305,4	2645,9	1,0910	6,5029	7,5939
75	91,78	0,001 037	2,217	384,31	2112,4	2496,7	384,39	2278,6	2663,0	1,2130	6,2434	7,4564
Basınç MPa												
0,100	99,63	0,001 043	1,6940	417,36	2088,7	2506,1	417,46	2258,0	2675,5	1,3026	6,0568	7,3594
0,125	105,99	0,001 048	1,3749	444,19	2069,3	2513,5	444,32	2241,0	2685,4	1,3740	5,9104	7,2844
0,150	111,37	0,001 053	1,1593	466,94	2052,7	2519,7	467,11	2226,5	2693,6	1,4336	5,7897	7,2233
0,175	116,06	0,001 057	1,0036	486,80	2038,1	2524,9	486,99	2213,6	2700,6	1,4849	5,6868	7,1717
0,200	120,23	0,001 061	0,8857	504,49	2025,0	2529,5	504,70	2201,9	2706,7	1,5301	5,5970	7,1271
0,225	124,00	0,001 064	0,7933	520,47	2013,1	2533,6	520,72	2191,3	2712,1	1,5706	5,5173	7,0878
0,250	127,44	0,001 067	0,7187	535,10	2002,1	2537,2	535,37	2181,5	2716,9	1,6072	5,4455	7,0527
0,275	130,60	0,001 070	0,6573	548,59	1991,9	2540,5	548,89	2172,4	2721,3	1,6408	5,3801	7,0209
0,300	133,55	0,001 073	0,6058	561,15	1982,4	2543,6	561,47	2163,8	2725,3	1,6718	5,3201	6,9919
0,325	136,30	0,001 076	0,5620	572,90	1973,5	2546,4	573,25	2155,8	2729,0	1,7006	5,2646	6,9652
0,350	138,88	0,001 079	0,5243	583,95	1965,0	2548,9	584,33	2148,1	2732,4	1,7275	5,2130	6,9405
0,375	141,32	0,001 081	0,4914	594,40	1956,9	2551,3	594,81	2140,8	2735,6	1,7528	5,1647	6,9175
0,40	143,63	0,001 084	0,4625	604,31	1949,3	2553,6	604,74	2133,8	2738,6	1,7766	5,1193	6,8959
0,45	147,93	0,001 088	0,4140	622,77	1934,9	2557,6	623,25	2120,7	2743,9	1,8207	5,0359	6,8565
0,50	151,86	0,001 093	0,3749	639,68	1921,6	2561,2	640,23	2108,5	2748,7	1,8607	4,9606	6,8213
0,55	155,48	0,001 097	0,3427	655,32	1909,2	2564,5	665,93	2097,0	2753,0	1,8973	4,8920	6,7893
0,60	158,85	0,001 101	0,3157	669,90	1897,5	2567,4	670,56	2086,3	2756,8	1,9312	4,8288	6,7600

Tablo 1. Doymuş su basınç tablosu
(ÇENGEL, 1996, S.)

Basınç kPa P	Doyma sıcak °C t	Özgül hacim m_3/kg		İç enerji kJ/kg			Entalpi kJ/kg			Entropi $kJ/(kg \text{ K})$		
		Doymuş sıvı v_f	Doymuş buhar v_g	Doymuş sıvı u_f	u_{fg}	Doymuş buhar u_g	Doymuş sıvı h_f	h_{fg}	Doymuş buhar h_g	Doymuş sıvı s_f	s_{fg}	Doymuş s_g
0,65	162,01	0,001 104	0,2927	683,56	1886,5	2570,1	684,28	2076,0	2760,3	1,9627	4,7703	6,7331
0,70	164,97	0,001 108	0,2729	696,44	1876,1	2572,5	697,22	2066,3	2763,5	1,9922	4,7158	6,7080
0,75	167,78	0,001 112	0,2556	708,64	1866,1	2574,7	709,47	2057,0	2766,4	2,0200	4,6647	6,6847
0,80	170,43	0,001 115	0,2404	720,22	1856,6	2576,8	721,11	2048,0	2769,1	2,0462	4,6166	6,6628
0,85	172,96	0,001 118	0,2270	731,27	1847,4	2578,7	732,22	2039,0	2771,6	2,0710	4,5711	6,6421
0,90	175,38	0,001 121	0,2150	741,83	1838,6	2580,5	742,83	2031,1	2773,9	2,0946	4,5280	6,6226
0,95	177,69	0,001 124	0,2042	751,95	1830,2	2582,1	753,02	2023,1	2776,1	2,1172	4,4869	6,6041
1,00	179,91	0,001 127	0,19444	761,68	1822,0	2583,6	762,81	2015,3	2778,1	2,1387	4,4478	6,5865
1,10	184,09	0,001 133	0,17753	780,09	1806,3	2586,4	781,34	2000,4	2781,7	2,1792	4,3744	6,5536
1,20	187,99	0,001 139	0,16333	797,29	1791,5	2588,8	798,65	1986,2	2784,8	2,2166	4,3067	6,5233
1,30	191,64	0,001 144	0,15125	813,44	1777,5	2591,0	814,93	1972,7	2787,6	2,2515	4,2438	6,4953
1,40	195,07	0,001 149	0,140 84	828,70	1764,1	2592,8	830,30	1959,7	2790,0	2,2842	4,1850	6,4693
1,50	198,32	0,001 154	0,131 77	843,16	1751,3	2594,5	844,89	1947,3	2792,2	2,3150	4,1298	6,4448
1,75	205,76	0,001 166	0,113 49	876,46	1721,4	2597,8	878,50	1917,9	2796,4	2,3851	4,0044	6,3896
2,00	212,42	0,001 177	0,099 63	906,44	1693,8	2600,3	908,79	1890,7	2799,5	2,4474	3,8935	6,3409
2,25	218,45	0,001 187	0,088 75	933,83	1668,2	2602,0	936,49	1865,2	2801,7	2,5035	3,7937	6,2972
2,5	223,99	0,001 197	0,079 98	959,11	1644,0	2603,1	962,11	1841,0	2803,1	2,5547	3,7028	6,2575
3,0	233,90	0,001 217	0,066 68	1004,78	1599,3	2604,1	1008,42	1795,7	2804,2	2,6457	3,5412	6,1869
3,5	242,60	0,001 235	0,057 07	1045,43	1558,3	2603,7	1049,75	1753,7	2803,4	2,7253	3,4000	6,1253
4	250,40	0,001 252	0,049 78	1082,31	1520,0	2602,3	1087,31	1714,1	2801,4	2,7964	3,2737	6,0701
5	263,99	0,001 286	0,039 44	1147,81	1449,3	2597,1	1154,23	1640,1	2794,3	2,9202	3,0532	5,9734
6	275,64	0,001 319	0,032 44	1205,44	1384,3	2589,7	1213,35	1571,0	2784,3	3,0267	2,8625	5,8892
7	285,88	0,001 351	0,027 37	1257,55	1323,0	2580,5	1267,00	1505,1	2772,1	3,1211	2,6922	5,8133
8	295,06	0,001 384	0,023 52	1305,57	1264,2	2569,8	1316,64	1441,3	2758,0	3,2068	2,5364	5,7432
9	303,40	0,001 418	0,020 48	1350,51	1207,3	2557,8	1363,26	1378,9	2742,1	3,2858	2,3915	5,6722
10	311,06	0,001 452	0,018 026	1393,04	1151,4	2544,4	1407,56	1317,1	2724,7	3,3596	2,2544	5,6141
11	318,15	0,001 489	0,015 987	1433,7	1096,0	2529,8	1450,1	1255,5	2705,6	3,4295	2,1233	5,5527
12	324,75	0,001 527	0,014 263	1473,0	1040,7	2513,7	1491,3	1193,6	2684,9	3,4962	1,9962	5,4924
13	330,93	0,001 567	0,012 780	1511,1	985,0	2496,1	1531,5	1130,7	2662,2	3,5606	1,8718	5,4323
14	336,75	0,001 611	0,011 485	1548,6	928,2	2476,8	1571,1	1066,5	2637,6	3,6232	1,7485	5,3717
15	342,24	0,001 658	0,010 337	1585,6	869,8	2455,5	1610,5	1000,0	2610,5	3,6848	1,6249	5,3098
16	347,44	0,001 711	0,009 306	1622,7	809,0	2431,7	1650,1	930,6	2580,6	3,7461	1,4994	5,2455
17	352,37	0,001 770	0,008 364	1660,2	744,8	2405,0	1690,3	856,9	2547,2	3,8079	1,3698	5,1777
18	357,06	0,001 840	0,007 489	1698,9	675,4	2374,3	1732,0	777,1	2509,1	3,8715	1,2329	5,1044
19	361,54	0,001 924	0,006 657	1739,9	598,1	2338,1	1776,5	688,0	2464,5	3,9388	1,0839	5,0228
20	365,81	0,002 036	0,005 834	1785,6	507,5	2293,0	1826,3	583,4	2409,7	4,0139	1,9130	4,9269
21	369,89	0,002 207	0,004 952	1842,1	388,5	2230,6	1888,4	446,2	2334,6	4,1075	1,6938	4,8013
22	373,80	0,002 742	0,003 568	1961,9	125,2	2087,1	2022,2	143,4	2165,6	4,3110	1,2216	4,5327
22,09	374,14	0,003 155	0,003 155	2029,6	0	2029,6	2099,3	0	2099,3	4,4298	0	4,4298

Tablo 2. Tablo 1 devamı

$$S_6 = S_f + X_6 S_{fg} \quad | \quad (7)$$

dır. Burada,

S_f - doymuş sıvı entropisi

S_g - doymuş buhar entropisi

S_{fg} - doymuş buhar ile doymuş sıvı entropisi arasındaki fark

$$S_{fg} = S_g - S_f \quad | \quad (8)$$

$P_6 = 10$ kPa için

$$S_f = 0,6493 \text{ kJ/(kg.K)}$$

$$S_g = 8,1502 \text{ kJ/(kg.K)}$$

$$S_{fg} = 7,5009 \text{ kJ/(kg.K)}$$

$$S_6 = 0,6493 + 0,873 \cdot 7,5009$$

$$S_6 = 7,2 \text{ kJ/(kg.K)}$$

(Tablo 2)

(Bu değer **Şekil 3**'ten de okunabilir)

h_6 - Doymuş sıvı buharı karışımı bölgesinde entalpi

$$h_6 = h_f + X_6 h_{fg} \quad | \quad (9)$$

dır. Burada

h_f - doymuş sıvı entalpisi

h_g - doymuş buhar entalpisi

h_{fg} - Doymuş buhar ile doymuş sıvı entalpisi arasındaki fark

$$h_{fg} = h_g - h_f$$

$$h_f = 191,83 \text{ kJ/kg}$$

$$h_g = 2584,7 \text{ kJ/kg}$$

$$h_{fg} = 2392,8 \text{ kJ/kg}$$

$$h_6 = 191,83 + 0,873 \cdot 2392,8 \text{ kJ/kg}$$

$$h_6 = 2280,7 \text{ kJ/kg}$$

(Bu değer **Şekil 3**'ten de okunabilir)

5 Hali:

$$T_5 = 580 \text{ }^\circ\text{C}$$

$$S_5 = S_6 = 7,2 \text{ kJ/(kg.K)}$$

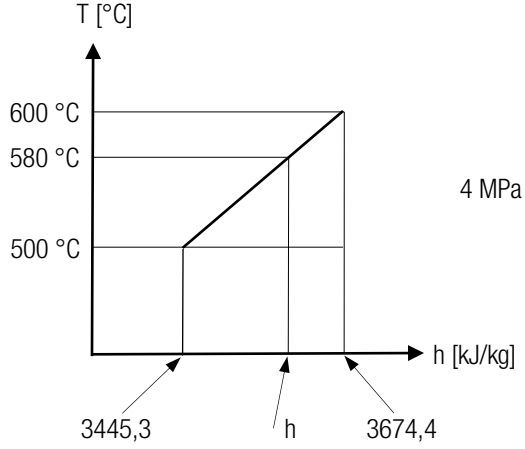
$$P_5 = 4,38 \text{ MPa}$$

4 MPa için,

$$500\text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow h_{500\text{ }^{\circ}\text{C}} = 3\,445,3\text{ kJ/kg}$$

$$600\text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow h_{600\text{ }^{\circ}\text{C}} = 3\,674,4\text{ kJ/kg}$$

(Tablo 3)

$$\frac{h - 3\,445,3}{3\,674,4 - 3\,445,3} = \frac{580 - 500}{600 - 500}$$

$$h_{580\text{ }^{\circ}\text{C}, 4\text{ MPa}} = 3\,628,58\text{ kJ/kg}$$

4,5 MPa için

$$500\text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow h_{500\text{ }^{\circ}\text{C}} = 3\,439,6\text{ kJ/kg}$$

$$600\text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow h_{600\text{ }^{\circ}\text{C}} = 3\,670,5\text{ kJ/kg}$$

(Tablo 3)

r °C	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)
$P = 4,0 \text{ MPa (250,40 °C)}$					$P = 4,5 \text{ MPa (257,49 °C)}$				$P = 5,0 \text{ MPa (263,99 °C)}$			
Doymuş	0,049 78	2602,3	2801,4	6,0701	0,044 06	2600,1	2798,3	6,0198	0,039 44	2597,1	2794,3	5,9734
275	0,054 57	2667,9	2886,2	6,2285	0,047 30	2650,3	2863,2	6,1401	0,041 41	2631,3	2838,3	6,0544
300	0,058 84	2725,3	2960,7	6,3615	0,051 35	2712,0	2943,1	6,2828	0,045 32	2698,0	2924,5	6,2084
350	0,066 45	2826,7	3092,5	6,5821	0,058 40	2817,8	3080,6	6,5131	0,051 94	2808,7	3068,4	6,4493
400	0,073 41	2919,9	3213,6	6,7690	0,064 75	2913,3	3204,7	6,7047	0,057 81	2906,6	3195,7	6,6459
450	0,080 02	3010,2	3330,3	6,9363	0,070 74	3005,0	3323,3	6,8746	0,063 30	2999,7	3316,2	6,8186
500	0,086 43	3099,5	3445,3	7,0901	0,076 51	3095,3	3439,6	7,0301	0,068 57	3091,0	3433,8	6,9759
600	0,098 85	3279,1	3674,4	7,3688	0,087 65	3276,0	3670,5	7,3110	0,078 69	3273,0	3666,5	7,2589
700	0,110 95	3462,1	3905,9	7,6198	0,098 47	3459,9	3903,0	7,5631	0,088 49	3457,6	3900,1	7,5122
800	0,122 87	3650,0	4141,5	7,8502	0,109 11	3648,3	4139,3	7,7942	0,098 11	3646,6	4137,1	7,7440
900	0,134 69	3843,6	4382,3	8,0647	0,119 65	3842,2	4380,6	8,0091	0,107 62	3840,7	4378,8	7,9593
1000	0,146 45	4042,9	4628,7	8,2662	0,130 13	4041,6	4627,2	8,2108	0,117 07	4040,4	4625,7	8,1612
1100	0,158 17	4248,0	4880,6	8,4567	0,140 56	4246,8	4879,3	8,4015	0,126 48	4245,6	4878,0	8,3520
1200	0,169 87	4458,6	5138,1	8,6376	0,150 98	4457,5	5136,9	8,5825	0,135 87	4456,3	5135,7	8,5331
1300	0,181 56	4674,3	5400,5	8,8100	0,161 39	4673,1	5399,4	8,7549	0,145 26	4672,0	5398,2	8,7055
$P = 6,0 \text{ MPa (275,64 °C)}$					$P = 7,0 \text{ MPa (285,88 °C)}$				$P = 8,0 \text{ MPa (295,06 °C)}$			
Doymuş	0,032 44	2589,7	2784,3	5,8892	0,027 37	2580,5	2772,1	5,8133	0,023 52	2569,8	2758,0	5,7432
300	0,036 16	2667,2	2884,2	6,0674	0,029 47	2632,2	2838,4	5,9305	0,024 26	2590,9	2785,0	5,7906
350	0,042 23	2789,6	3043,0	6,3335	0,035 24	2769,4	3016,0	6,2283	0,029 95	2747,7	2987,3	6,1301
400	0,047 39	2892,9	3177,2	6,5408	0,039 93	2878,6	3158,1	6,4478	0,034 32	2863,8	3138,3	6,3634
450	0,052 14	2988,9	3301,8	6,7193	0,044 16	2978,0	3287,1	6,6327	0,038 17	2966,7	3272,0	6,5551
500	0,056 65	3082,2	3422,2	6,8803	0,048 14	3073,4	3410,3	7,7975	0,041 75	3064,3	3398,3	6,7240
550	0,061 01	3174,6	3540,6	7,0288	0,051 95	3167,2	3530,9	6,9486	0,045 16	3159,8	3521,0	6,8778
600	0,065 25	3266,9	3658,4	7,1677	0,055 65	3260,7	3650,3	7,0894	0,048 45	3254,4	3642,0	7,0206
700	0,073 52	3453,1	3894,2	7,4234	0,062 83	3448,5	3888,3	7,3476	0,054 81	3443,9	3882,4	7,2812
800	0,081 60	3643,1	4132,7	7,6566	0,069 81	3639,5	4128,2	7,5822	0,060 97	3636,0	4123,8	7,5173
900	0,089 58	3837,8	4375,3	7,8727	0,076 69	3835,0	4371,8	7,7991	0,067 02	3832,1	4368,3	7,7351
1000	0,097 49	4037,8	4622,7	8,0751	0,083 50	4035,3	4619,8	8,0020	0,073 01	4032,8	4616,9	7,9384
1100	0,105 36	4243,3	4875,4	8,2661	0,090 27	4240,9	4872,8	8,1933	0,078 96	4238,6	4870,3	8,1300
1200	0,113 21	4454,0	5133,3	8,4474	0,097 03	4451,7	5130,9	8,3747	0,084 89	4449,5	5128,5	8,3115
1300	0,121 06	4669,6	5396,0	8,6199	0,103 77	4667,3	5393,7	8,5475	0,090 80	4665,0	5391,5	8,4842
$P = 9,0 \text{ MPa (303,40 °C)}$					$P = 10,0 \text{ MPa (311,06 °C)}$				$P = 12,5 \text{ MPa (327,89 °C)}$			
Doymuş	0,020 48	2557,8	2742,1	5,6772	0,018 026	2544,4	2724,7	5,6141	0,013 495	2505,1	2673,8	5,4624
325	0,023 27	2646,6	2856,0	5,8712	0,019 861	2610,4	2809,1	5,7568				
350	0,025 80	2724,4	2956,6	6,0361	0,022 42	2699,2	2923,4	5,9443	0,016 126	2624,6	2826,2	5,7118
400	0,029 93	2848,4	3117,8	6,2854	0,026 41	2832,4	3096,5	6,2120	0,020 00	2789,3	3039,3	6,0417
450	0,033 50	2955,2	3256,6	6,4844	0,029 75	2943,4	3240,9	6,4190	0,022 99	2912,5	3199,8	6,2719
500	0,036 77	3055,2	3386,1	6,6576	0,032 79	3045,8	3373,7	6,5966	0,025 60	3021,7	3341,8	6,4618

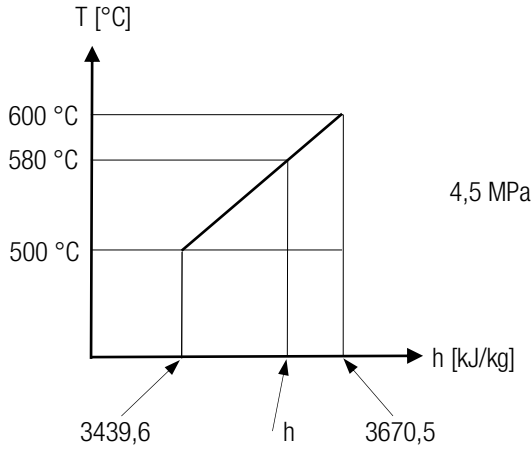
r °C	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)
550	0,039 87	3152,2	3511,0	6,8142	0,035 64	3144,6	3500,9	6,7561	0,028 01	3125,0	3475,2	6,6290
600	0,042 85	3248,1	3633,7	6,9589	0,038 37	3241,7	3625,3	6,9029	0,030 29	3225,4	3604,0	6,7810
650	0,045 74	3343,6	3755,3	7,0943	0,041 01	3338,2	3748,2	7,0398	0,032 48	3324,4	3730,4	6,9218
700	0,048 57	3439,3	3876,5	7,2221	0,043 58	3434,7	3870,5	7,1687	0,034 60	34229	3855,3	7,0536
800	0,054 09	3632,5	4119,3	7,4596	0,048 59	3628,9	4114,8	7,4077	0,038 69	3620,0	4103,6	7,2965
900	0,059 50	3829,2	4364,8	7,6783	0,053 49	3826,3	4361,2	7,6272	0,042 67	3819,1	4352,5	7,5182
1000	0,064 85	4030,3	4614,0	7,8821	0,058 32	4027,8	4611,0	7,8315	0,046 58	4021,6	4603,8	7,7237
1100	0,070 16	4236,3	4867,7	8,0740	0,063 12	4234,0	4865,1	8,0237	0,050 45	4228,2	4858,8	7,9165
1200	0,075 44	4447,2	5126,2	8,2556	0,067 89	4444,9	5123,8	8,2055	0,054 30	4439,3	5118,0	8,0937
1300	0,080 72	4662,7	5389,2	8,4284	0,072 65	4460,5	5387,0	8,3783	0,058 13	4654,8	5381,4	8,2717

Tablo 3. Kızgın su buharı tablosu
[ÇENGEL (1996) S.].

r °C	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)
$P = 15,0 \text{ MPa (342,24 °C)}$					$P = 17,5 \text{ MPa (354,75 °C)}$				$P = 20,0 \text{ MPa (365,81 °C)}$			
Doymuş	0,010 337	2455,5	2610,5	5,3098	0,007 920	2390,2	2528,8	5,1419	0,005 834	2293,0	2409,7	4,9269
350	0,011 470	2520,4	2692,4	5,4421								
400	0,015 649	2740,7	2975,5	5,8811	0,012 447	2685,0	2902,9	5,7213	0,009 942	2619,3	2818,1	5,5540
450	0,018 445	2879,5	3156,2	6,1404	0,015 174	2844,2	3109,7	6,0184	0,012 695	2806,2	3060,1	5,9017
500	0,020 80	2996,6	3308,6	6,3443	0,017 358	2970,3	3274,1	6,2383	0,014 768	2942,9	3238,2	6,1401
550	0,022 93	3104,7	3448,6	6,5199	0,019 288	3083,9	3421,4	6,4230	0,016 555	3062,4	3393,5	6,3348
600	0,024 91	3208,6	3582,3	6,6776	0,021 06	3191,5	3560,1	6,5866	0,018 178	3174,0	3537,6	6,5048
650	0,026 80	3310,5	3712,3	6,8224	0,022 74	3296,0	3693,9	6,7357	0,019 693	3281,4	3675,3	6,6582
700	0,028 61	3410,9	3840,1	6,9572	0,024 34	3398,7	3824,6	6,8736	0,021 13	3386,4	3809,0	6,7993
800	0,032 10	3610,9	4092,4	7,2040	0,027 38	3601,8	4081,1	7,1244	0,023 85	3592,7	4069,7	7,0544
900	0,035 46	3811,9	4343,8	7,4279	0,030 31	3804,7	4335,1	7,3507	0,026 45	3797,5	4326,4	7,2830
1000	0,038 75	4015,4	4596,6	7,6348	0,033 16	4009,3	4589,5	7,5589	0,028 97	4003,1	4582,5	7,4925
1100	0,042 00	4222,6	4852,6	7,8283	0,035 97	4216,9	4846,4	7,7531	0,031 45	4211,3	4840,2	7,6874
1200	0,045 23	4433,8	5112,3	8,0108	0,038 76	4428,3	5106,6	7,9360	0,033 91	4422,8	5101,0	7,8707
1300	0,048 45	4649,1	5376,0	8,1840	0,041 54	4643,5	5370,5	8,1093	0,036 36	4638,0	5365,1	8,0442
$P = 25,0 \text{ MPa}$					$P = 30,0 \text{ MPa}$				$P = 35,0 \text{ MPa}$			
375	0,001 9731	1798,7	1848,0	4,0320	0,001 7892	1737,8	1791,5	3,9305	0,001 700 3	1702,9	1762,4	3,8722
400	0,006 004	2430,1	2580,2	5,1418	0,002 790	2067,4	2151,1	4,4728	0,002 100	1914,1	1987,6	4,2126
425	0,007 881	2609,2	2806,3	5,4723	0,005 303	2455,1	2614,2	5,1504	0,003 428	2253,4	2373,4	4,7747
450	0,009 162	2720,7	2949,7	5,6744	0,006 735	2619,3	2821,4	5,4424	0,004 961	2498,7	2672,4	5,1962
500	0,011 123	2884,3	3162,4	5,9592	0,008 678	2820,7	3081,1	5,7905	0,006 927	2751,9	2994,4	5,6282
550	0,012 724	3017,5	3335,6	6,1765	0,010 168	2970,3	3275,4	6,0342	0,008 345	2921,0	3213,0	5,9026
600	0,014 137	3137,9	3491,4	6,3602	0,011 446	3100,5	3443,9	6,2331	0,009 527	3062,0	3395,5	6,1179
650	0,015 433	3251,6	3637,4	6,5229	0,012 596	3221,0	3598,9	6,4058	0,010 575	3189,8	3559,9	6,3010
700	0,016 646	3361,3	3777,5	6,6707	0,013 661	3335,8	3745,6	6,5606	0,011 533	33098	3713,5	6,4631
800	0,018 912	3574,3	4047,1	6,9345	0,015 623	3555,5	4024,2	6,8332	0,013 278	3536,7	4001,5	6,7450
900	0,021 045	3783,0	4309,1	7,1680	0,017 448	3768,5	4291,9	7,0718	0,014 883	3754,0	4274,9	6,9386
1000	0,023 10	3990,9	4568,5	7,3802	0,019 196	3978,8	4554,7	7,2867	0,016 410	3966,7	4541,1	7,2064
1100	0,025 12	4200,2	4828,2	7,5765	0,020 903	4189,2	4816,3	7,4845	0,017 895	4178,3	4804,6	7,4037
1200	0,027 11	4412,0	5089,9	7,7605	0,022 589	4401,3	5079,0	7,6692	0,019 360	4390,7	5068,3	7,5910
1300	0,029 10	4626,9	5354,4	7,9342	0,024 266	4616,0	5344,0	7,8432	0,020 815	4605,1	5333,6	7,7653
$P = 40,0 \text{ MPa}$					$P = 50,0 \text{ MPa}$				$P = 60,0 \text{ MPa}$			
375	0,001 6407	1677,1	1742,8	3,8290	0,001 559 4	1638,6	1716,6	3,7639	0,001 502 8	1609,4	1699,5	3,7141
400	0,01 9077	1854,6	1930,9	4,1135	0,001 730 9	1788,1	1874,6	4,0031	0,001 633 5	1745,4	1843,4	3,9318
425	0,002 532	2096,9	2198,1	4,5029	0,002 007	1959,7	2060,0	4,2734	0,001 8165	1892,7	2001,7	4,1626

r °C	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)	v m³/kg	u kJ/kg	h kJ/kg	s kJ/(kg·K)
450	0,003 693	2365,1	2512,8	4,9459	0,002 486	2159,6	2284,0	4,5884	0,002 085	2053,9	2179,0	4,4121
500	0,005 622	2678,4	2903,3	5,4700	0,003 892	2525,5	2720,1	5,1726	0,002 956	2390,6	2567,9	4,9321
550	0,006 984	2869,7	3149,1	5,7785	0,005 118	2763,6	3019,5	5,5485	0,003 956	2658,8	2896,2	5,3441
600	0,008 094	3022,6	3346,4	6,0144	0,006 112	2942,0	3247,6	5,8178	0,004 834	2861,1	3151,2	5,6452
650	0,009 063	3158,0	3520,6	6,2054	0,006 966	3093,5	3441,8	6,0342	0,005 595	3028,8	3364,5	5,8829
700	0,009 941	3283,6	3681,2	6,3750	0,007 727	3230,5	3616,8	6,2189	0,006 272	3177,2	3553,5	6,0824
800	0,011 523	3517,8	3978,7	6,6662	0,009 076	3479,8	3933,6	6,5290	0,007 459	3441,5	3889,1	6,4109
900	0,012 962	3739,4	4257,9	6,9150	0,010 283	3710,3	4224,4	6,7882	0,008 508	3681,0	4191,5	6,6805
1000	0,014 324	3954,6	4527,9	7,1356	0,011 411	3930,5	4501,1	7,0146	0,009 480	3906,4	4475,2	6,9127
1100	0,015 642	4167,4	4793,1	7,3364	0,012 496	4145,7	4770,5	7,2184	0,010 409	4124,1	4748,6	7,1195
1200	0,016 940	4380,1	5057,7	7,5224	0,013 561	4359,1	5037,2	7,4058	0,011 317	4338,2	5017,2	7,3083
1300	0,018 229	4594,3	5323,5	7,6969	0,014 616	4572,8	5303,6	7,5808	0,012 215	4551,4	5284,3	7,4837

Tablo 4. Tablo 3 devamı
[ÇENGEL, 1996. S.]

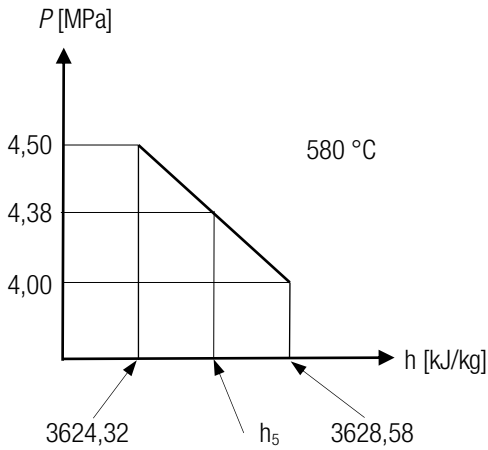
$$\frac{h - 3\,439,6}{3\,670,5 - 3\,439,6} = \frac{580 - 500}{600 - 500}$$

$$h_{580\text{ }^{\circ}\text{C}, 4,5\text{ MPa}} = 3\,624,32\text{ kJ/kg}$$

$$h_{580\text{ }^{\circ}\text{C}, 4\text{ MPa}} = 3\,628,5\text{ kJ/kg}$$

$$h_{580\text{ }^{\circ}\text{C}, 4,5\text{ MPa}} = 3\,624,32\text{ kJ/kg} \quad \left. \vphantom{\begin{matrix} h_{580\text{ }^{\circ}\text{C}, 4,5\text{ MPa}} \\ h_{580\text{ }^{\circ}\text{C}, 4\text{ MPa}} \end{matrix}} \right\}$$

değerleri ile

$$\frac{3\,628,58 - h_5}{3\,628,58 - 3\,624,32} = \frac{4,38 - 4}{4,5 - 4}$$

$$h_5 = h_{580\text{ }^{\circ}\text{C}, 4,38\text{ MPa}} = 3\,625,3424\text{ kJ/kg}$$

(bu değer **Şekil 3**'ten de okunabilir)

1 Hali:

$$\left. \begin{array}{l} P_1 = 10 \text{ kPa} \\ \text{Doymuş sıvı} \end{array} \right\} T_{\text{doyma}} = 45,81 \text{ } ^\circ\text{C} \quad (\text{Tablo 2})$$

$$\left. \begin{array}{l} h_1 = h_{f, 10 \text{ kPa}} = 191,83 \text{ kJ/kg} \\ v_1 = v_{f, 10 \text{ kPa}} = 0,001010 \text{ m}^3/\text{kg} \\ s_1 = s_{f, 10 \text{ kPa}} = 0,6493 \text{ kJ}/(\text{kg}\cdot\text{K}) \end{array} \right\} \quad (\text{Tablo 2})$$

2 Hali:

$$\begin{array}{l} p_2 = 24,8 \text{ mPa} \\ s_2 = s_1 = s_{f, 10 \text{ kPa}} = 0,6493 \text{ kJ}/(\text{kg}\cdot\text{K}) \end{array} \quad | \quad (\text{Tablo 2})$$

Pompa işi:

$$w_{\text{pompa,g}} = v_1(p_2 - p_1) \quad | \quad (11)$$

Burada adyabatik verim göz önüne alınmamıştır (Gerçek pompa ve türbinlerin izantropik pompa ve türbinlerden farklılığı adyabatik verim η_p tanımıyla göz önüne alınabilir).

$$w_{\text{pompa,g}} = 0,001010 \text{ m}^3/\text{kg} (24\ 800 - 10) \text{ kPa}$$

$$1 \text{ kJ} = 1 \text{ kPa} \cdot \text{m}^3$$

olduğuna göre

$$w_{\text{pompa,g}} \cong 25,04 \text{ kJ/kg}$$

Diğer taraftan,

$$w_{\text{pompa,g}} = h_2 - h_1 \quad (q = 0) \quad | \quad (12)$$

$$h_2 = 25,04 + 191,803$$

$$h_2 = 216,87 \text{ kJ/kg}$$

3. Hali:

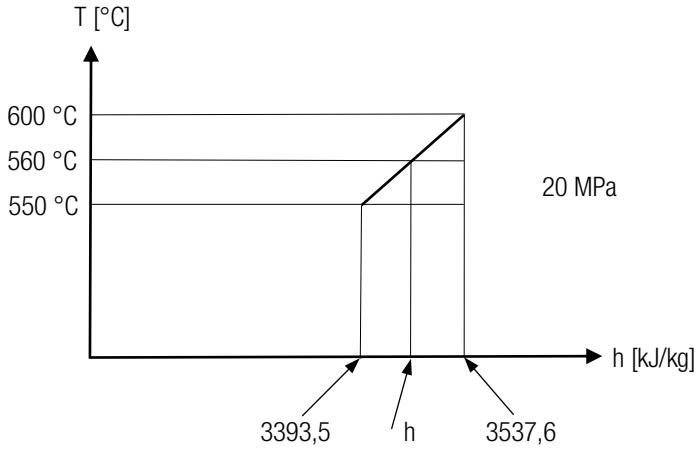
$$P_3 = 24,8 \text{ MPa}$$

$$T_3 = 560 \text{ } ^\circ\text{C derece}$$

$p = 20 \text{ MPa}$ için, **Tablo 4**'ten

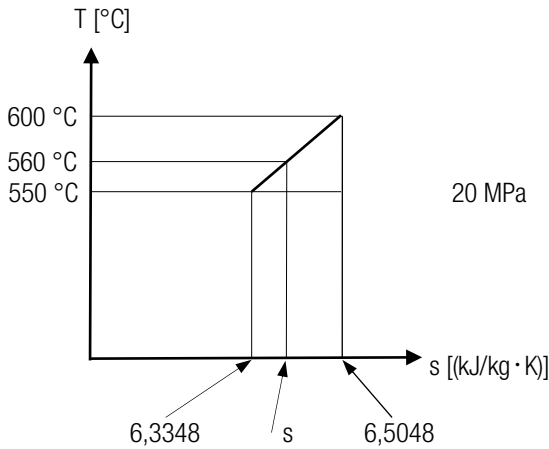
$$\begin{array}{l} T = 550 \text{ } ^\circ\text{C} \rightarrow h_{550 \text{ } ^\circ\text{C}, 20 \text{ MPa}} = 3\ 393,5 \text{ kJ/kg} \\ s_{550 \text{ } ^\circ\text{C}, 20 \text{ MPa}} = 6,3348 \text{ kJ}/(\text{kg}\cdot\text{K}) \end{array}$$

$$\begin{array}{l} T = 600 \text{ } ^\circ\text{C} \rightarrow h_{600 \text{ } ^\circ\text{C}, 20 \text{ MPa}} = 3\ 537,6 \text{ kJ/kg} \\ s_{600 \text{ } ^\circ\text{C}, 20 \text{ MPa}} = 6,5048 \text{ kJ}/(\text{kg}\cdot\text{K}) \end{array}$$

$$\frac{h - 3\,393,5}{3\,537,6 - 3\,393,5} = \frac{560 - 550}{600 - 550}$$

$$h_{560\text{ }^{\circ}\text{C}, 20\text{ MPa}} = 3\,422,32\text{ kJ/kg}$$

$$\frac{S - 6,3348}{6,5048 - 6,3348} = \frac{560 - 550}{600 - 550}$$

$$S_{560\text{ }^{\circ}\text{C}, 20\text{ MPa}} = 6,3688\text{ kJ/(kg.K)}$$

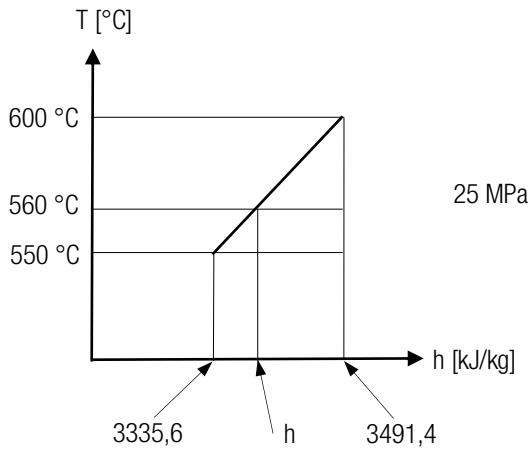
$p = 25\text{ MPa}$ için **Tablo 4**'ten

$$T = 550\text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow h_{550\text{ }^{\circ}\text{C}, 25\text{ MPa}} = 3\,335,6\text{ kJ/kg}$$

$$S_{550\text{ }^{\circ}\text{C}, 25\text{ MPa}} = 6,1765\text{ kJ/(kg.K)}$$

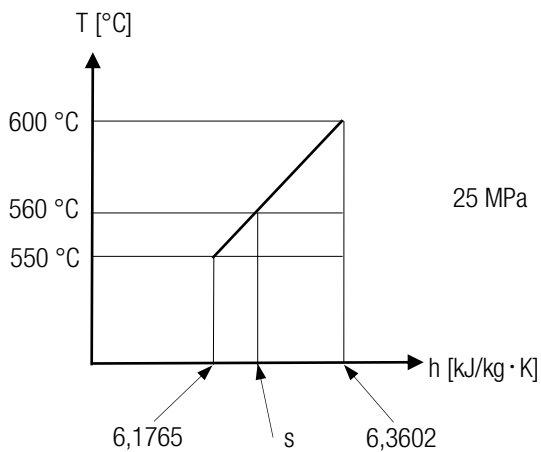
$$T = 600\text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow h_{600\text{ }^{\circ}\text{C}, 25\text{ MPa}} = 3\,491,4\text{ kJ/kg}$$

$$S_{600\text{ }^{\circ}\text{C}, 25\text{ MPa}} = 6,3602\text{ kJ/(kg.K)}$$

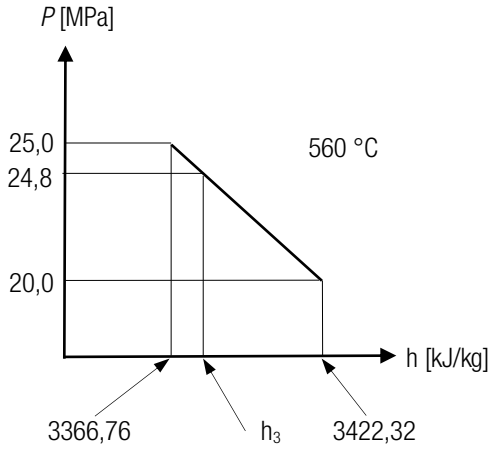
$$\frac{h - 3\,335,6}{3\,491,4 - 3\,335,6} = \frac{560 - 550}{600 - 550}$$

$$h_{560\text{ °C}, 25\text{ MPa}} = 3\,366,76\text{ kJ/kg}$$

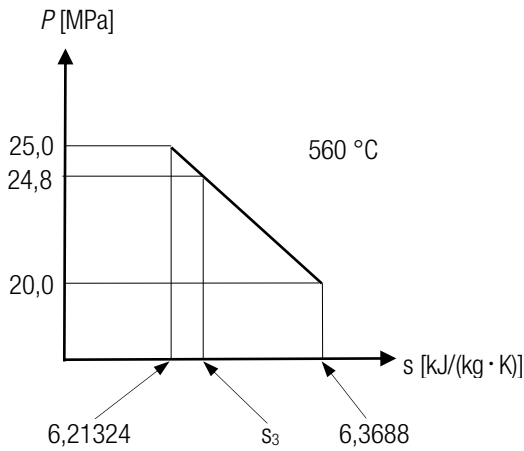
$$\frac{s - 6,1765}{6,3602 - 6,1765} = \frac{560 - 550}{600 - 550}$$

$$s_{560\text{ °C}, 25\text{ MPa}} = 6,21324\text{ kJ/(kg.K)}$$

$$\frac{3422,32 - h_3}{3422,32 - 3366,76} = \frac{24,8 - 20}{25 - 20}$$

$$h_3 = h_{560\text{ }^{\circ}\text{C}, 24,8\text{ MPa}} = 3368,98\text{ kJ/kg}$$

$$\frac{6,3688 - s_3}{6,3688 - 6,21324} = \frac{24,8 - 20}{25 - 20}$$

$$s_3 = s_{560\text{ }^{\circ}\text{C}, 24,8\text{ MPa}} \cong 6,22\text{ kJ/(kg.K)}$$

4 Hali:

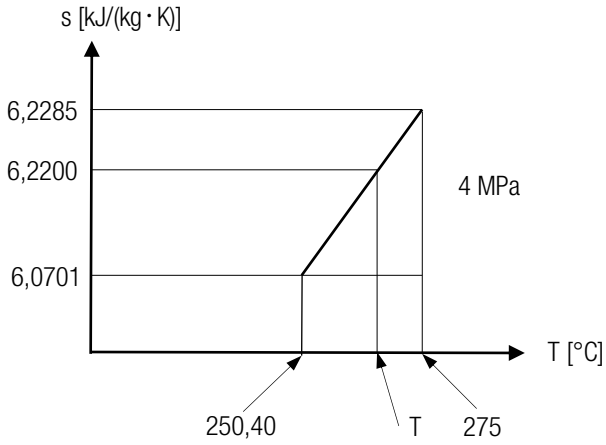
$$p_4 = 4,38\text{ MPa}$$

$$s_4 = s_3 = s_{560\text{ }^{\circ}\text{C}, 24,8\text{ MPa}} = 6,22\text{ kJ/(kg.K)}$$

$p = 4\text{ MPa}$ için, **Tablo 3**'ten

$$T_{\text{doyma}} = 250,40\text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow s_{250,40\text{ }^{\circ}\text{C}, 4\text{ MPa}} = 6,0701\text{ kJ/(kg.K)}$$

$$T = 275 \text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow S_{275 \text{ }^{\circ}\text{C}, 4 \text{ MPa}} = 6,2285 \text{ kJ}/(\text{kg} \cdot \text{K})$$

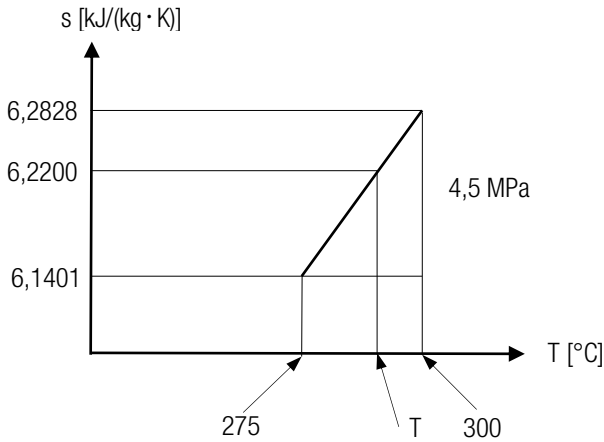
$$\frac{T - 250,40}{275 - 250,40} = \frac{6,22 - 6,0701}{6,2285 - 6,0701}$$

$$T_{4 \text{ MPa}, 6,22 \text{ kJ}/(\text{kg} \cdot \text{K})} = 273,68 \text{ }^{\circ}\text{C}$$

$p = 4,5 \text{ MPa}$ için, **Tablo 3**'ten

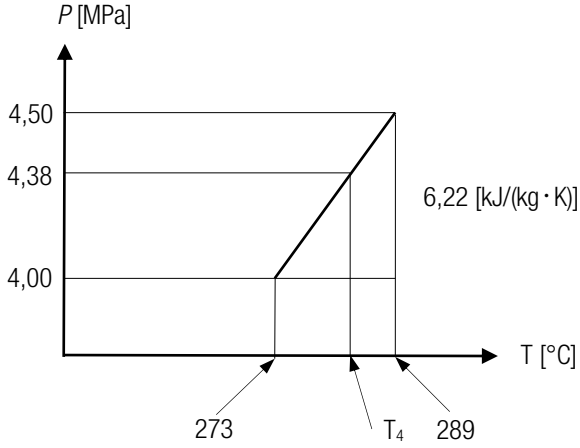
$$T = 275 \text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow S_{275 \text{ }^{\circ}\text{C}, 4,5 \text{ MPa}} = 6,1401 \text{ kJ}/(\text{kg} \cdot \text{K})$$

$$T = 300 \text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow S_{300 \text{ }^{\circ}\text{C}, 4,5 \text{ MPa}} = 6,2828 \text{ kJ}/(\text{kg} \cdot \text{K})$$

$$\frac{T - 275}{300 - 275} = \frac{6,22 - 6,1401}{6,2828 - 6,1401}$$

$$T_{4,5 \text{ MPa}, 6,22 \text{ kJ}/(\text{kg} \cdot \text{K})} \cong 289 \text{ }^{\circ}\text{C}$$

$$\frac{T_4 - 273}{289 - 273} = \frac{4,38 - 4}{4,5 - 4}$$

$$T_4 = T_{4,38 \text{ MPa}, 6,22 \text{ kJ}/(\text{kg} \cdot \text{K})} \cong 285 \text{ }^{\circ}\text{C}$$

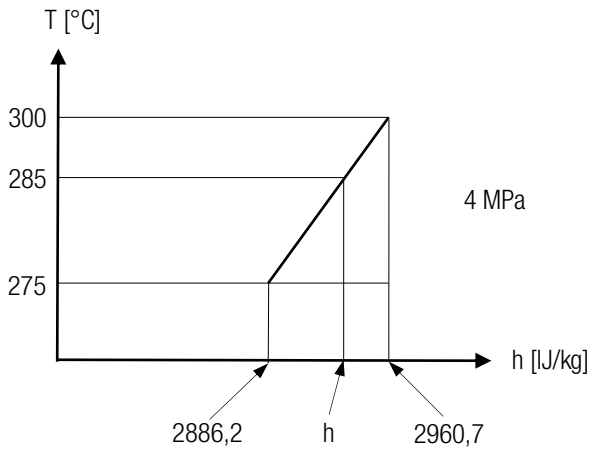
$$P_4 = 4,38 \text{ MPa}$$

$$T_4 = 285 \text{ }^{\circ}\text{C}$$

$p = 4 \text{ MPa}$ için, **Tablo 3**'ten

$$T = 275 \text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow h_{275 \text{ }^{\circ}\text{C}, 4 \text{ MPa}} = 2\,886,2 \text{ kJ/kg}$$

$$T = 300 \text{ }^{\circ}\text{C} \rightarrow h_{300 \text{ }^{\circ}\text{C}, 4 \text{ MPa}} = 2\,960,7 \text{ kJ/kg}$$

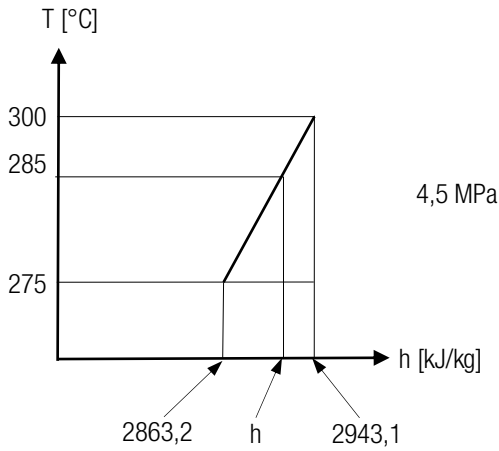
$$\frac{h - 2\,886,2}{2\,960,7 - 2\,886,2} = \frac{285 - 275}{300 - 275}$$

$$h_{4\text{MPa}, 285\text{ }^{\circ}\text{C}} = 2\,916\text{ kJ/kg}$$

$p = 4,5\text{ MPa}$ için **Tablo 3**'ten

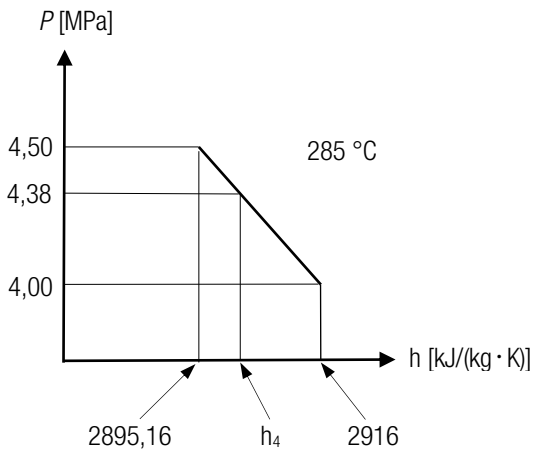
$$T_{275\text{ }^{\circ}\text{C}} \rightarrow h_{275\text{ }^{\circ}\text{C}, 4,5\text{ MPa}} = 2\,863,2\text{ kJ/kg}$$

$$T_{300\text{ }^{\circ}\text{C}} \rightarrow h_{300\text{ }^{\circ}\text{C}, 4,5\text{ MPa}} = 2\,943,1\text{ kJ/kg}$$

$$\frac{h - 2\,863,2}{2\,943,1 - 2\,863,2} = \frac{285 - 275}{300 - 275}$$

$$h_{4,5\text{ MPa}, 285\text{ }^{\circ}\text{C}} = 2\,895,16\text{ kJ/kg}$$

$$\frac{2\,916 - h_4}{2\,916 - 2\,895,16} = \frac{4,38 - 4}{4,5 - 4}$$

$$h_4 = h_{4,38 \text{ MPa}, 285 \text{ }^{\circ}\text{C}} \cong 2\,900,17 \text{ kJ/kg}$$

Sonuçları bir tabloda gösterelim:

	p [MPa]	T [°C]	h [kJ/kg]	s [kJ/(kg · K)]
1	0,01	45,81	191,83	0,6493
2	24,8	~45,81	216,87	0,6493
3	24,8	560	3368,98	6,22
4	4,38	285	2900,17	6,22
5	4,38	580	3625,3424	7,2
6	0,01	45,81	2280,7	7,2

Not:

$$T_{\text{doyma}} = 45,81 \text{ }^{\circ}\text{C} \quad (\text{Sayfa 23})$$

$$T_1 = T_6 = T_{\text{doyma}} = 45,81 \text{ }^{\circ}\text{C}$$

$$T_2 - \text{Pompa çıkışı su sıcaklığı}$$

$$T_2 \cong T_1 = 45,81 \text{ }^{\circ}\text{C}$$

alınabilir.

Yukarıdaki tablo değerleri **Şekil 3** (Sayfa 13) üzerine de işlenmiştir.

• Buhara verilen toplam ısı (çevrime verilen ısı)

$$\left. \begin{aligned} q_g &= q_{\text{birincil}} + q_{\text{ara ısıtma}} \\ q_g &= (h_3 - h_2) + (h_5 - h_4) \end{aligned} \right\} \quad (\text{Eşitlik 1})$$

$$q_g = (3\,368,98 - 216,87) + (3\,625,3424 - 2\,900,17)$$

$$q_g \cong 3\,877,3 \text{ kJ/kg}$$

• Çevrimden alınan ısı (yoğuşturucuda iş etkileşimi yok, $w = 0$)

$$\left. \begin{aligned} q_c &= h_6 - h_1 \\ q_c &= 2\,280,7 - 191,83 \\ q_c &= 2\,088,87 \text{ kJ/kg} \end{aligned} \right| \quad (13)$$

• Türbinde yapılan toplam iş (pompa hariç)

$$\left. \begin{aligned} w_t &= (h_3 - h_4) + (h_5 - h_6) \\ w_t &= (3\,368,98 - 2\,900,17) + (3\,625,3424 - 2\,280,7) \\ w_t &= 1\,813,4524 \text{ kJ/kg} \end{aligned} \right| \quad (\text{Eşitlik 2})$$

• Elde edilen net iş

$$\left. \begin{aligned} w_{\text{net}} &= w_{\text{türbin, ç}} - w_{\text{pompa, g}} \\ w_{\text{pompa, g}} &= 25,04 \text{ kJ/kg} \\ w_{\text{net}} &= 1\,813,4524 - 25,04 \\ w_{\text{net}} &= 1\,788,4 \text{ kJ/kg} \end{aligned} \right| \quad (\text{Sayfa 23})$$

bulunur.

• Rankine çevriminin ısı verimi

$$\eta_{th} = \frac{W_{net}}{Q_f} = 1 - \frac{Q_c}{Q_f}$$

$$\eta_{th} = \frac{1\,788,4}{3\,877,3}$$

$$\eta_{th} = \% 46$$

veya

$$\eta_{th} = 1 - \frac{2\,088,87}{3\,877,3}$$

$$\eta_{th} = \% 46 \text{ (aynı sonuç bulunur)}$$

Projede bu değer % 45 olarak verilmiştir (DOKAY MÜHENDİSLİK, 2019, ÇSED Raporu, S. 5)

Not.

► Hesaplarımızda adyabatik verimi gözönüne almadık (bkz. Sayfa 23).

Adyabatik verim: Gerçek hal değişiminin izantropik hal değişiminden sapmasını gösterir. Yunus Çengel hocamızın (ÇENGEL, 1996) örnek problemlerinde bu değer, pompa için $\eta_p = 0,85$, türbin için $\eta_t = 0,87$ alınmıştır. Adyabatik verimi göz önüne alsaydık, pompa daha çok iş gerektirir, türbin ise daha az iş yapar olacaktı.

► Ayrıca yoğuşturucu basıncını ÇED raporunda bulamadık; ancak literatür taraması ile $p_{yoğuşturucu} = 0,01 \text{ MPa} = 10 \text{ kPa}$ olarak seçtik.

► $\eta_{th} = \% 46$ dır, yani, güç santrali kazanda aldığı ısıнын % 46 sını net işe dönüştürebilmektedir. Aynı sıcaklık sınırları arasında çalışan gerçek bir güç santralinin ısı verimi sürtünme ve tersinmezliklerden dolayı daha az olacaktır. Bu nedenlerden dolayı hesapladığımız $\eta_{th} = \% 46$ değeri yerine ÇED raporundaki

$$\eta_{th} = \% 45$$

değerini kabul edebiliriz.

• Yoğuşturucu (kondansör) basıncının seçimi:

ÇENGEL (1996)'ya göre:

Yoğuşturucudaki su buharı, yoğuşturucu çalışma basıncına karşı gelen doyma sıcaklığında, doymuş sıvı buhar karışımıdır. Düşük basınçlarda artan ısı veriminden yararlanabilmek için buharlı güç santrallerinin yoğuşturucuları

genellikle atmosfer basıncının çok daha altında çalışırlar. Fakat yoğuşturucu basıncının düşürülebileceği bir alt sınır vardır. Bu sınır, çevrimin ısı verdiği ortamın sıcaklığına karşılık gelen doyma basıncıdır. Su sıcaklığı 15 °C olan bir ırmak örnek olarak alınsın. Etkin bir ısı geçişinin olması için 10 °C kadar bir sıcaklık farkı gerektiği düşünülürse, yoğuşturucudaki su buharının sıcaklığı 25 °C olacaktır. Bu sıcaklığa karşı gelen doyma basıncı 3,2 kPa dır (**Şekil 3**). Bu nedenle basıncı 3,2 kPa'nın altında olamaz.

BÜYÜKTÜR (1985)'e göre Yoğuşturucu basıncını

$$0,01 \text{ MPa} = 10 \text{ kPa} = 0,1 \text{ bar}$$

olarak seçmiştik. Seçtiğimiz bu basıncın mertebesi hakkında bilgi sahibi olabilmemiz için A. Rasim Büyüktür hocamdan [BÜYÜKTÜR (1985), S.] aşağıda verilen nattan faydalanabiliriz.

Kondansör basıncı, kondansörün yapısı, büyüklüğü ve işletilmesi ile ilgili diğer faktörlerin yayında her şeyden önce kullanılan soğutma suyunun sıcaklığı ve miktarına bağlıdır. Soğutma suyunun sıcaklığı verildiği zaman iyi bir kondansörde ekonomik olarak gerçekleştirilebilecek basıncın değeri de yaklaşık olarak belirlenebilir. Konu ile ilgili **Şekil 4**'ü inceleyelim:

Verim: % 45

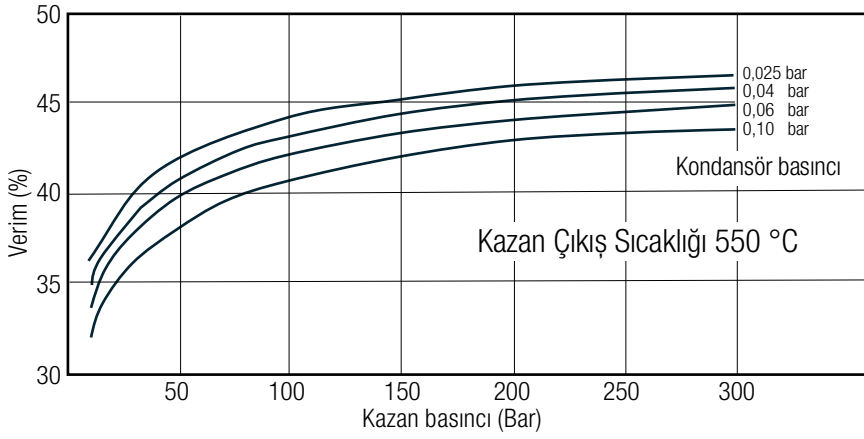
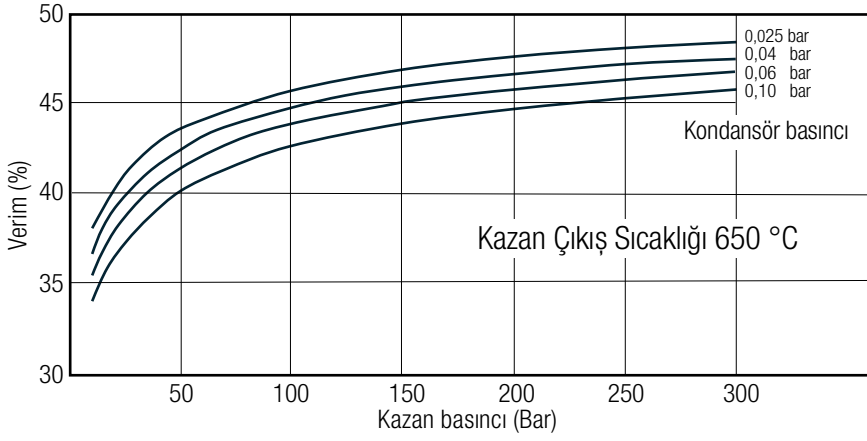
Kazan basıncı: 24,8 MPa = 248 bar

Kazan çıkış sıcaklığı,

650 °C için kondansör basıncı: 0,10 bar

550 °C için kondansör basıncı: 0,06 bar

değerleri okunabilir.

Şekil 4. Giriş ve çıkış şartlarının Rankine çevriminin verim üzerindeki etkisi
[BÜYÜKTÜR (1985), S.]

III. Santral’de kullanılacak yıllık toplam kömür miktarı:

Amasra-B bölgesinden üretilen kömürün Termik Santral’de kullanılabilmesi için, önce lavvar tesislerinde yıkama + zenginleştirme işlemi ile kalorifik değerinin 5 600 (±200) kcal/kg değerine çıkarılması gerekmektedir (Projede öngörülen). Santralin yıllık çalışma süresi 7 400 saat olarak projelendirilmiştir.

Buna göre,

$$\text{Kurulu güç} = 2 \cdot 660 \text{ MW} = 1\,320 \text{ MW} = 1\,320 \cdot 10^3 \text{ kW}$$

$$1 \text{ kwh} = 3\,600 \text{ kJ}$$

$$1\,320 \cdot 10^3 \text{ kW} = 3\,600 \cdot 1\,320 \cdot 10^3 \text{ kJ/h}$$

$$1 \text{ kcal} = 4,18 \text{ kJ}$$

$$3\,600 \cdot 1\,320 \cdot 10^3 \text{ kJ/h} = 3\,600 \cdot 1\,320 \cdot 10^3 / 4,18 \text{ kcal/h}$$

$$\cong 1,137 \cdot 10^9 \text{ kcal/h}$$

$$\frac{1,137 \cdot 10^9 \text{ kcal/h}}{5\,600 \text{ kcal/kg}} \cong 203\,035,7 \text{ kg/h}$$

Çevrimin ısı verimi

$$\eta_{th} = \% 45$$

olduğuna göre, kalorifik değeri 5 600 kcal/kg olan kömürden

$$\frac{203\,035,7 \text{ kg/h}}{0,45} = 451\,190,5 \text{ kg/h}$$

$$\sim 452 \text{ ton / saat}$$

kullanılmalıdır (ÇED raporunda, 458 ton/h değeri verilmiştir, DOKAY MÜHENDİSLİK, 2019, ÇSED Raporu, S. 1).

Santral yılda 7 400 saat çalışacağına göre yıllık kömür,

$$452 \text{ ton/saat} \cdot 7\,400 \text{ saat/yıl}$$

$$= 3\,344\,800 \text{ ton/yıl}$$

$$\cong 3,35 \cdot 10^6 \text{ ton/yıl (Hesap)}$$

$$458 \text{ ton/saat} \cdot 7\,400 \text{ saat/yıl}$$

$$= 3\,389\,200 \text{ ton/yıl}$$

$$\cong 3,39 \cdot 10^6 \text{ ton/yıl (ÇED raporu)}$$

Hesap ve ÇED raporu değerleri birbirine çok yakın, dolayısıyla

$$458 \text{ ton/saat} (= 3\,389\,200 \text{ ton/yıl}) \text{ (Kabul)}$$

IV. Yoğuşturucuda (Kondansör'de) kullanılacak soğutma suyu miktarı:

• Buharın kütle debisi

Santralde üretilecek güç, akışkanın (buharın) kütledebisi ile çevrimin net işinin çarpımıdır.

$$\dot{W}_{net} = \dot{m} \cdot w_{net}$$

$\dot{W}_{net}$	$\dot{m}$	w_{net}
kJ/s	kg/s	kJ/kg

$\dot{W}_{net}$ - Buharlı santralin net gücü

$$\dot{W}_{net} = 2 \cdot 660 \text{ MW} = 1\,320 \cdot 10^3 \text{ kW}$$

$$1 \text{ kW} = 3\,600 \text{ kJ/h} = 1 \text{ kJ/s}$$

$$\dot{W}_{net} = 1\,320 \cdot 10^3 \text{ kJ/s}$$

$\dot{W}_{net}$: Elde edilen net iş

$$\dot{W}_{net} = 1\,788,4 \text{ kJ/kg (Sayfa 23)}$$

$$1\,320 \cdot 10^3 = \dot{m} \cdot 1\,788,4$$

Çevrimde dolaşan buharın kütle debisi

$$\dot{m} = 738 \text{ kg/s}$$

bulunur.

• Çevrimden alınan ısı (yoğuşturucuda) debisi

$$Q_{\dot{c}} = \dot{m} \cdot q_{\dot{c}} \quad (17)$$

$Q_{\dot{c}}$	$\dot{m}$	$q_{\dot{c}}$
kJ/s	kg/s	kJ/kg

$$q_{\dot{c}} = 2\,088,87 \text{ kJ/kg (Sayfa 30)}$$

$$Q_{\dot{c}} = 738 \cdot 2\,088,87$$

$$Q_{\dot{c}} \cong 1\,541\,586 \text{ kJ / s}$$

• Çevrimde (yoğuşturucuda) dolaşan suyun debisi

Yoğuşturucuda, soğutma suyu olarak deniz suyu kullanılacak olursa gerekli olan en az soğutma suyu,

$$\dot{m}_{\text{soğutma suyu}} = \frac{Q_{\dot{c}}}{C_{su} \cdot \Delta T} \quad (18)$$

C_{su} – Suyun özgül ısısı

$$C_{su} = 4,184 \text{ kJ/(kg } ^\circ\text{C)}$$

ΔT - Soğutma suyunun sıcaklık farkı

ΔT değerini irdeleyelim:

Seçilen yoğuşturucu basıncına (doyma basıncı = 0,01 MPa= 10 kPa) karşılık gelen doyma sıcaklığı 45,81 °C olarak **Şekil 3**'teki diyagramda gösterilmiştir.

Deniz suyu sıcaklığı ortalama 15 °C kabul edilirse

$$\Delta T = 45,81 - 15 = 30,81 \text{ } ^\circ\text{C}$$

$$\Delta T \cong 30 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Fark çok büyük ne yapılabilir?

Seçtiğimiz yoğuşturucu basıncını değiştirelim:

$$p_{\text{yoğuşturucu}} = 0,004 \text{ MPa} = 4 \text{ kPa}$$

ile hesaba girelim (daha önce de belirttim, ÇED raporunda bu değer yok veya bulamadık)

$$p = 4 \text{ kPa için}$$

$$T_{\text{doyma}} = 28,96 \text{ } ^\circ\text{C derece}$$

(Tablo 2)

uygun değer.

Devam edelim:

1. Hali:

$$p_1 = 4 \text{ kPa}$$

$$T_1 = T_{\text{doyma}} = 28,96 \text{ } ^\circ\text{C}$$

$$h_1 = h_{f, 4 \text{ kPa}} = 121,46 \text{ kJ/kg}$$

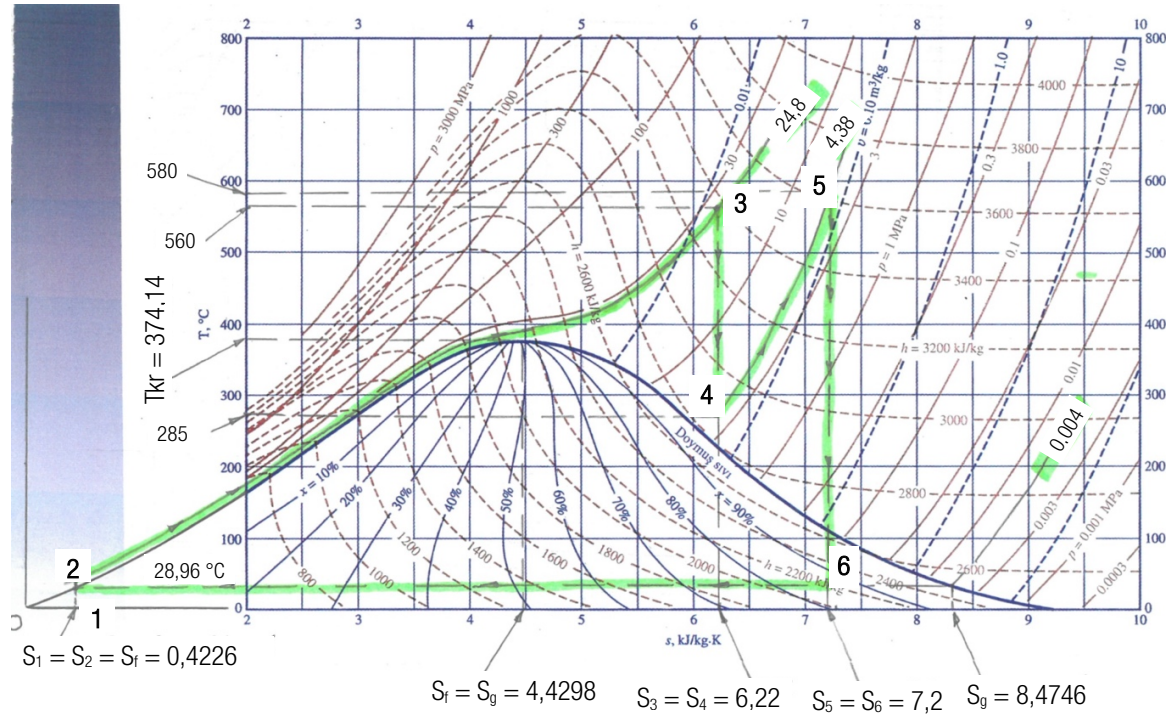
$$V_1 = V_{1, 4 \text{ kPa}} = 0,001004 \text{ m}^3/\text{kg}$$

$$S_1 = S_{f, 4 \text{ kPa}} = 0,4226 \text{ kJ/(kg.K)}$$

(Tablo 2)

2 Hali:

$$P_2 = 24,8 \text{ MPa}$$

Şekil 5. Buharlı güç santrali çevriminin T-S diagramı
 [JONES & DUGAN (2003)]; $T_{kr} = 374,14^\circ\text{C}$, $p_{kr} = 22,09\text{ MPa}$, Yoğuşturucu basıncı: 4 kPa

$$S_2 = S_1 = S_{f, 4 \text{ kPa}} = 0,4226 \text{ kJ}/(\text{kg.K})$$

Pompa işi,

$$W_{\text{pompa,g}} = v_1 (P_2 - P_1) \quad | \quad (\text{Eşitlik 11})$$

$$W_{\text{pompa,g}} = 0,001004 (24\,800 - 4)$$

$$W_{\text{pompa,g}} = 24,9 \text{ kJ/kg}$$

$$W_{\text{pompa,g}} = h_2 - h_1 \quad | \quad (\text{Eşitlik 12})$$

$$h_2 = 24,9 + 121,46$$

$$h_2 = 146,36 \text{ kJ/kg}$$

3 Hali:

$$h_3 = h_{560 \text{ }^\circ\text{C}, 24,8 \text{ MPa}} = 3\,368,98 \text{ kJ/kg} \quad | \quad (\text{Sayfa 26})$$

$$S_3 = S_{560 \text{ }^\circ\text{C}, 24,8 \text{ MPa}} = 6,22 \text{ kJ}/(\text{kg.K})$$

4 Hali:

$$T_4 = T_{4,38 \text{ MPa}, 6,22 \text{ kJ}/(\text{kg.K})} = 285 \text{ }^\circ\text{C} \quad | \quad (\text{Sayfa 28})$$

$$S_4 = S_3 = S_{560 \text{ }^\circ\text{C}, 24,8 \text{ MPa}} = 6,22 \text{ kJ}/(\text{kg.K}) \quad | \quad (\text{Sayfa 26})$$

$$h_4 = h_{4,38 \text{ MPa}, 285 \text{ }^\circ\text{C}} = 2\,900,17 \text{ kJ/kg} \quad | \quad (\text{Sayfa 30})$$

5 Hali:

$$T_5 = T_{580 \text{ }^\circ\text{C}, 4,38 \text{ MPa}} = 580 \text{ }^\circ\text{C için}$$

$$h_5 = h_{580 \text{ }^\circ\text{C}, 4,38 \text{ MPa}} = 3\,625,3424 \text{ kJ/kg} \quad | \quad (\text{Sayfa 22})$$

$$S_5 = S_{580 \text{ }^\circ\text{C}, 4,38 \text{ MPa}} = 7,2 \text{ kJ}/(\text{kg.K}) \quad | \quad (\text{Şekil 5})$$

6 Hali:

$$S_5 = S_6 = s_{580 \text{ }^\circ\text{C}, 4,38 \text{ MPa}} = 7,2 \text{ kJ}/(\text{kg.K})$$

$$p_6 = 4 \text{ kPa}$$

$$T_{\text{doyma}} = 28,96 \text{ }^\circ\text{C}$$

$$h_6 = h_{28,96 \text{ }^\circ\text{C}, 4 \text{ kPa}} = 2\,200 \text{ kJ/kg} \quad (\text{Şekil 5})$$

için

	p [MPa]	T [°C]	h [kJ/kg]	s [kJ/(kg.K)]
1	0,004	28,96	121,46	0,4226
2	24,8	~28,96	146,36	0,4226
3	24,8	560	3368,98	6,22
4	4,38	285	2900,17	6,22
5	4,38	580	3625,3424	7,2
6	0,004	28,96	2200	7,2

Yoğuşturucu basıncı olarak

$$p_{\text{yoğuşturucu}} = 4 \text{ MPa} = 0,004 \text{ kPa}$$

ile elde edilen tablodaki değerler kullanılarak

$$\begin{aligned} q_g &= (h_3 - h_2) + (h_5 - h_4) & | & \text{(Eşitlik 1)} \\ q_g &= (3\,368,98 - 146,36) + (3\,625,3424 - 2\,900,17) \\ q_g &= 3\,947,8 \text{ kJ/kg} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} q_{\zeta} &= h_6 - h_1 & | & \text{(Eşitlik 13)} \\ q_{\zeta} &= 2\,200 - 121,46 \\ q_{\zeta} &= 2\,078,54 \text{ kJ/kg} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} w_t &= (h_3 - h_4) + (h_5 - h_6) & | & \text{(Eşitlik 2)} \\ w_t &= (3\,368,98 - 2\,900,17) + 3\,625,3424 - 2\,200 \\ w_t &= 1\,894,15 \text{ kJ / kg} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} w_{net} &= w_{t\text{ürbin},\zeta} - w_{p\text{ompa},g} & | & \text{(Eşitlik 14)} \\ w_{net} &= 1\,894,15 - 24,9 \text{ kJ/kg} \\ w_{net} &= 1\,869,25 \text{ kJ/kg} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \eta_{th} &= \frac{w_{net}}{q_g} = 1 - \frac{q_{\zeta}}{q_g} & \text{(Eşitlik 15)} \\ \eta_{th} &= \frac{1\,869,25}{3\,947,8} \\ \eta_{th} &= \% 47 \end{aligned}$$

Görüldüğü gibi, yoğunlaştırıcı basıncını 10 kPa'dan 4 kPa'a düşürdüğümüzde çevrimin ısı verimi % 46'dan % 47'ye yükselmiştir (bkz. Sayfa 31).

Hesaplarımızda yine türbin ve pompadaki adyabatik verimleri, ayrıca sürtünme kayıplarını göz önüne almadık, dolayısıyla ÇED raporundaki $\eta_{th} = \% 45$ değerini kabul edebiliriz.

Devam edelim;

$$\begin{aligned} \dot{W}_{net} &= \dot{m} \cdot w_{net} & | & \text{(Eşitlik 16)} \\ \dot{W}_{net} &= 1\,320 \cdot 10^3 \text{ kJ/s} & | & \text{(Sayfa 37)} \\ \dot{W}_{net} &= 1\,869,25 \text{ kJ/kg} \end{aligned}$$

Çevrimde dolaşan buharın kütle debisi

$$\begin{aligned} \dot{m} &= \frac{1\,320 \cdot 10^3}{1\,869,25} \\ \dot{m} &= 706,16 \text{ kg/s} \end{aligned}$$

Çevrimden alınan ısı

$$Q_{\zeta} = \dot{m} \cdot q_{\zeta} \quad | \quad \text{(Eşitlik 17)}$$

$$q_{\dot{c}} = 2\,078,54 \text{ kJ/kg} \quad | \quad (\text{Sayfa 41})$$

$$Q_{\dot{c}} = 706,16 \cdot 2\,078,54 \text{ kJ/s}$$

$$Q_{\dot{c}} = 1\,467\,782 \text{ kJ/s}$$

$$\dot{m}_{\text{soğutma suyu}} = \frac{Q_{\dot{c}}}{C_{\text{su}} \cdot \Delta T} \quad (\text{Eşitlik 18})$$

Deniz suyu sıcaklığı ortalama 15 °C kabul edilirse

$$\Delta T = T_{\text{doyma}} - T_{\text{deniz}} = 28,96 - 15 = 13,96 \text{ °C}$$

$Q_{\dot{c}} = 1\,467\,782 \text{ kg/s}$ değeri % 47 ısı verimine karşılık gelmektedir.

Halbuki biz $\eta_{\text{th}} = \% 45$ ile hesaba devam etmek istiyoruz.

$$Q_{\dot{c}} = \dot{m} \cdot q_{\dot{c}} \quad (\text{Eşitlik 17})$$

$$\dot{m} = \frac{\dot{W}_{\text{net}}}{W_{\text{net}}} \quad (\text{Eşitlik 16})$$

$$Q_{\dot{c}} = \frac{\dot{W}_{\text{net}}}{W_{\text{net}}} \cdot q_{\dot{c}} \quad (\text{Eşitlik 15})$$

$$Q_{\dot{c}} = \frac{\dot{W}_{\text{net}}}{q_g - q_{\dot{c}}} \cdot q_{\dot{c}} = \dot{W}_{\text{net}} \frac{q_{\dot{c}}}{q_g - q_{\dot{c}}}$$

$$Q_{\dot{c}} = \frac{1}{\frac{q_g}{q_{\dot{c}}} - 1}$$

$$\eta_{\text{th}} = 1 - \frac{q_{\dot{c}}}{q_g} \quad (\text{Eşitlik 15})$$

$$\frac{q_g}{q_{\dot{c}}} = \frac{1}{1 - \eta_{\text{th}}}$$

$$Q_{\dot{c}} = \dot{W}_{\text{net}} \left(\frac{\frac{\dot{W}_{\text{net}}}{1 - \eta_{\text{th}}} - 1}{\frac{1}{1 - \eta_{\text{th}}} - 1} \right) = \dot{W}_{\text{net}} \left(\frac{1 - \eta_{\text{th}}}{\eta_{\text{th}}} \right)$$

$$Q_{\dot{c}} = \dot{W}_{\text{net}} \left(\frac{1}{\frac{1}{1 - \eta_{\text{th}}} - 1} \right) = \dot{W}_{\text{net}} \left(\frac{1 - \eta_{\text{th}}}{\eta_{\text{th}}} \right)$$

$$Q_{\dot{c}} = \dot{W}_{\text{net}} \left(\frac{1}{\eta_{\text{th}}} - 1 \right) \quad (19)$$

Artık bu formülü $\eta_{\text{th}} = \% 45$ için rahatlıkla kullanabiliriz.

$$Q_{\dot{c}} = 1\,320 \cdot 10^3 \text{ kJ/s} \left(\frac{1}{0,45} - 1 \right)$$

$$Q_{\dot{c}} = 1\,613\,333,4 \text{ kJ/s}$$

$$\dot{m}_{\text{soğutma suyu, 15 °C, 4 kPa}} = \frac{1\,613\,333,4}{4,184 \cdot 13,96}$$

$$\dot{m}_{\text{soğutma suyu, 15 °C, 4 kPa}} = 27\,621,5 \text{ kg/s}$$

$$\cong 100\,000 \text{ t/h}$$

Deniz suyu ortalama 20 °C ise

$$\dot{m}_{\text{soğutma suyu, 20 °C, 4 kPa}} = \frac{1\,613\,333,4}{4,184 (28,96 - 20)}$$

$$\dot{m}_{\text{soğutma suyu, 20 °C, 4 kPa}} = 43\,035,26 \text{ kg/s}$$

$$\cong 155\,000 \text{ t/h}$$

Bu değer ÇED raporunda [DOKAY MÜHENDİSLİK (2019), ÇSED Raporu, S. 1)]

$$\text{Soğutma suyu} = 162\,900 \text{ m}^3/\text{h}$$

olarak verilmiştir.

Bazı bilgiler verelim;

► ÇED raporu [DOKAY MÜHENDİSLİK (2019), ÇSED Raporu] Sayfa 13'ten:

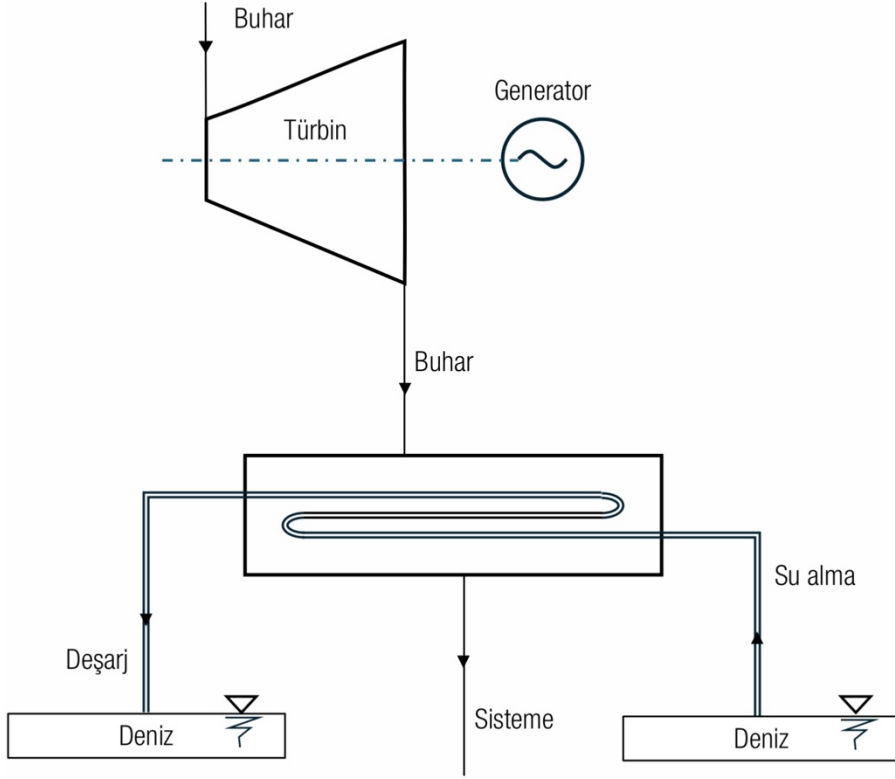
Proje kapsamında ünite başına iki adet su soğutmalı kondansör (yoğuşturucu) tasarlanmıştır. Dizayn sıcaklığında sıcaklık yükselişi, soğutma suyu girişindeki miktardan 8 °C - 10 °C artar.

► ÇED raporu Sayfa 16'dan: [DOKAY MÜHENDİSLİK, 2019, ÇSED Raporu, S. 16)]

Kondansör basıncı milibar seviyesindedir ve buhar çevrimini etkiler. Ne kadar düşük kondansör basıncı elde edilebilirse tesis verimi o kadar artmaktadır (bkz. Sayfa 41).

► ÇED raporu Sayfa 19'dan [DOKAY MÜHENDİSLİK, 2019, ÇSED Raporu, S. 19)]

Santral için gerekli proses suyunun tamamı Karadeniz'den temin edilecektir. Santralde ihtiyaç duyulacak kondansör ve yardımcı soğutma suyu miktarı 162 900 m³/saat olup denizden alınan su klorlama ünitesinden geçirilerek doğrudan soğutmada kullanılacaktır (**Şekil 6**).

Şekil 6. Tek geçişli açık soğutma sisteminin şematik gösterimi
[DOKAY MÜHENDİSLİK, 2019, ÇSED Raporu, S. 13]

Yaklaşık 18 metre su derinliği bulunan bir noktaya yerleştirilecek su alma ağzından deniz suyu alınması, alınan bu suyun filtrasyon ünitelerini takiben pompalar ile kondansörlere basılması planlanmaktadır. Pompa binasından sonra kondansörlere su taşıyan iki adet hat 3 400 mm çaplı borudan oluşacaktır. Kondansör çıkışında ısınmış olan suyun deniz deşarjına taşınması için, yükleme odasına kadar iki adet 3 400 mm çaplı boru olacaktır. Yükleme odası sonrasında ise dört adet 2 500 mm dış çaplı borular ile deniz deşarjının yapılması planlanmaktadır.

SKKY (Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği) sıcaklık kriterine göre:

Tasarlanan sistemin Haziran ile Eylül ayları arasındaki yaz döneminde, deşarj edildikten sonra uğrayacağı ilk seyrelme sonucunda (Yakın alan karışımı) ortam sıcaklığını 1 °C'den daha fazla değiştirmemesi gerekmektedir. Diğer aylarda ise bu değerin 2 °C olmasına müsaade edilmektedir. Özel bir durum olarak, soğutma amacıyla kullanılan deniz suyunun doğal sıcaklığının 28 °C'den daha

sıcak olduğu durumlarda deşarj edilen sularda 35 °C maksimum sıcaklık limiti aranmamakta ve deşarj sonrasında ortam sıcaklığının 3 °C'ye kadar değişimlere yol açmasına müsaade edilmektedir.

ÇED raporu Sayfa 7/44'ten [VAROL & KABDAŞLI (2019)].

Su alma ve deşarj sisteminin genel özellikleri:

Denizden uygun bir derinlikten alınacak olan deniz suyu, pompalar ile yoğuşturuculara basılacak ve sıcaklığı artmış olan deniz suyu deşarj boruları ve difüzörler vasıtasıyla uygun bir şekilde denize deşarj edilecektir. Planlanan soğutma suyu sisteminde kullanılacak olan max. debi 162 900 m³/h (= 45,25 m³/s) olup, denizden alınan su, sıcaklığı en fazla 8,5 °C artmış olarak difüzörler vasıtasıyla denize deşarj edilecektir.

Hesaplarımızda,

$$\dot{m}_{\text{soğutma suyu, 20 °C, 4 kPa}} = 155\ 000\ \text{m}^3/\text{h}$$

$$\Delta T = T_{\text{doyma, 4 kPa}} - T_{\text{deniz}} = 28,96 - 20 = 8,96\ ^\circ\text{C}$$

olarak bulunmuştur (bkz. Sayfa 43).

Yaklaşık 18 m su derinliği bulunan bir noktaya yerleştirilecek su alma ağzından deniz suyu alınması; alınan suyun filtrasyon ünitelerini takiben pompalar ile kondansörlere basılması öngörülmektedir. Deniz deşarjı kot farkından dolayı doğal olarak yapılacak olup herhangi bir pompalama gerekmeyecektir.

Deşarj sisteminin kavramsal tasarımı Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nde (SKKY) sunulmuş olan sıcaklık kriteri baz alınarak yapılmıştır. SKKY'nin Tablo 23'ü **Tablo 5**'te verilmiştir.

PARAMETRE	LİMİT
Sıcaklık	Deniz ortamının seyreltme kapasitesi ne olursa olsun, denize deşarj edilecek suların sıcaklığı 35 °C yi aşamaz. Sıcak su deşarjları difüzörün fiziksel olarak sağladığı birinci seyrelme (S ₁) sonucunda karıştığı deniz suyunun sıcaklığını Haziran-Eylül aylarını kapsayan yaz döneminde 1 °C'den, diğer aylarda ise 2 °C den fazla arttırmaz. Ancak, deniz suyu sıcaklığının 28 °C'nin üzerinde olduğu durumlarda, soğutma amaçlı olarak kullanılan deniz suyunun, deşarj sıcaklığına herhangi bir sınırlama getirilmeksizin alıcı ortam sıcaklığını 3 °C 'den fazla artırmayacak şekilde deşarjına izin verilebilir
En muhtemel sayı (EMS) olarak toplam ve fekal koliformlar	Derin deniz deşarjıyla sağlanacak olan toplam seyrelme sonucunda insan teması olan koruma bölgesinde, zamanın % 90'ında, EMS (En Muhtemel Sayı) olarak toplam koliform (TC) seviyesi 1 000 TC/100 ml ve fekal koliform (FC) seviyesi 200 FC/100 ml'den az olmalıdır
Katı ve yüzen maddeler	Difüzör çıkışı üzerinde, toplam genişliği o noktadaki deniz suyu derinliğine eşit olan bir şerit dışında gözle izlenebilecek katı ve yüzer maddeler bulunmayacaktır.

Tablo 5. SKKY'nin Tablo 23'ü. Derin deniz deşarjları için uygulanacak kriterler [VAROL & KABDAŞLI (2019)].
(Koliform: bakteri, Fekal koliform: Dışkısal bakteri)

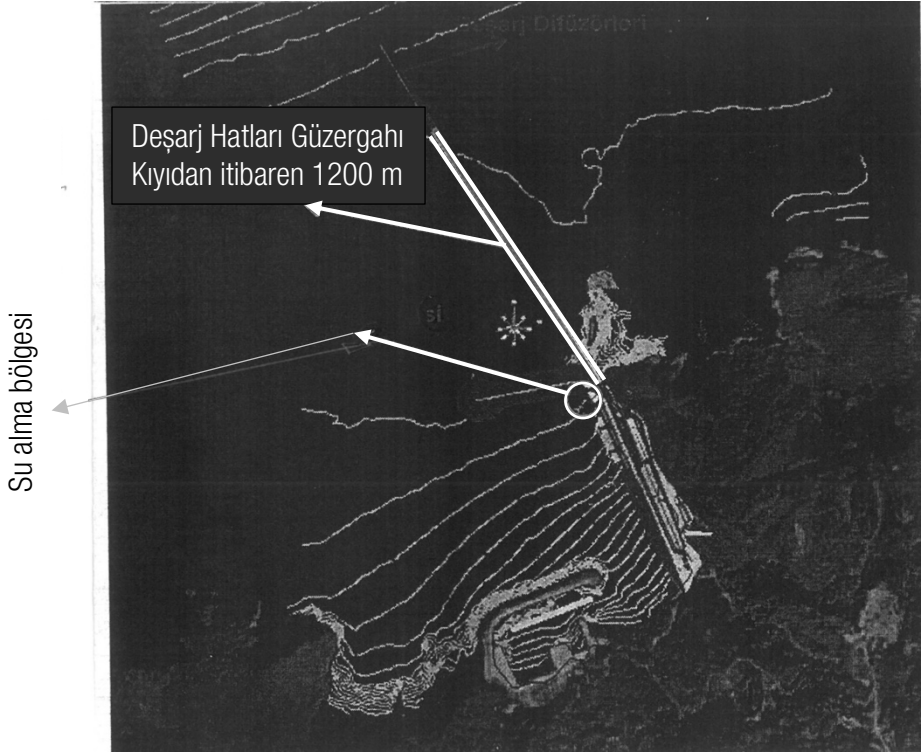
Su alma ağzının yerleştirileceği liman aynı zamanda bir koy içerisinde yer aldığından, bölgedeki akıntıların bu tür koylarda izlediği hareketler nedeniyle deşarj edilen sıcak su bulutunun su alma bölgesine doğru taşınması ve koy içerisinde birikim yaparak sisteme alınan suyun sıcaklığının artması riski bulunmaktadır. Bu nedenle deşarj edilen sıcak su bulutu, akıntılarla koy içine ve su alma bölgesine ulaşmamasını sağlayacak bir mesafede olacak şekilde tasarlanmıştır. Deşarj bölgesi için,

- Kıyıdan yaklaşık 1 200 m uzaklığa kadar deşarj hattı,
- Deşarj hattına bağlı, 21 m su derinliğinden başlayarak 23 m su derinliğine kadar toplamda yaklaşık 500 m uzunluğunda difüzör belirlenmiştir (**Şekil 7**). Difüzör tasarımı [VAROL & KABDAŞLI (2019)],

Özetle,

- ▶ Deşarj edilecek soğutma suyu 4 ayrı boru ile taşınacak,
- ▶ Her bir boru hattı ucunda birer difüzör bulunacak (yani toplam 4 difüzör),
- ▶ Her bir difüzörün uzunluğu 125 m olacak,
- ▶ Difüzörler 21 m ile 23 m su derinlikleri arasına yerleştirilecektir.
- ▶ Difüzör delik çapı 60 cm seçilmiştir.

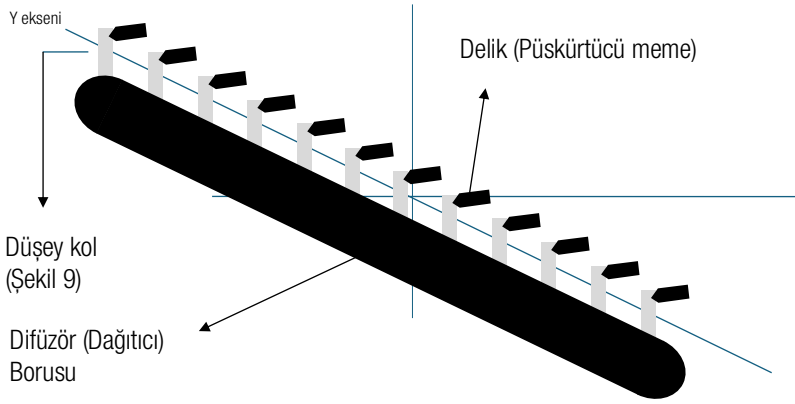
- Difüzör delik sayısı 12, delikler arası mesafe 10,4 m olarak alınmıştır (Şekil 8).

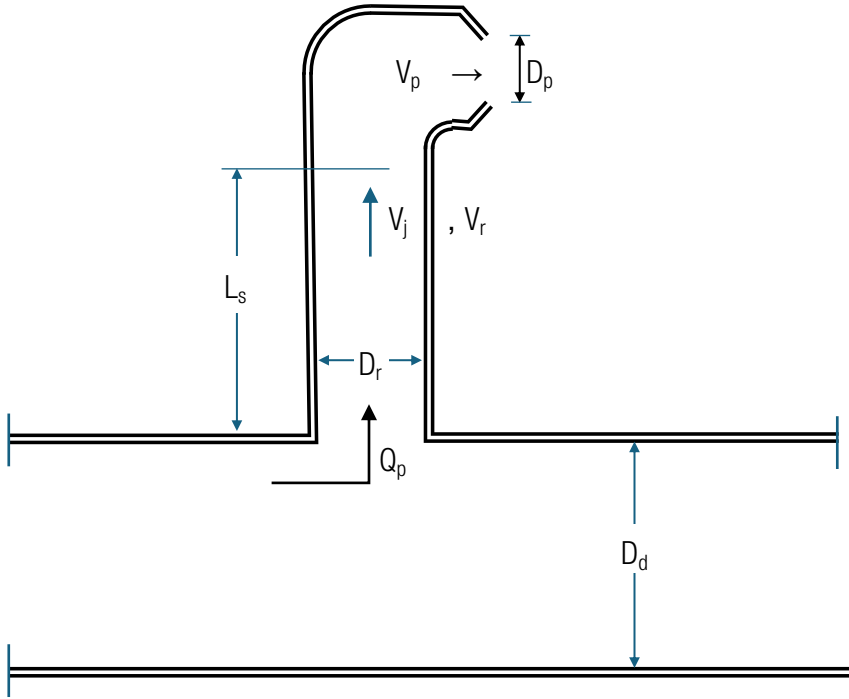
Şekil 7. Soğutma suyu denizde şarj sistemi için genel yerleşim planı
[VAROL & KABDAŞLI (2019), S.]

Ayrıca, difüzörün enine kesiti **Şekil 10**'da gösterilmiştir.

Denize deşarj edilecek suların sıcaklığı, **Tablo 5**'te gösterilen sınır değerleri aşmayacak şekilde deniz deşarj sistemleri ile uygulamaya konulacağı için difüzör konusu üzerinde fazlaca durulmuştur.

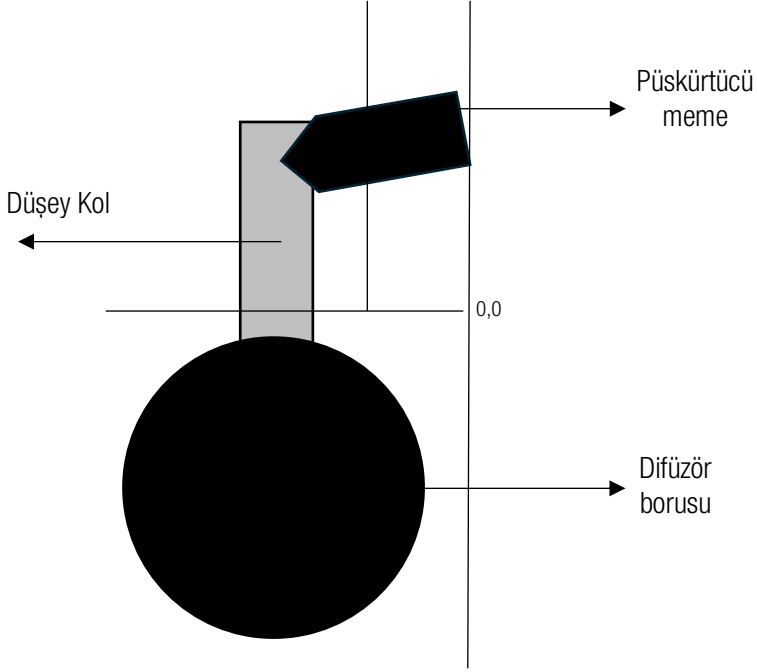
Şekil 8. Difüzör kesiti
[ÖZTÜRK (2011), S.]

Şekil 9. Düsey kollu difüzör
[ÖZTÜRK (2011), S.]

L_s - Düsey kol uzunluğu
 D_r - Düsey kol çapı

D_p - Delik çapı
 V_p - Delikten çıkış hızı
 V_j - Düşey koldaki su hızı

Şekil 10. Difüzör enine kesiti
[VAROL & KABDAŞLI (2019), S.]

Not:

Tasarlanan difüzörlerin hidrolik özellikleri ve seyrelme hesaplarına temel oluşturması amacıyla her bir difüzör deliğinden çıkan atıksu debileri ve hızları belirlenmesinde ÖZTÜRK (2011)'den faydalanılabilir.

ÇED raporundaki [VAROL & KABDAŞLI (2019)] sonuç bilgisini de verelim (**Tablo 6**). Tabloda görüldüğü gibi 'Difüzörlerin sağlayacağı seyrelmeler SKKY **Tablo 5**'te verilmiş olan sıcaklık kriterini sağlamaktadır' iddiası vardır.

Difüzör No.	Delik No.	İlk seyrelme sonrası oluşan sıcaklık artışı (°C)
1	1	0,28
1	12	0,27
2	1	0,28
2	12	0,26
3	1	0,26
3	12	0,26
4	1	0,25
4	12	0,24

Tablo 6. Seyrelme hesaplamaları sonucunda elde edilen seyrelme ve sıcaklık farkı değerleri
[VAROL & KABDAŞLI (2019), S.]

V. 2 x 660 MWe gücünün eşdeğer güç değerleri

Yıllık çalışma süresi 7 400 saat olan buharlı güç santralinde, 5 600 kcal/kg kalorifik değerinde 458 ton/h kömür kullanılmaktadır (Sayfa 35).

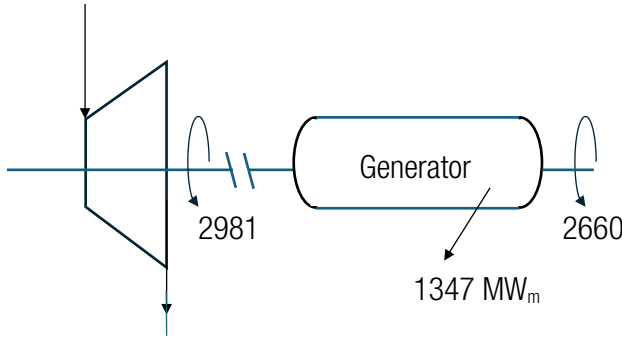
Termik güç (MW_t)

$$\begin{aligned} & 458 \text{ ton/h} \cdot 7\,400 \text{ h/yıl} = 3\,389\,200 \text{ ton/yıl} \\ & = 3,3892 \cdot 10^9 \text{ kg/yıl} \\ & 3,3892 \cdot 10^9 \text{ kg/yıl} \cdot 5\,600 \text{ kcal/kg} = 1,897952 \cdot 10^{13} \text{ kcal/yıl} \\ & 1,897952 \cdot 10^{13} \text{ kcal/yıl} \cdot 4,184 \text{ kJ/kcal} \\ & = 7,941031168 \cdot 10^{13} \text{ kJ/yıl} \\ & = \frac{7,941031168 \cdot 10^{13}}{7400 \cdot 3600 \text{ kJ/saniye}} \\ & = 7,941031168 \cdot 10^{13} / 7\,400 \cdot 3600 \text{ kJ/saniye} \\ & = 2\,980\,867,6 \text{ kWt} \\ & \cong 2\,981 \text{ MWt} \end{aligned}$$

Termik güç $\cong 2\,981 \text{ MWt}$

bulunur (Proje değeri: $2 \cdot 1\,466 \text{ MWt} = 2\,932 \text{ MWt}$).

• Mekanik güç (MW_m)

Türbin çıkışı: 2 981 MW_t

Generator çıkışı: 1 320 (MW_e)_{net}

Generator mekanik verimi: 0,98 (Yataklardaki sürtünme gibi)

$$\eta_G = 0,98 = \frac{\text{Elektrik gücü}}{\text{Mekanik güç}}$$

$$MW_m = \frac{MW_e}{0,98} = \frac{1\,320}{0,98}$$

$$\text{Mekanik güç} = 1\,347\, MW_m$$

bulunur (Proje değeri: $2 \cdot MW_m = 1\,338,8\, MW_m$)

• **Elektrik güç (MW_e)**

$$\text{Elektrik gücü} = 2 \cdot 660\, MW_e = 1\,320\, MW_e$$

Proje değeridir.

VI. Yakıtlar ve Yanma

ÇENGEL (1996)'ya göre yakıldığı zaman enerji veren herhangi bir maddeye 'yakıt' adı verilir. En çok kullanılan yakıtlar temelde hidrojen ve karbondan oluşur. Bu yakıtlara 'hidrokarbon yakıtlar' denir. Örnek olarak kömür, benzin ve doğal gaz verilebilir.

Kömürün ana bileşeni karbondur. Kömürde ayrıca oksijen azot kükürt, nem ve kül bulunur. Kömürün kütle analizini tam olarak belirlemek olanaksızdır, çünkü kömürün bileşeni belirli bir bölgede bile bir yöreden diğerine değişir.

Yanma, yakıtın oksijenle birleştiği ve büyük miktarda enerjinin açığa çıktığı bir kimyasal reaksiyondur. Saf oksijen O₂, sadece kaynak ve kesme gibi havanın kullanılmayacağı bazı özel uygulamalarda kullanılır. Bu nedenle havanın bileşiminin incelenmesinde yarar vardır.

Mol oranı veya hacimsel oran olarak kuru hava % 20,9 oksijen, % 78,1 azot, % 0,9 argon ve az miktarda karbondioksit, helyum, neon ve hidrojenlerden oluşur. Yanma işlemini çözümlerken, az miktarda bulunan gazlar ihmal edilir ve kuru havayı oluşturan karışımların mol oranları yaklaşık % 21 oksijen ve % 78 azot olarak kabul edilir. Böylece, yanma işlemine giren her mol oksijenin yanında $0,79 / 0,21 = 3,76$ mol azot bulunur başka bir anlatımla,

olur. Bu arada, bir yakıtın oksijenle yakın temasa getirilmesinin yanmanın başlaması için yeterli olmadığı vurgulanmalıdır. Yanmanın başlayabilmesi için yakıtın tutuşma sıcaklığına getirilmesi gerekir. Bazı yakıtların atmosferik havada tutuşma sıcaklıkları şöyledir:

Benzin:	260 °C
Karbon:	400 °C
Hidrojen:	580 °C
Karbonmonoksit:	610 °C
Metan:	630 °C

Yanmanın başlayabilmesi için ayrıca yakıt ve havanın uygun oranlarda bir arada bulunması gerekir. Örneğin doğal gazın hava içindeki konsantrasyonu % 5'ten az, % 15'ten çok olduğu zaman yanma olmaz.

Kütlenin korunumu ilkesine göre, bir kimyasal reaksiyon sırasında her elementin kütlesi sabit kalır.

Başka bir deyişle, reaksiyon denkleminin sağ tarafındaki (çıkanlar) her elementin toplam kütlesi, o elementin denklemin sol tarafındaki (girenler) toplam kütlesine eşit olmak zorundadır.

Başka bir örnek,

denklemini ele alalım.

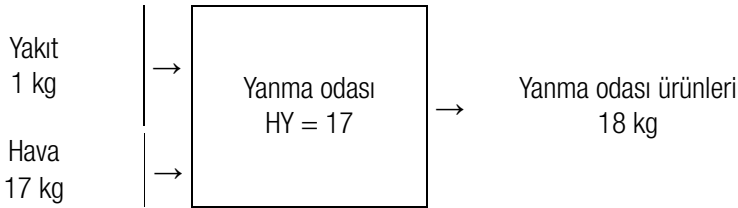
Yanma işlemine girenlerin toplam mol miktarı (2 kmol), yanma sonu ürünlerin toplam mol miktarından (1 kmol) farklıdır. Başka bir deyişle kimyasal reaksiyon sırasında mol miktarının korunumu söz konusu değildir.

Hava ve yakıtın miktarlarını belirlemek için yanma işlemlerinde sıkça kullanılan bir büyüklük hava/yakıt oranıdır (HY). Bir yanma işleminde hava kütlesinin yakıt kütlesine oranı diye tanımlanır (**Şekil 11**).

Başka bir anlatımla

$$\text{HY} = \frac{m_{\text{hava}}}{m_{\text{yakıt}}} \quad (23)$$

şeklinde yazılabilir.

Şekil 11. Hava yakıt oranı (HY), bir yanma işleminde birim yakıt kütlesi için kullanılan hava kütlesidir
[ÇENGEL, 1996. S.]

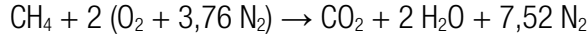
Bir maddenin kütlesi m ile, mol miktarı n arasındaki ilişki,

$$m = n \cdot M$$

bağıntısıyla verilir. Burada M , mol kütlesidir.

Yanma işlemi sırasında, eğer yakıt içindeki karbonun tümü CO_2 ye, hidrojenin tümü H_2O ya ve varsa kükürtün tümü SO_2 ye dönüşüyorsa, yanma tamdır. Bir

yakıtın tam olarak yanması için gerekli en az hava miktarını “Stokiometrik” veya “Teorik hava” adı verilir. Örneğin metan’ın teorik yanması aşağıda gösterildiği gibidir:

Dikkat edilirse yanma sonu ürünleri arasında yanmamış metan ve C, H₂, CO, OH veya serbest O₂ yoktur.

Gerçek yanma işlemlerinde yanmanın tama yakın olmasını sağlamak veya çıkış sıcaklığını belirli bir düzeyde tutabilmek için, genellikle stokiometrik miktardan daha fazla hava kullanılır. Stokiometrik miktarın üzerinde olan hava miktarına “Fazla hava” adı verilir.

Bu bağlamda, Yunus Çengel hocamdan [ÇENGEL, 1996. S.] hava/yakıt oranı (HY) hesaplanması ile ilgili alınan bir örnek **Tablo 7**’de verilmiştir.

14-30 The composition of the coal is given on a mass basis, but we need to know the composition on a mole basis to balance the combustion equation. Considering 1 kg of coal, the numbers of mole of the each component are determined to be

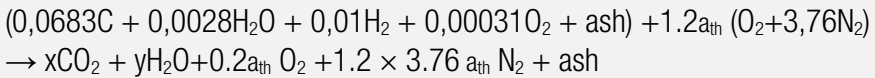
$$N_c \text{ (m/M)}_c = 0,82/12 = 0,0683 \text{ kmol}$$

$$N_{\text{H}_2\text{O}} = (\text{m/M})_{\text{H}_2\text{O}} = 0,05/18 = 0,0028 \text{ kmol}$$

$$N_{\text{H}_2} = (\text{m/M})_{\text{H}_2} = 0,02/2 = 0,01 \text{ kmol}$$

$$N_{\text{O}_2} = (\text{m/M})_{\text{O}_2} = 0,01/32 = 0,00031 \text{ kmol}$$

The coal is burned completely with excess air, and thus the products with contain H₂O, CO₂, N₂, some free O₂, and ash only. Considering 1 kg of coal the combustion equation can be written as

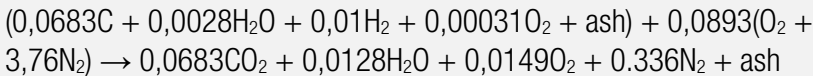
The unknown coefficients in the above equation are determined from mass balances,

$$\text{C: } 0,0683 = x$$

$$\text{H: } 0,0028 \times 2 + 0,01 \times 2 = 2y \rightarrow y = 0,0128$$

$$\text{O}_2: 0,00031 + 1,3 a_{\text{th}} = x + y/2 + 0,3 a_{\text{th}} \rightarrow a_{\text{th}} = 0.0744$$

Thus,

The air-fuel ratio for the this reaction is determined by taking the ratio of the mass of the air to the mass of the coal, which is taken to be 1 kg

$$m_{\text{air}} = (0,0893 \times 4,76 \text{ kmol}) (29 \text{ kg/kmol}) = 12,3 \text{ kg}$$

$$m_{\text{fuel}} = 1 \text{ kg}$$

and

$$AF_{\text{th}} = \frac{m_{\text{air, th}}}{m_{\text{fuel}}} = \frac{12.3 \text{ kg}}{1 \text{ kg}} = 12.3 \text{ kg air/kg coal}$$

14-30: Bir kömürün kütleli analizi şöyledir:

- % 82 C
- % 5 H₂O
- % 2 H₂
- % 1 O₂
- % 10 kül

Kömür % 20 fazla havayla yanmaktadır. Hava yakıt oranını hesaplayın.

Tablo 7. Hava yakıt oranı hesaplanmasına ait bir örnek
[ÇENGEL, 1996. S.]

Şimdi, **Tablo 7**'deki örnekten faydalanarak yıkama ve zenginleştirme işleminden sonra 5 600 kcal/kg kalorifik değerinde santrale gelen taş kömürünün kütleli analizi aşağıdaki gibi verilmiş olsun (daha farklı değerler de olabilir). Hava/yakıt oranının hesaplanması istenmektedir

Taş kömürünün kütleli analizi:

- % 70 C
- % 13 H₂O
- % 4 H₂
- % 1 O₂
- % 12 kül

ve kömür % 20 fazla havayla yanmaktadır. Ayrıca

- Karbonun mol kütlesi $M_C = 12 \text{ kg/kmol}$
- Hidrojenin mol kütlesi $M_{H_2} = 2 \text{ kg/kmol}$
- Oksijenin mol kütlesi $M_{O_2} = 32 \text{ kg/kmol}$

verileri ile

Karbonun mol miktarı,

$$n_C = \left(\frac{m}{M} \right)_C \quad (\text{Eşitlik 24})$$

$$n_C = 0,70 / 12$$

$$n_C = 0,0584 \text{ kmol}$$

Suyun (rutubet) mol miktarı,

$$n_{H_2O} = \left(\frac{m}{M} \right)_{H_2O} = 0,13 / 18$$

$$n_{H_2O} = 0,0072 \text{ kmol}$$

Hidrojenin mol miktarı,

$$n_{H_2} = \left(\frac{m}{M} \right)_{H_2} = 0,04 / 2$$

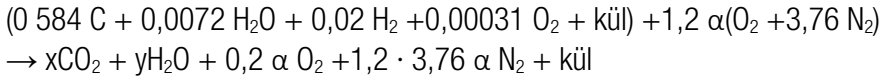
$$n_{H_2} = 0,02 \text{ kmol}$$

Oksijenin mol miktarı,

$$n_{O_2} = \left(\frac{m}{M} \right)_{O_2} = 0,01 / 32$$

$$n_{O_2} = 0,00031 \text{ kmol}$$

Kömürün tam olarak yandığı verilmektedir. Bu nedenle yanma sonu ürünleri arasında sadece CO_2 , N_2 ve kullanılmamış O_2 bulunacaktır. Buna göre yanma denklemi aşağıda gösterildiği gibi yazılır.

α , hava için stokiometrik katsayıdır. % 20 fazla hava, denklemde α yerine $1,2\alpha$ yazarak kendiliğinden hesaba katılmıştır. Oksijenin stokiometrik miktarı ($\alpha \text{ O}_2$) yanma sonu ürünleri arasında kullanılmamış O_2 olarak görünecektir. N_2 nin katsayılarının denklemin her iki tarafında aynı değere sahip oldukları not edilmelidir.

Yukarıdaki denklemlerdeki bilinmeyen katsayılar, elementlerin kütle dengelemesi ile hesaplanır:

$$\text{C: } 0,0584 = x$$

$$\text{H: } 0,072 \cdot 2 + 0,02 \cdot 2 = 2 y$$

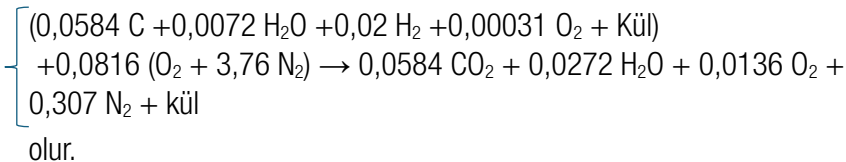
$$y = 0,0272$$

$$\text{O}_2: 0,072/2 + 0,00031 + 1,2 \alpha = x + y / 2 + 0,2 \alpha$$

$$0,00391 + 1,2 \alpha = 0,0584 + 0,0272/2 + 0,2 \alpha$$

$$\alpha = 0,068$$

Dolayısıyla yanma denklemi,

Hava / yakıt oranı HY,

Kömür % 20 fazla hava ile yanmakta

$$m_{\text{hava}} = 1,2 \cdot \alpha \cdot 4,76 \text{ kmol hava} \cdot (29 \text{ kg/kmol})_{\text{hava}}$$

Hava'nın mol kütlesi

$$m_{\text{hava}} = 1,2 \cdot \alpha \cdot 0,068 \cdot 4,76 \cdot 29$$

$$m_{\text{hava}} = 11,26 \text{ kg}$$

$$m_{\text{yakıt}} = 1 \text{ kg}$$

$$HY = \frac{m_{\text{hava}}}{m_{\text{yakıt}}} \quad (\text{Eşitlik 23})$$

$$HY = \frac{11,26}{1}$$

$$HY = 11,26 \text{ kg hava / kg kömür}$$

Bir örnek daha verelim:

• Örnek (JONES & DUGAN, 2003, S)

Kömür 100 kPa basınçta %20 fazla hava ile yakılmaktadır. Yanma tam olduğuna göre,

a) 1 kg yakıtın yakılması için gerekli hava kütlesini bulunuz

b) (mol / kilogram yakıt) değerlerini hesaplayınız.

Kömürün kütle analizi aşağıda verilmiştir:

Yakıt analizi	
Element	Yüzde
C	70
H	5
S	1
O	12
N	2
Kül	10
Toplam	100

Önce Hamra hocam'dan (JONES & DUGAN, 2003, S.) kısa bir bilgi verelim:

Kuru havanın bileşimi:

Kuru havanın mol oranları cinsinden bileşimi 0,7809 N₂, 0,2095 O₂, 0,0093 Ar ve 0,0003 CO₂ dir. Bu karışımın mol kütlesi 28,967 kg/kmol dur. Yanma hesaplarında argon ve karbondioksit reaksiyona girmedikleri ve miktarları az olduğu için azot olarak kabul edilebilir. Böylece bir mol havanın 0,79 mol N₂ ve 0,21 mol O₂ den oluştuğu varsayılır. Şu halde kuru havanın bileşimi,

• Mol bazında,

$$0,21 \text{ mol O}_2 + 0,79 \text{ mol N}_2 = 1 \text{ mol hava} \quad | \quad (25)$$

veya

$$1 \text{ mol O}_2 + 3,76 \text{ mol N}_2 = 4,76 \text{ mol hava} \quad | \quad (\text{Eşitlik 20})$$

• Kütle bazında,

$$\text{Oksijenin mol kütlesi } M_{\text{O}_2} = 32 \text{ kg/kmol}$$

$$\text{Azotun mol kütlesi } M_{\text{N}_2} = 28 \text{ kg/kmol}$$

Havanın mol kütlesi

$$0,21 \cdot 32 + 0,79 \cdot 28 = M_{\text{hava}} = 28,84 \text{ kg/kmol}$$

Bu değeri, A. Rasim Büyüktür hocam [BÜYÜKTÜR (1985), S.]

$$M_{\text{hava}} = 28,851 \text{ kg/kmol}$$

olarak vermiştir.

1 kg hava

$$0,21 \cdot \frac{32}{28,851} = 0,232 \text{ kg}$$

oksijen ve geri kalan $(1 - 0,232) = 0,768 \text{ kg}$ azot içerdiğinden, kuru havanın bileşimi

$$0,232 \text{ kg O}_2 + 0,768 \text{ kg N}_2 = 1 \text{ kg hava} \quad | \quad (26)$$

veya

$$1 \text{ kg O}_2 + 3,31 \text{ kg N}_2 = 4,31 \text{ kg hava} \quad | \quad (27)$$

şeklinde ifade edilir

Probleme geri dönelim ve önce 1 kg yakıt için yanma denklemini yazalım

$$\begin{array}{l} 0,70 \text{ C} \\ 0,05 \text{ H} \\ 0,01 \text{ S} \\ 0,12 \text{ O} \\ 0,02 \text{ N} \\ 0,10 \text{ kül} \\ 1 \text{ kg yakıt} \end{array} \quad \begin{array}{l} + 1,2 \cdot x \underbrace{[0,232 \text{ O}_2 + 0,768 \text{ N}_2]}_{\%20 \text{ fazla hava}} = \underbrace{\alpha \cdot \text{H}_2\text{O}}_{\text{su buharı}} + \\ b \cdot \text{CO}_2 + c \cdot \text{O}_2 + d \cdot \text{N}_2 + e \cdot \text{SO}_2 + \underbrace{0,10 \text{ kül}}_{\text{kırı atık}} \end{array}$$

kuru gaz

α) H, C ve S için kütle dengesi yazılırsa,

H dengesi:

$$0,05 \text{ kg} = \alpha \left(\frac{2 \text{ kg H}}{18 \text{ kg H}_2\text{O}} \right)$$

Suyun mol kütlesi

$$\alpha = 0,45 \text{ kg H}_2\text{O}$$

$$M_{H_2} = 2 \text{ kg/kmol}$$

$$M_{O_2} = 32 \text{ kg/kmol} \quad M_{H_2O} = 18 \text{ kg /kmol}$$

C dengesi:

$$0,70 \text{ kg} = b \left(\frac{12 \text{ kg C}}{44 \text{ kg CO}_2} \right)$$

$$b = 2,57 \text{ kg CO}_2$$

$$M_C = 12 \text{ kg/kmol}$$

$$M_{CO_2} = M_C + M_{O_2} = 12 + 32 = 44 \text{ kg /kmol}$$

S dengesi

$$0,01 \text{ kg} = e \left(\frac{32 \text{ kg O}_2}{64 \text{ kg SO}_2} \right)$$

$$e = 0,02 \text{ kg SO}_2$$

$$M_S = 32 \text{ kg/kmol}$$

$$M_{SO_2} = M_S + M_{O_2} = 32 + 32 = 64 \text{ kg/kmol}$$

a, b ve e bulunduktan sonra yanma için gerekli stokiometrik oksijen hesaplanır. Bunun için $c \cdot O_2$ terimini hesaba katmaya gerek yoktur (yani $c = 0$ dır). Bu terim kullanılan fazla hava nedeniyle yanma ürünlerinde görülen oksijen miktarıdır. O halde stokiometrik oksijen dengesinde x hesaplanır (Stokiometrik havada fazla hava bulunmadığından stokiometrik oksijen denge denkleminde 1,2 fazla hava katsayısı yerine 1 alınır).

O dengesi:

$$0,12 \text{ kg O} + x \left(\frac{0,232 \text{ kg O}_2}{1 \text{ kg hava}} \right) = 0,45 \left(\frac{16 \text{ kg O}}{18 \text{ kg H}_2O} \right)$$

$$+ 2,57 \left(\frac{32 \text{ kg O}}{44 \text{ kg CO}_2} \right)$$

$$+ 0,02 \left(\frac{32 \text{ kg O}}{64 \text{ kg SO}_2} \right)$$

$$x = (0,40 + 1,87 + 0,01 - 0,12) \left(\frac{1 \text{ kg hava}}{0,232 \text{ kg O}_2} \right)$$

$$x = 9,30 \text{ kg hava/kg yakıt}$$

1 kg yakıt için kullanılan hava kütlesi

$$1,2 \cdot x = 1,2 \cdot 9,30 = 11,16 \text{ kg dır.}$$

Yanma ürünlerindeki serbest oksijen kütlesi

$$c = 0,2 \cdot 9,30 \cdot 0,232 = 0,43 \text{ kg dır.}$$

N dengesi:

$$0,02 + 1,2 \cdot 9,30 \cdot 0,768 = d$$

$$d = 8,59 \text{ kg N}_2$$

b) Su buharı dışındaki yanma ürünleri kuru yanma ürünleridir. mol/kg yakıt değerleri aşağıdaki gibidir.

Madde	Kütle / kg yakıt	Mol kütlesi	mol/kg yakıt
CO ₂	2,57	44	2,57 / 44 = 0,0584
SO ₂	0,02	64	0,02 / 64 = 0,0003
O ₂	0,43	32	0,43 / 32 = 0,0134
N ₂	8,59	28	8,59 / 28 = 0,3068
Toplam	11,61		0,379

Bir örnek te, Yunus Çengel Hocamın 7. Baskısı yapılan 'Termodinamik' kitabından verelim:

Örnek [ÇENGEL & BOLES (2013), S.]

Kütlece,

% 84,36 C

% 1,89 H₂

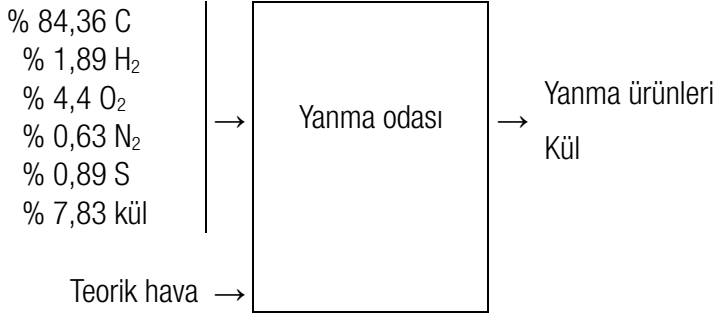
% 4,4 O₂

% 0,63 N₂

% 0,89 S

% 7,83 kül

içeren Zonguldak kömürü teorik hava ile yakılmaktadır (**Şekil 12**). Kül içeriğini göz ardı ederek, gaz ürünlerin görünür mol kütlelerini ve mol miktarlarını belirleyiniz, ayrıca bu yanma işlemi için gereken yakıt / hava oranını da hesaplayınız.

Şekil 12. Yanma odasına giren bileşenler ve çıkan ürünler
(Şematik olarak gösterim)
[ÇENGEL & BOLES (2013), S.]

Çözüm:

Kütlesel analizi bilinen kömür teorik hava ile yanmaktadır. Gaz ürünlerin mol miktarları, görünür mol kütleleri ve yakıt/hava oranı belirlenecektir.

Kabuller:

1. Yanma stokiometrik ve tamdır
2. Yanma ürünleri sadece, CO_2 , H_2O , SO_2 ve N_2 dir (Kül göz ardı edilmiştir).
3. Yanma gazları mükemmel gazlardır.

Analiz:

Mol kütleleri (Tablo 8);

Karbon için	$M_C = 12 \text{ kg/kmol}$
Hidrojen için	$M_{H_2} = 2 \text{ kg/kmol}$
Oksijen için	$M_{O_2} = 32 \text{ kg/kmol}$
Azot için	$M_{N_2} = 28 \text{ kg/kmol}$
Kükürt için	$M_S = 32 \text{ kg/kmol}$
Hava için	$M_{\text{hava}} = 29 \text{ kg/kmol}$

dır.

Kömür bileşenlerinin mol miktarları,

$$N_{\text{bileşen}} = \left(\frac{m}{M} \right)_{\text{bileşen}} \quad (\text{Eşitlik 24})$$

$$N_C = \frac{m_C}{M_C} = \frac{84,36 \text{ kg}}{12 \text{ kg/kmol}} = 7,030 \text{ kmol}$$

$$N_{H_2} = \frac{m_{H_2}}{M_{H_2}} = \frac{1,89 \text{ kg}}{2 \text{ kg/kmol}} = 0,9450 \text{ kmol}$$

Madde	Kimyasal formül	Mol kütlesi <i>M</i> kg/kmol	Gaz sabiti, <i>R</i> kJ/kg.K*)	Kritik nokta özellikleri		
				Sıcaklık K	Basınç MPa	Hacim m³/kmol
Hava	-	28,97	0,2870	132,5	3,77	0,0883
Amonyak	NH ₃	17,03	0,4882	405,5	11,28	0,0724
Argon	Ar	39,948	0,2081	151	4,86	0,0749
Benzen	C ₆ H ₆	78,115	0,1064	562	4,92	0,2603
Bromin	Br ₂	159,808	0,0520	584	10,34	0,1355
<i>n</i> -Büten	C ₄ H ₁₀	58,124	0,1430	425,2	3,80	0,2547
Karbon dioksit	CO ₂	44,01	0,1889	304,2	7,39	0,0943
Karbon monoksit	CO	28,011	0,2968	133	3,50	0,0930
Karbon tetraklorür	CCl ₄	153,82	0,05405	556,4	4,56	0,2759
Klorin	Cl ₂	70,906	0,1173	417	7,71	0,1242
Kloroform	CHCl ₃	119,38	0,06964	536,6	5,47	0,2403
Dichlorodifluoromethane (R-12)	CCl ₂ F ₂	120,91	0,06876	384,7	4,01	0,2179
Dichlorofluoromethane (R-21)	CHCl ₂ F	102,92	0,08078	451,7	5,17	0,1973
Ethan	C ₂ H ₆	30,070	0,2765	305,5	4,48	0,1480
Etil alkol	C ₂ H ₅ OH	46,07	0,1805	516	6,38	0,1673
Etilen	C ₂ H ₄	28,054	0,2964	282,4	5,12	0,1242
Helyum	He	4,003	2,0769	5,3	0,23	0,0578
<i>n</i> -Heksan	C ₆ H ₁₄	86,179	0,09647	507,9	3,03	0,3677
Hidrojen (normal)	H ₂	2,016	4,1240	33,3	1,30	0,0649
Kripton	Kr	83,80	0,09921	209,4	5,50	0,0924
Metan	CH ₄	16,043	0,5182	191,1	4,64	0,0993
Metil alkol	CH ₃ OH	32,042	0,2595	513,2	7,95	0,1180
Metil klor	CH ₃ Cl	50,488	0,1647	416,3	6,68	0,1430
Neon	Ne	20,183	0,4119	44,5	2,73	0,0417
Nitrojen	N ₂	28,013	0,2968	126,2	3,39	0,0899
Azot oksit	N ₂ O	44,013	0,1889	309,7	7,27	0,0961
Oksijen	O ₂	31,999	0,2598	154,8	5,08	0,0780
Propan	C ₃ H ₈	44,097	0,1885	370	4,26	0,1998
Propilan	C ₃ H ₆	42,081	0,1976	365	4,62	0,1810
Kükürt dioksit	SO ₂	64,063	0,1298	430,7	7,88	0,1217
Tetrafluoroethan (R-134a)	CF ₃ CH ₂ F	102,03	0,08149	374,2	4,059	0,1993
Trichlorofluoromethan (R-11)	CCl ₃ F	137,37	0,06052	471,2	4,38	0,2478
Su	H ₂ O	18,015	0,4615	647,1	22,06	0,0560
Xenon	Xe	131,30	0,06332	289,8	5,88	0,1186

*) kJ/(kg.K) birimi kPa-m³/kg.K birimiyle eşdeğerdir. Gaz sabiti $R = R/M$ bağıntısından hesaplanmıştır. $R_1 = 8.31447$ kJ/kmol-K, M : mol kütlesi.

Kaynak: K. A. Kobe and R. E. Lynn, Jr., Chemical Review 52 (1953), pp. 117-236; ve ASHARE, Handbook of Fundamentals (Atlanta, GA: American Society of Heating, Refrigerating and Air-Conditioning Engineers, Inc., 1993), pp. 16.4 and 36.1.

Tablo 8. mol kütlesi, gaz sabiti ve kritik nokta özellikleri
[ÇENGEL & BOLES (2013), S.]

$$NO_2 = \frac{m_{O_2}}{M_{O_2}} = \frac{4,40 \text{ kg}}{32 \text{ kg/kmol}} = 0,1375 \text{ kmol}$$

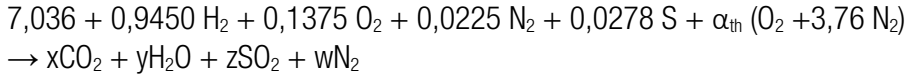
$$NN_2 = \frac{m_{N_2}}{M_{N_2}} = \frac{0,63 \text{ kg}}{28 \text{ kg/kmol}} = 0,0225 \text{ kmol}$$

$$NS = \frac{m_S}{M_S} = \frac{0,89 \text{ kg}}{32 \text{ kg/kmol}} = 0,0278 \text{ kmol}$$

(100 kg kömür esas alınmıştır).

Kül, yanmayan madde olduğundan yanma denkleminde göz önüne alınmamıştır. Ayrıca yanma, teorik hava (stokiyometrik hava) ile yapılmaktadır. Bilindiği gibi, bu yakıtın tam olarak yanması için gerekli en az hava miktarına, 'stokiyometrik' veya 'teorik hava' denilmektedir. Fazla hava kullanılmamaktadır. α_{th} nın havanın stokiyometrik katsayısı olduğunu da tekrar hatırlatalım.

Yanma denklemi

Bileşenlerin mol dengelemesi (denklikleri) yazılırsa

$$\text{C: } 7,03 = x$$

$$\text{H}_2: 0,945 = y$$

$$\text{S: } 0,0278 = z$$

$$\text{O}_2: 0,1375 + \alpha_{th} = x + y / 2 + z$$

$$0,1375 + \alpha_{th} = 7,03 + 0,945 / 2 + 0,0278$$

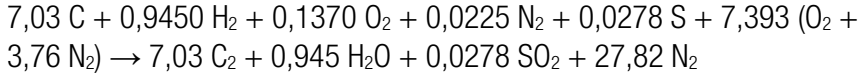
$$\alpha_{th} = 7,393$$

$$\text{N}_2: 0,0225 + \alpha_{th} \cdot 3,76 = w$$

$$0,0225 + 7,393 \cdot 3,76 = w$$

$$w = 27,82$$

Dolayısıyla yanma denklemi,

Kül göz önüne alınmamıştır

Hava yakıt oranı,

Yanmada fazla hava kullanılmamaktadır.

$$m_{hava} = \alpha_{th} \cdot 4,76 \text{ kmol hava} \cdot \frac{29 \text{ kg /kmol hava}}{\text{Hava'nın mol kütlesi}}$$

$$m_{hava} = 7,393 \cdot 4,76 \cdot 29$$

$$m_{hava} \cong 1020 \text{ kg}$$

$$\text{HY} = \frac{m_{hava}}{m_{yakıt}}$$

(Eşitlik 23)

$$\text{HY} = \frac{1020}{100}$$

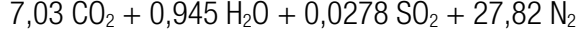
$$\text{HY} = 10,2 \text{ kg hava/kg yakıt}$$

Yani, kömürün her kilogramı için kazana 10,2 kg hava verilmelidir.

İrdeleme:

Yanma odasından çıkan ürünlerin kütle analizi:

Yanma ürünleri kmol olarak (Sayfa 64)

olduğuna göre, mol kütleleri (**Tablo 8**) göz önüne alınarak

$$m\text{CO}_2 = 7,03 \text{ kmol} = 7,03 \text{ kmol} \cdot 44 \text{ kg/kmol}$$

$$m\text{CO}_2 = 309,32 \text{ kg}$$

$$m\text{H}_2\text{O} = 0,945 \text{ kmol} = 0,945 \text{ kmol} \cdot 18 \text{ kg/kmol}$$

$$m\text{H}_2\text{O} = 17,01 \text{ kg}$$

$$m\text{SO}_2 = 0,0278 \text{ kmol} = 0,0278 \text{ kmol} \cdot 64 \text{ kg/kmol}$$

$$m\text{SO}_2 = 1,78 \text{ kg}$$

$$m\text{N}_2 = 27,82 \text{ kmol} = 27,82 \text{ kmol} \cdot 28 \text{ kg/kmol}$$

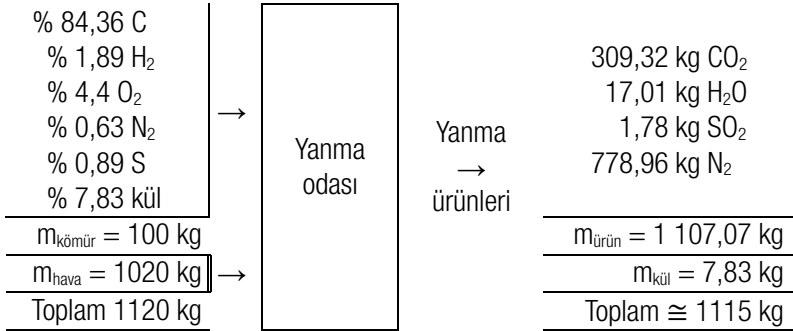
$$m\text{N}_2 = 778,96 \text{ kg}$$

$$m_{\text{ürün}} = (309,32 + 17,01 + 1,78 + 778,96) \text{ kg}$$

$$m_{\text{ürün}} = 1107,07 \text{ kg}$$

bulunur.

Şematik olarak gösterelim (**Şekil 13**):

Şekil 13. Yanma odasına giren bileşenler ve çıkan ürünlerin kütle analizleri
(5 kg fark kg/kmol değerlerinden gelmektedir).

(Çevre ortama atılacak olan yanma ürünlerine karşı alınacak önlemlerde, bu konuya tekrar geri dönülecek).

Sayfa 64'deki yanma denklemi göz önüne alınırsa,

$$N_{\text{ürün}} = (7,03 + 0,945 + 0,0278 + 27,82) \text{ kmol}$$

$$N_{\text{ürün}} = 35,82 \text{ kmol}$$

$$m_{\text{ürün}} = 1107,07 \text{ kg}$$

Ürün mol kitlesi

$$M_{\text{ürün}} = \frac{m_{\text{ürün}}}{N_{\text{ürün}}} \quad (\text{Eşitlik 24})$$

$$M_{\text{ürün}} = 1\,107,07 \text{ kg} / 35,82 \text{ kmol}$$

$$M_{\text{ürün}} = 30,9 \text{ kg} / \text{kmol}$$

Ürünlerin mol oranlarını da yazabiliriz:

$$Y_{\text{CO}_2} = \frac{N_{\text{CO}_2}}{N_{\text{ürün}}} = \frac{7,03 \text{ kmol}}{35,82 \text{ kmol}}$$

$$Y_{\text{CO}_2} = 0,1963$$

$$Y_{\text{H}_2\text{O}} = \frac{N_{\text{H}_2\text{O}}}{N_{\text{ürün}}} = \frac{0,945 \text{ kmol}}{35,82 \text{ kmol}}$$

$$Y_{\text{H}_2\text{O}} = 0,02638$$

$$Y_{\text{SO}_2} = \frac{N_{\text{SO}_2}}{N_{\text{ürün}}} = \frac{0,0278 \text{ kmol}}{35,82 \text{ kmol}}$$

$$Y_{\text{SO}_2} = 0,000776$$

$$Y_{\text{N}_2} = \frac{N_{\text{N}_2}}{N_{\text{ürün}}} = \frac{27,82 \text{ kmol}}{35,82 \text{ kmol}}$$

$$Y_{\text{N}_2} = 0,7767$$

bulunur.

Not: Santralde toplam olarak

458 ton/h kömür

25,5 ton/h kalker

kullanılması öngörüldüğüne göre (Sayfa 7) yanma ürünlerinin büyüklüğünü görmek için sadece kömürü yakalım.

$$\begin{array}{l|l} m_{\text{kömür}} = 100 \text{ kg} \\ m_{\text{hava}} = 1\,120 \text{ kg} \end{array} \quad \text{Yanma odası girdileri}$$

$$\begin{array}{l|l} 309,32 \text{ kg CO}_2 \\ 17,01 \text{ kg H}_2\text{O} \\ 1,78 \text{ kg SO}_2 \\ 778,96 \text{ kg N}_2 \\ 7,83 \text{ kg Kül} \end{array} \quad \text{Yanma ürünleri}$$

Yanacak olan kömür,

$$(m_{\text{kömür}})_{\text{santral}} = 458 \text{ ton/h} = 458\,000 \text{ kg/h}$$

$$HY = 10,2 \text{ kg hava / kg kömür (Sayfa 64)}$$

olduğuna göre, yanma için gerekli olan hava miktarı

$$(m_{\text{hava}})_{\text{santral}} = 10,2 \text{ kg hava/kg kömür} \cdot 458 \cdot 10^3 \text{ kg kömür/h}$$

$$(m_{\text{hava}})_{\text{santral}} = 4\,671,6 \text{ ton hava/h}$$

dır.

Yanma ürünleri:

$$(m_{\text{CO}_2})_{\text{santral}} = \frac{309,32 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 458 \text{ ton/h}$$

$$(m_{\text{CO}_2})_{\text{santral}} \cong 1416,7 \text{ ton/h}$$

$$(m_{\text{H}_2\text{O}})_{\text{santral}} = \frac{17,01 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 458 \text{ ton/h}$$

$$(m_{\text{H}_2\text{O}})_{\text{santral}} \cong 78 \text{ ton/h}$$

$$(m_{\text{SO}_2})_{\text{santral}} = \frac{1,78 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 458 \text{ ton/h}$$

$$(m_{\text{SO}_2})_{\text{santral}} = 8,15 \text{ ton/h}$$

$$(m_{\text{N}_2})_{\text{santral}} = \frac{778,96 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 458 \text{ ton/h}$$

$$(m_{\text{N}_2})_{\text{santral}} = 3\,567,6 \text{ ton/h}$$

$$(m_{\text{kül}})_{\text{santral}} = \frac{7,83 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 458 \text{ ton/h}$$

$$(m_{\text{kül}})_{\text{santral}} = 35,86 \text{ ton/h}$$

Planlanan projede, 13,74 ton/h kazanaltı külü, 77,86 ton/h uçucu kül olmak üzere toplam 91,6 ton/h kül oluşması beklenmektedir [DOKAY MÜHENDİSLİK, (2019), ÇSED Raporu, S. 19]. Yani santralde kullanılan kömürün kütlege kül oranı,

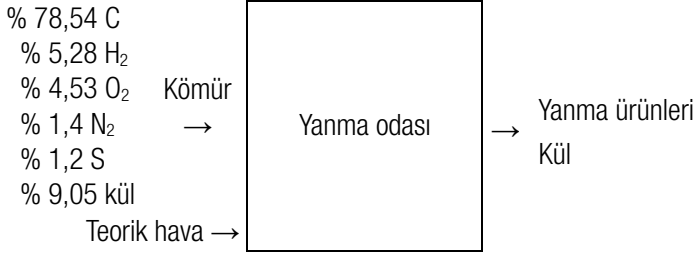
$$91,6 \text{ ton/h} = \frac{x \text{ kg kül}}{100 \text{ kg}} \cdot 458 \text{ ton/h}$$

% 20 kül olarak bulunur (100 kg kömürde 20 kg kül).

Projeyi esas kömürün kütleli analiz değerleri elimizde mevcut olmadığı için birebir uygulamaya dönük hesap yapma olanağımız yoktur. Yapılan hesaplar bir ön bilgi için olup yol göstericidir.

Bir örnek daha yapalım:

Örnek [Tuncer Özkan]:

Şekil 14. Yanma odasına giren çıkan bileşenler

Bir buharlı güç santrali (termik santral) düşünelim. Yakıt olarak saatte 452 ton kütleye: % 78,54 C, % 5,28 H₂, % 4,53 O₂, % 1,4 N₂, % 1,2 S ve % 9,05 kül içeren taşkömürü kullanılacak ve teorik hava ile (**Şekil 14**) yakılacaktır (yani, fazla hava kullanılmaksızın). Bu durumda yanma ürünlerinin sadece CO₂, H₂O, SO₂ ve N₂ (Kül göz ardı edilmiştir) olduğu kabulü ile, çevre ortama atılacak olan önlemsiz zehirli gazların kütesel değerlerini hesaplamaya çalışalım. C, H₂, O₂, N₂, S ve hava'nın mol kütleleri sırasıyla: 12, 2, 32, 28, 32 ve 29 kg/kmol dır. Kömür bileşenlerinin mol miktarları:

$$N_{\text{bileşen}} = \left(\frac{m}{M} \right)_{\text{bileşen}} \quad (\text{Eşitlik 24})$$

$$N = \frac{m_C}{M_C} = \frac{78,54 \text{ kg}}{12 \text{ kg/kmol}} = 6,545 \text{ kmol}$$

$$N_{H_2} = \frac{m_{H_2}}{M_{H_2}} = \frac{5,28 \text{ kg}}{2 \text{ kg/kmol}} = 2,64 \text{ kmol}$$

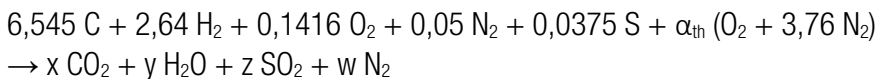
$$N_{O_2} = \frac{m_{O_2}}{M_{O_2}} = \frac{4,53 \text{ kg}}{32 \text{ kg/kmol}} = 0,1416 \text{ kmol}$$

$$N_{N_2} = \frac{m_{N_2}}{M_{N_2}} = \frac{1,4 \text{ kg}}{28 \text{ kg/kmol}} = 0,05 \text{ kmol}$$

$$N_S = \frac{m_S}{M_S} = \frac{1,2 \text{ kg}}{32 \text{ kg/kmol}} = 0,0375 \text{ kmol}$$

Kül yanmayan madde olduğundan yanma denkleminde gözönüne alınmamıştır.

α_{th} , havanın stokiometrik katsayısı olmak üzere yanma denklemi,

Bileşenlerin mol dengesi yazılırsa

$$\text{C dengesi: } 6,545 = x$$

$$\text{H}_2 \text{ dengesi: } 2,64 = y$$

$$\text{S dengesi: } 0,0375 = z$$

$$\text{O}_2 \text{ dengesi: } 0,1416 + \alpha_{\text{th}} = x + y/2 + z$$

$$\alpha_{\text{th}} = 6,545 + 2,64/2 + 0,0375 - 0,1416$$

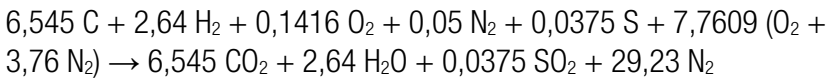
$$\alpha_{\text{th}} = 7,7609$$

$$\text{N}_2 \text{ dengesi: } 0,05 + \alpha_{\text{th}} \cdot 3,76 = w$$

$$w = 0,05 + 7,7609 \cdot 3,76$$

$$w = 29,23$$

Dolayısıyla yanma denklemi,

Kül göz önüne alınmamıştır.

Hava-yakıt oranı:

Yanmada fazla hava kullanılmadığına göre

$$m_{\text{hava}} = \alpha_{\text{th}} \cdot 4,76 \text{ kmol hava} \cdot 29 \text{ kg/kmol hava}$$

$$m_{\text{hava}} = 7,7609 \cdot 4,76 \cdot 29$$

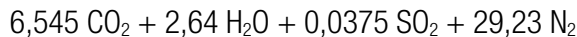
$$m_{\text{hava}} \cong 1071 \text{ kg}$$

$$\text{HY} = \frac{m_{\text{hava}}}{m_{\text{yakıt}}} = \frac{1071 \text{ kg hava}}{100 \text{ kg yakıt}}$$

$$\text{HY} = 10,71 \text{ kg hava/kg yakıt}$$

olarak bulunur. Yani kömürün her kg için buhar kazanına 10,71 kg hava verilmelidir.

Yanma odasından çıkan ürünlerin kütle analizi:

olduğuna göre, mol kütleleri,

$$m_{\text{CO}_2} = 6,545 \text{ kmol} \cdot 44 \text{ kg/kmol} = 287,98 \text{ kg}$$

$$m_{\text{H}_2\text{O}} = 2,64 \text{ kmol} \cdot 18 \text{ kg/kmol} = 47,52 \text{ kg}$$

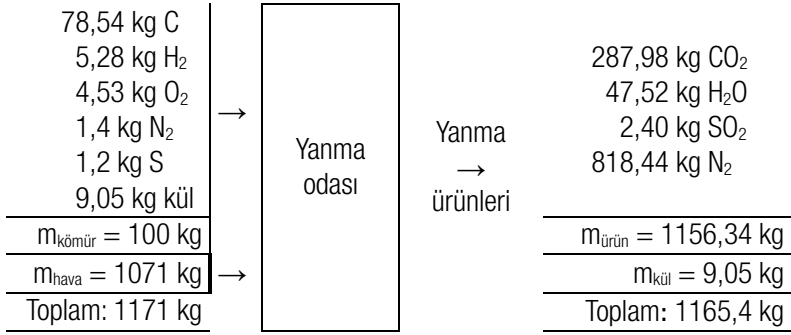
$$m_{\text{SO}_2} = 0,0375 \text{ kmol} \cdot 64 \text{ kg/kmol} = 2,40 \text{ kg}$$

$$m_{\text{N}_2} = 29,23 \text{ kmol} \cdot 28 \text{ kg/kmol} = 818,44 \text{ kg}$$

$$m_{\text{ürün}} = (287,98 + 47,52 + 2,4 + 818,44) \text{ kg}$$

$$m_{\text{ürün}} = 1156,34 \text{ kg}$$

bulunur. Şematik olarak gösterelim (Şekil 15)

Şekil 15. Bileşenlerin kütle analizi
 (Toplamdaki 5,6 kg fark ihmal edilebilir;
 sayıların yuvarlatılmasından ileri gelebilir)

Santralde, saatte 452 ton zenginleştirilmiş (lavvardan çıkmış) taşkömürü kullanıldığına göre çevre ortama atılacak olan gazlar:

$$m_{\text{hava}} = 10,71 \text{ kg hava/kg kömür} \cdot 452 \cdot 10^3 \text{ kg kömür/h}$$

$$m_{\text{hava}} = 4\,841 \text{ ton hava/saat}$$

$$m_{\text{CO}_2} = \frac{287,98 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 452 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{CO}_2} = 1\,302 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{H}_2\text{O}} = \frac{47,52 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 452 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{H}_2\text{O}} = 215 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{SO}_2} = \frac{2,4 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 452 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{SO}_2} = 10,8 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{N}_2} = \frac{818,44 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 452 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{N}_2} = 3\,699 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{kül}} = \frac{9,05 \text{ kg}}{100 \text{ kg}} \cdot 452 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{kül}} = 41 \text{ t/h}$$

Not 1: Taşkömürü özellikleri ile ilgili bilgiler, **Tablo 9** ve **Tablo 10**'da verilmiştir.
Not 2: Aynı örnek, "ZEHİR YAĞACAK" altında özet olarak Sayfa 73-75'dir.

Lavvar Şube Müdürlüğü

TTK Üretimi Taşkömürlerin Karakteristik Özellikleri ve Sınıflandırılmaları (Milimetrik Ebat Ayrımlı Kömür Cinsleri)					
AMASRA LAVUARI (Amasra Müessesesi)					
Nitelikler		+50	18 - 50	10 - 18	0 - 10
Rutubet	(ar) %	3 ± 1	4 ± 1	6 ± 1	14 ± 2
Kül	(ar) %	15 ± 2	14 ± 2	14 ± 2	12 ± 2
Uçucu madde	(ar) %	35 ± 2			
Sabit Karbon	(ar) %	47 ± 2			
Üst Isı değeri	(ar) % kcal/kg	6250	6200	6050	5650
Üst Isı değeri	(ar) % btu/lb	11250	11160	10890	10170
Alt Isı değeri	(ar) % kcal/kg	6050	6000	5850	5450
Alt Isı değeri	(ar) % btu/lb	10890	10800	10530	9810
Kül	(d) %	15 ± 2	15 ± 2	15 ± 2	14 ± 2
Uçucu madde	(d) %	36 ± 2	36 ± 2	36 ± 2	37 ± 2
Sabit Karbon	(d) %	48 ± 2	48 ± 2	48 ± 2	48 ± 2
Üst Isı değeri	(d) % kcal/kg	6450	6450	6450	6550
Üst Isı değeri	(d) % btu/lb	11610	11610	11610	11700
Alt Isı değeri	(d) % kcal/kg	6250	6250	6250	6350
Alt Isı değeri	(d) % btu/lb	11250	11250	11250	11410
Uçucu madde	(daf) %	43 ± 2	43 ± 2	43 ± 2	43 ± 2
Sabit Karbon	(daf) %	56 ± 2	56 ± 2	56 ± 2	56 ± 2
Üst Isı değeri	(daf) % kcal/kg	7500	7500	7500	7500
Üst Isı değeri	(daf) % btu/lb	13680	13680	13680	13680
Uçucu madde	(dmmf) %	42 ± 1	42 ± 1	42 ± 1	42 ± 1
Sabit Karbon	(dmmf) %	58 ± 1	58 ± 1	58 ± 1	58 ± 1
Üst Isı değeri	(mmf) % btu/lb	13900	13900	13900	13900
Karbon C	(ad) %	70 ± 3	70 ± 3	70 ± 3	70 ± 3
Hidrojen H	(ad) %	4 ± 1	4 ± 1	4 ± 1	4 ± 1
Kükürt S	(ad) %	max 1,5	max 1,5	max 1,5	max 1,5
Azot N	(ad) %	1,2 ± 0,4	1,2 ± 0,4	1,2 ± 0,4	1,2 ± 0,4
Kül Ergime Noktası en az C			1270		
ISO Uluslararası Sınıflandırma					
ISO Kod. No.			711		
ISO Sınıf			VII		
Koklaşma durumu			Pek zayıf		
ASTM Rank Sınıflandırması					
ASTM Rank Skalası			58-139		

ASTM Rank Sınıf	II Bitümlü
ASTM Rank Grup	hvbB
GB National Coal Board Sınıflandırma	
GB - NCB Grup	900
GB - NCB Sınıf	902
GB - NCB Tanımlama	Yüksek Uçuculu, Kokuşmaz
Kısaltmalar	
ar: Teslim alındığı gibi	hvaB : Yüksek Uçuculu A Bitümlü
ad: Havada kurutulmuş	hvbB : Yüksek Uçuculu B Bitümlü
d: Kuru	ISO: International Organization for Standardization
daf: Kuru, külsüz	ASTM: American Society for Testing and Materials
dmmf: Kuru, mineral maddesiz	GB NCB: İngiltere National Coal Board
hvb : Orta Uçuculu A Bitümlü	
NOT	
1) Teslim alındığı gibi ve kuru kömür ısı değerlerinde +150 kcal/kg veya 270 btu/lb tolerans vardır	
2) Kükürt değerlerinde rastlanan en yüksek değerler tabloya konulmuştur. Bu rakamların yarıları ortalama değerlerdir.	

Tablo 9. Amasra lavvarı taşkömürü özellikleri

Kömür Kimyasal Analiz	Birim	Analiz Metodu	WA 100	WA300 veya WA400
			16110018	17020025
			Sonuç	Sonuç
Toplam Rutubet	%	ASTM D3302	6,54	2,75
Kül	%	ASTM D3174	9,05	5,59
Uçucu Madde	%	ASTM D3175	32,32	36,65
Sabit Karbon	%	ASTM D3172	58,63	57,76
S	%	ASTM D4239	0,96	1,192
C (Karbon)	%	ASTM D5373	76,49	78,54
H (Hidrojen)	%	ASTM D5373	4,9	5,28
N (Azot)	%	ASTM D5373	1,33	1,4
FSI	-	ASTM D720	4	6,5
Oksidasyon	% T17	ASTM D5263	94,1	96,3
Üst Isıl Kalori	cal/g	ASTM D5865	7475	7542
Alt ısı kalori	cal/g	ASTM D5865	7223	7319
Kül Ergime Sıcaklığı	°C	ASTM D1857	>=1500	1405
Roga	-	ISO 335	57	65,8
Hard Grove	-	ASTM D409	63,97	58,94

Tablo 10. Taş kömürü analiz sonuçları ¹⁾

¹ [L 9] YURDAŞEN, Atilla (20..). Kişisel görüşme. Emekli Lavvar Şube Md. ATİ Amasra.

“ZEHİR YAĞACAK”

Bir buharlı güç santrali (Termik santral) düşünelim. Yakıt olarak saatte 450 ton kütlece % 78,54 C, % 5,28 H₂, % 4,53 O₂, % 1,4 N₂, % 1,2 S ve % 9,05 kül içeren taş kömürü kullanılacak ve teorik hava ile (**Şekil 16**) yakılacaktır. Bu durumda yanma (Tam yanma) ürünlerinin sadece, CO₂, H₂O, SO₂ ve N₂ (Kül gözardı edilmiştir) olduğu kabulü ile yanma işlemi için gereken yakıt-hava oranını ve çevre-ortama atılacak olan ÖNLEMSİZ zehirli gazlar kütleli değerlerini hesaplamaya çalışalım. C, H₂, O₂, N₂, S ve havanın mol kütleleri sırasıyla 12, 2, 32, 28, 32 ve 29 kg/kmol dır.

Şekil 16. Yanma odasına giren çıkan bileşenler

Kömür bileşenlerinin mol miktarları
(100 kg kömür esas alınmıştır):

$$N_C = \frac{m_C}{M_C} = \frac{78,54 \text{ kg}}{12 \text{ kg/mol}} = 6,545 \text{ kmol}$$

$$N_{H_2} = \frac{m_{H_2}}{M_{H_2}} = \frac{5,28 \text{ kg}}{2 \text{ kg/kmol}} = 2,64 \text{ kmol}$$

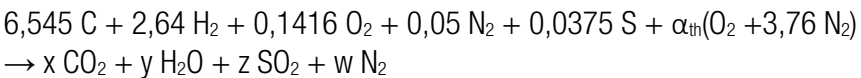
$$N_{O_2} = \frac{m_{O_2}}{M_{O_2}} = \frac{4,53 \text{ kg}}{32 \text{ kg/kmol}} = 0,1416 \text{ kmol}$$

$$N_{N_2} = \frac{m_{N_2}}{M_{N_2}} = \frac{1,4 \text{ kg}}{28 \text{ kg/kmol}} = 0,05 \text{ kmol}$$

$$N_S = \frac{m_S}{M_S} = \frac{1,2 \text{ kg}}{32 \text{ kg/mol}} = 0,375 \text{ kmol}$$

Kül, yanmayan madde olduğundan yanma denkleminde gözönüne alınmamıştır.

α_{th} , teorik hava katsayısı olmak üzere yanma denklemi,

Bileşenlerin mol dengesi yazılırsa,

C dengesi: $6,545 = x$

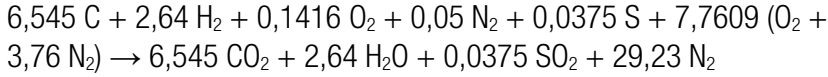
H₂ dengesi: $2,64 = y$

S dengesi: $0,0375 = z$

O₂ dengesi: $0,1416 + \alpha_{th} = x + y/2 + z$
 $\alpha_{th} = 7,7609$

N₂ dengesi: $0,05 + \alpha_{th} \cdot 3,76 = w$
 $w = 29,23$

Dolayısıyla yanma denklemi

olur. Yanmada fazla hava kullanılmadığına göre

$$m_{hava} = \alpha_{th} \cdot 4,76 \text{ kmol hava} \cdot 29 \text{ kg/kmol hava}$$

$$m_{hava} = 7,7609 \cdot 4,76 \cdot 29 \text{ kg}$$

$$m_{hava} = 1\,071 \text{ kg}$$

$$m_{yakıt} = 100 \text{ kg için hava-yakıt oranı}$$

$$HY = \frac{m_{hava}}{m_{yakıt}} = \frac{1\,071 \text{ kg hava}}{100 \text{ kg yakıt}}$$

$$HY = 10,71 \text{ kg hava/kg yakıt}$$

olarak bulunur. Yani kömürün her kilogram için buhar kazanına 10,71 kg hava verilmelidir.

Yanma ürünlerinin kütle değerini bulalım:

$$m_{ürün} = 6,545 \cdot 44 + 2,64 \cdot 18 + 0,0375 \cdot 64 + 29,23 \cdot 28$$

$$m_{ürün} = 1156,34 \text{ kg (CO}_2, H_2O, SO_2, N_2 \text{ dahil, kül hariç)}$$

Bu değerler 100 kg kömür içindir. Santralde saatte 452 ton zenginleştirilmiş kömür kullanıldığına göre (Tam yanma) çevre ortama atılacak olan zehirli gazlar (CO₂, SO₂ gibi) saatte tonlarca miktardadır. Hangi önlemlerle bu değerler HANGİ ORANDA en aza indirilecek? Cevapsız soru buradadır.

Bu gazların özellikleri:

CO₂: En yaygın boğucu / boğulmaya yol açan gaz

SO₂: Atmosferde nem ile reaksiyona girerek asit yağmuru oluşturur (H₂SO₄).

Bitki örtüsü ve toprak bozulması gibi olaylara neden olurlar.

İnsan üzerindeki etkileri: Kornea bulanıklığı, nefes alma zorluğu, hava yolları (solunum yolları) iltihabı, göz tahrişi, akciğer ödemi, kalp yetmezliği, dolaşım çöküşü, yaşlılarda ve bebeklerde astım, kronik bronşit.

N₂: Bu gazın O₂ ile yer değiştirmesi halinde ani ölümlerin meydana gelmesi de kaçınılmazdır.

ÖZET

100 kg kömürü yakmak için (Tam yanma) 1 071 kg havaya ihtiyaç vardır. Yanma ürünleri ise 1 156,34 kg dır.

100 kg yakıt + 1 071 kg hava

$$m_{CO_2} = 6,545 \text{ kmol} \cdot 44 \text{ kg/kmol} = 287,98 \text{ kg}$$

$$m_{H_2O} = 2,64 \cdot 18 = 47,52 \text{ kg}$$

$$m_{SO_2} = 0,0375 \cdot 64 = 2,40 \text{ kg}$$

$$m_{N_2} = 29,23 \cdot 28 = 818,44 \text{ kg}$$

452 t/h yakıt için

$$m_{CO_2} = 1302 \text{ t/h}$$

$$m_{H_2O} = 215 \text{ t/h}$$

$$m_{SO_2} = 10,8 \text{ t/h}$$

$$m_{N_2} = 3499 \text{ t/h}$$

VII. ÇED raporuna göre yanma ürünleri ile ilgili alınan önlemler

[DOKAY MÜHENDİSLİK (2019), ÇSED Raporu, S.)]

Baca gazı arıtma üniteleri

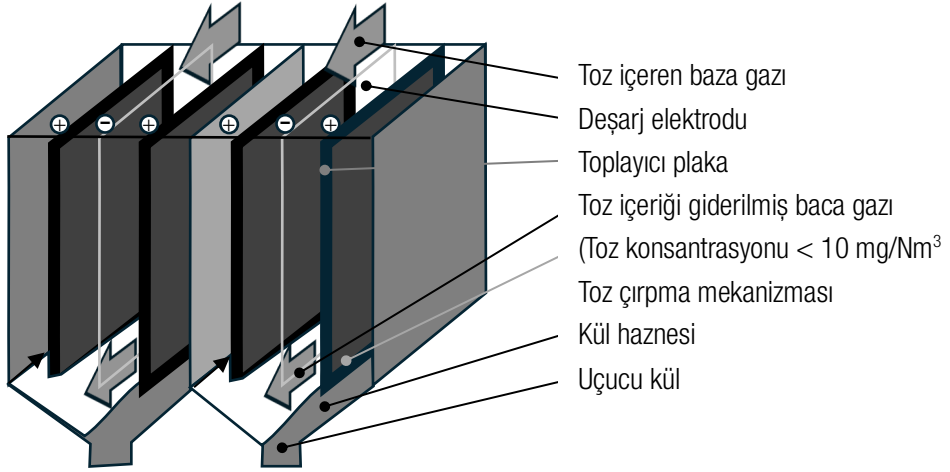
- ▶ Santralde kömürün yakılması sonucunda başlıca şu emisyonlar oluşacaktır:
  - Karbon oksitler
  - Azot oksitler
  - Kükürt oksitler
  - Toz
- ▶ Yanma sonucu oluşan gazların içerdiği uçucu küllerin, atmosfere atılarak çevre kirliliğine neden olmasını önlemek için yüksek verimli "Elektrostatik Filtreler (EF)" kullanılacaktır.
- ▶ Tesisin devreye alınması esnasında (start-up) yardımcı yakıt olarak doğalgaz ve LNG kullanılacaktır. Kazanda kömür yakılmaya başladığı andan itibaren toz tutma sistemi devreye girecektir.
- ▶ Santralde, kömür yakıldığında oluşacak SO₂ konsantrasyonunu "Büyük Yakma Tesisleri Yönetmeliği"inde belirlenen sınır değerlerin altına çekebilmek için iki adet BGD (Baca Gazı Desülfürizasyon) tesisi kurulacaktır.
- ▶ Ayrıca baca gazındaki NO_x (Azot oksitler) emisyonlarının da yönetmelik sınır değerlerinin altında kalması için düşük-NO_x brülörler kullanılacak; kazan ön hava ısıtıcısı ve ekonomizer arasına Baca Gazı Azot Oksitleri Giderme sistemi-DeNO_x (SCR - Selective Catalytic Reactor / Seçici Katalitik İndirgeme) yerleştirilecektir.
- ▶ Elektrostatik Filtreler (EF)

Elektrostatik filtre (EF), en basit tanımı ile kömür yakan endüstri kazanlarında yanma sonrası oluşan sıcak gaz içerisindeki tozun tutulmasını sağlayan ekipmandır (**Şekil 17**).

EF ile kül tutma işlemi baca gazı akışında herhangi bir kesintiye yol açmaz. Yapılması planlanan santralde her üniteye ikişer adet elektrostatik filtre kurulacaktır. Planlanan EF üniteleri ihtiyacı karşılayacak şekilde dizayn edilecektir. Projede kömürün yakılması durumunda EF sistemi için baca gazındaki toz içeriğinin 10 mg/Nm³ ü aşmaması garanti edilmektedir.

Yapılması planlanan santralde kömürün yakılmasından kaynaklı SO₂ emisyonu meydana gelecektir. Tesiste düşük kükürt içeren yakıt kaynağı kullanılması ile beraber baca gazındaki SO₂'yi uzaklaştırmak için desülfürizasyon (BGD) tekniği

uygulanacaktır. Desülfürizasyon işleminin temeli baca gazında bulunan SO_2 'nin baca gazı üzerine püskürtülen bir absorban maddeye bağlanarak katı halde ortamdan uzaklaştırılmasıdır.

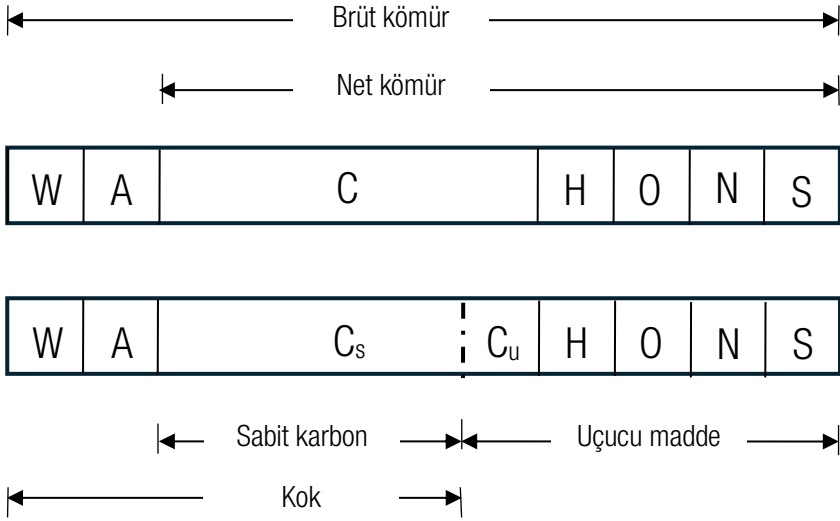

Şekil 17. Tipik elektrostatik filtre sistemi
[DOKAY MÜHENDİSLİK (2019), ÇSED Raporu, S.)]

VIII. Kömür hakkında genel bilgi

[ONAT v. d. (2007), S]

Buhar üretiminde kullanılan fosil yakacaklar içinde en önemlisi kömürdür. Kömürün elemansel analizinde, kömür içindeki nem, karbon, hidrojen, kükürt, azot, oksijen ve kül miktarlarının tespiti yapılır. Nem ve kül dahil toplam yakacağa 'Brüt yakacak' adı verilir. Nem ve kül dışındaki yakacağın yanabilen kısımlarına ise 'Net yakacak' adı verilir (**Şekil 18**).

Şekil 18. Yakacak analizi

[ONAT v. d. (2007), S.]

Bu şekildeki W, A, C, C_s, C_u, H, O, N ve S sırası ile yakacağın, nem, kül, karbon, sabit karbon, uçucu karbon, hidrojen, oksijen, azot ve kükürt bileşenlerini gösterir. Doğal olarak $C = C_s + C_u$ olacaktır.

Bileşenleri görelim:

Nem

Kömür içindeki nem oranı devamlı olarak değişir. Bu nem serbest nem ve bağlı nem olarak ikiye ayrılabilir. Serbest nem kömürün açık havada bırakılması ile yağmur gibi bünyeye girmiş nemdir. Bağlı nem ise kömür yapısındaki tuzlar ve benzeri tarafından içerilen, bünyeye kimyasal olarak bağlanmış gizli nemdir. Kömür bir kazanın ocağına gönderildiğinde önce yapısındaki nem buharlaşır. Bu

olay ısı yuttuğunda yüksek nem içeren kömür özel bir önlem alınmazsa ocağı soğutur ve yanmayı kötüleştirir. Ayrıca toz kömür ocaklarında kömürün öğütülmesi ve hava ile taşınması için mutlaka kuru olması gerekir. Bunun için hava ısıtıcıları kullanılır ve yakma havası ocağa sıcak olarak gönderilir.

Uçucu maddeler:

Uçucu maddeler kömürün damıtılması ve ayrışması ile ortaya çıkan hidrokarbonlardan meydana gelir. Ana bileşenleri, oksijen, karbonmonoksit, metan ve diğer karbonlu hidrojenler ile bünyeye kimyasal şekilde bağlı su olarak sayılabilir. Uçucu maddeler kömürün çabuk tutuşması ve hızlı yanması açısından çok önemlidir.

Sabit karbon:

Sabit karbon, uçucu maddelerin ayrılmasından sonra geriye kalan ve yanabilen kısımdır. Genel anlamda sabit karbon kömürün katı halde yanması gereken kısmını temsil eder.

Kül:

Kül, kömürün tamamen yanmasından sonra arta kalan, yanıcı olmayan maddelerin toplamıdır.

Kükürt:

Kükürt kömür yapısındaki en önemli bileşenlerden biridir. Kükürt yanması kükürt oksitleri oluşturur. Bunlar da yanma gazları çığ noktası altına soğutulduklarında yoğunlaşarak su ile yüzeyler arasında asit tabakası meydana getirirler (çığ noktası sıcaklığı: yoğunlaşmanın başladığı sıcaklık). Ayrıca bacadan atılan gaz içerisindeki kükürt oksitler asit yağmuru şeklinde çevre bitki örtüsüne ve solunmaları halinde insan sağlığına son derece zararlıdır. Kükürtçe zengin kömürlerin ancak bazı fiziksel yıkama yöntemleri ile içlerindeki kükürt oranı düşürülerek yakılmasına izin verilmelidir. Kükürdü yüksek kömürlerin yakılmasında bir başka imkan ise akışkanlaştırılmış yataklarda (akışkan yataklı) olduğu gibi, kömürü kalker (kalsiyum oksit) ile birlikte karıştırarak yapmaktır. Bu durumda bir kısım kükürt oksitler kalker tarafından kimyasal yolla yatakta tutulabilmektedir.

Faydalı olur düşüncesiyle, Türkiye’de üretilen taş kömürü üretim alanları ve işletmeleri **Tablo 11**’de verilmiştir.

BÖLGELER	Armutçuk	Kozlu	Özülmaz	Karadon	Amasra	Azdavay Kurucaşile (ayıklanmış)	Pamucak Antalya (Tuvenam)	GENEL TOPLAM
Görünür	32,4	9,1	71,3	51,6	20,3	1,9	-	186,6
Rezerv	Muhtemel	61,3	15,8	101,7	84,2	195,6	11,9	470,5
milyon ton	Mümkün	-	260	79,3	344,6	60,7	1,3	746
TOPLAM		93,7	234,9	252,3	480,4	276,6	15,1	1404,0
Su (%)	8,0	9,0	9,0		10	5,0	1,3	
Kül (%)	11,0	13,0	13,0	13,0	14,0	42	31,9	
Yıkanmış Kömür Analizi ve Isı Değeri	Toplam Kükürt (%)	1,2	1,0	1,0	1,5	1,0	2,4	
Uçucu madde (%)	33	25	25	24	33	18		
Alt ısı değeri (kJ/kg)	6400	6500	6500	6500	5700	3600	4800	
(kJ/kg)	26750	27170	27170	27170	23830	15050	20060	
Üretim	Yıkanmış fiili (1981)	0,385	1,016	1,023	1,32	0,151	0,043	3,970
m. ton/yl	Yıkanmış optimum	0,5	1,2		2,3	0,4	0,3	6
Tesisler	Lavuar t/h	250	1000	750	220	-	-	2220
	Eleme t/h					250	-	
	Şişme FSI	1,5		7,5 ila 8,5			4	9
	Dilatasyon	- 31		- 8 ila 169			- 64	- 229
Koklaşma Özellikleri	Pişme	- 10,5		-12 ila - 25				
	Zayıf				Zayıf			Zayıf
	Koklaşma	(10-90)		İyi - Çok iyi	- 95 %	Orta	Çok iyi	

Tablo 11. Türkiye'nin Taşkömürü üretim sahaları ve üretilen kömür özellikleri
[ONAT v. d. (2007), S] *) 1 kcal = 4,18 kJ

Alt ve üst ısı değerleri:

Buhar kazanlarında olduğu gibi bütün yanma ürünleri gaz bazında ise alt ısı değeri söz konusudur ve bu değer, üst ısı değerinden mevcut su buharının gizli buharlaşma ısıya kadar düşük olacaktır. Yanma ürünlerinin tamamının gaz fazında olması halinde tarif edilen bu ısı değeri ile üst ısı değeri arasında

$$H_u = H_o - 2440 W_t \quad (28)$$

şeklinde bir bağıntı vardır. Burada

H_u - Alt ısı değeri (kJ/kg)

H_o - Üst ısı değeri (kJ/kg)

W_t - 1 kg yakıttan oluşan toplam su buharı miktarı (kg/kg)

2 440 değeri ise suyun 25 °C sıcaklıktaki gizli buharlaşma ısıdır. Yakıtın elemansel analizi biliniyorsa ısı değeri kolaylıkla hesaplanabilir. Katı veya sıvı yakıt analizi,

$$C + H + O + S + N + W + A = 1 \text{ kg} \quad (29)$$

verildiğine göre,

C - karbon oranı

H - hidrojen oranı

O - oksijen oranı

S - kükürt oranı

N - azot oranı
W - nem oranı
A - kül oranı.

Tablo 12'deki yanma denklemlerinden yanabilen elemanlar olarak karbon, hidrojen ve kükürt gözönüne alınırsa

Yakıt	Mol. Küt.	Reaksiyon	REAKSİYON ISISI	
			kJ/kg	kJ/Nm ³
Karbon	12	$C + O_2 \rightarrow CO_2$	32 796	-
Hidrojen	2	$H_2 + 0,5 O_2 \rightarrow H_2O$	141 886	12 109
Kükürt	32	$S + O_2 \rightarrow SO_2$	9 300	-
Metan	16	$CH_4 + 2 O_2 \rightarrow CO_2 + 2 H_2O$	55 590	37 743
Etan	30	$C_2H_6 + 3,5 O_2 \rightarrow 2 CO_2 + 3 H_2O$	51 870	66 768
Propan	44	$C_3H_8 + 5 O_2 \rightarrow 3 CO_2 + 4 H_2O$	50 000	96 500
Bütan	58	$C_4H_{10} + 6,5 O_2 \rightarrow 4 CO_2 + 5 H_2O$	49 540	125 562
Karbonmonoksit	28	$CO + 0,5 O_2 \rightarrow CO_2$	10 108	11 990

Tablo 12. Yanma denklemleri
[ONAT v. d. (2007), S]

$$H_o = 32\,796\,C + 141\,886\,(H - O/8) + 9\,300\,S \text{ kJ/kg} \quad (30)$$

yazılabilir. Bu ifadedeki O/8 terimi, yakıt içerisindeki oksijenin hidrojenle daha önce H₂O olarak birleşik halde bulunduğu kabulünden gelmektedir.

Alt ısı değeri ise

$$H_u = H_o - 2440\,(w + 9H) \text{ kJ/kg} \quad (31)$$

şeklinde hesaplanır.

Örnek [ONAT v. d. (2007), S]:

Elemansel analizi aşağıda verilen taş kömürünün üst ve ısı alt değerlerinin hesaplanması istensin:

C: 0,6610

H: 0,0386

O: 0,0414

S: 0,0249

w: 0,0628

A: 0,1713

1,0000 kg

Buna göre üst ısı değeri,

$$H_o = 32\,796\,C + 141\,886(H - O/8) + 9\,300\,D \quad (\text{Eşitlik 30})$$

$$H_o = 32\,796 \cdot 0,6610 + 141\,886 (0,0386 - 0,0414/8) + 9\,300 \cdot 0,0249$$

$$H_o = 26\,652 \text{ kJ / kg}$$

Alt ısı değeri,

$$H_u = H_o - 2\,440 (W + 9 \cdot H) \quad (\text{Eşitlik 31})$$

$$H_u = 26\,652 - 2\,440 (0,0628 + 9 \cdot 0,0386)$$

$$H_u = 25\,651 \text{ kJ/kg}$$

• Yakma havası miktarının bulunması

Buhar kazanlarında kullanılan katı ve sıvı yakıtlarda yanabilen elemanlar sadece karbon, hidrojen ve kükürt olduğundan, bu yakıtların yakılabilmeleri için gerekli oksijen ve hava miktarları **Tablo 12**'de verilen yanma denklemleri yardımı ile bulunabilir. Burada yanma reaksiyonuna giren bütün gaz ürünlerin ideal gaz olduğu, 1 kmol gazın 22,4 Nm³ hacim işgal ettiği ve havanın hacimsel olarak % 79 Azot ve % 21 Oksijenden oluştuğudur. Buna göre elemansel analizi bilinen 1 kg yakacağın yanabilmesi için gerekli teorik hava miktarı, ki buna 'Teorik Özgül Hava Miktarı' adı verilir, aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

$$v_{h_0} = \frac{100}{21} \left[\frac{22,4}{12} C + \frac{11,2}{2} \left(H - \frac{O}{8} \right) + \frac{22,4}{32} S \right]$$

veya

$$v_{h_0} = 8,89\,C + 26,7 \left(H - \frac{O}{8} \right) + 3,34 \cdot S \text{ Nm}^3/\text{kg}$$

Yukarıda hesaplanan v_{h_0} hava miktarı, yakacak ile havanın her noktada ideal bir şekilde karıştığına göredir ve teorik bir değerdir. Pratikteki ocaklarda yakacağın ve ocağın cinsine göre bir miktar hava yakacakla temas etmez ve yanma olayına katılmadan bacaya gider. İşte bu nedenle pratikteki yanmaya karşı gelen gerçek bir yanma için havayı, yukarıda bulunan teorik miktardan daha fazla göndermek gerekir (Fazla hava bkz. Sayfa 55).

Not

Nm³ biriminde kullandığımız

N - normal şartlar (270 °K sıcaklık ve 1 atm = 760 mm Hg basınç altında) halini tanımlar.

• Yanma ürünleri miktarlarının bulunması

Yanma ürünleri de **Tablo 12**'de verilen yanma denklemleri ve yakacağın elemansel analizi ile bulunabilir. Katı ve sıvı yakacaklar için teorik tam yanma halinde yanma ürünler içindeki gaz bileşenleri CO₂, SO₂, H₂O ve N₂ olacaktır. Yakacağın elemansel analizi bilindiğine göre yanma ürünleri hacimleri (1 kmol gazın 22,4 Nm³ hacim kapladığı bilindiğine göre):

$$V_{CO_2} = \frac{22,4}{12} C \quad (33)$$

$$V_{SO_2} = \frac{22,4}{32} S \quad (34)$$

$$V_{H_2O} = \frac{22,4}{2} H + \frac{22,4}{18} W \quad (35)$$

$$V_{N_2} = 0,79 v_{h_0} + \frac{22,4}{28} C \quad (36)$$

Yukarıdaki bağıntılarda V değerleri 1 kg yakacağın yakılması sonucunda ortaya çıkan gaz hacimlerini Nm³ cinsinden ifade eden özgül gaz miktarlarıdır. Toplam teorik özgül duman miktarı $V_{go} = (Nm^3/kg)$ ile gösterilirse

$$V_{go} = 8,89 C + 21,1(H - O/8) + 3,34 S + 0,8 N + 1,244 (W + 9H) \quad (37)$$

şeklinde bileşenlerin toplamı olarak bulunur. Çoğu zaman yakıt içindeki azottan gelen 0,8 N terimi ihmal edilir. Pratikte tam yanma belirli bir n hava fazlalık katsayısı ile gerçekleştirilebildiğinden, hava fazlalığı ile tam yanma halinde $(n - 1) V_{h_0}$ kadar fazla hava hiç reaksiyona girmeden doğrudan yanma ürünlerine geçer. Bu durumda gerçek özgül duman miktarı için

$$V_g = V_{go} + (n-1) V_{h_0} \quad (38)$$

bağıntısının yazılabileceği açıktır.

Yukarıda verilen bağılantılarda yanma ürünleri su buharı da içerdiğinden V_g 'Özgül yaş duman miktarı' adını alır. Soğukta yapılan gaz analizi gibi bazı hallerde yanma gazlarındaki su buharı yoğunlaşmıştır. Su buharı içermeyen bu gazlara 'Kuru duman' denir. V_{gkr} ile gösterilecek olan özgül kuru duman miktarı

$$V_{gkr} = V_g - V_{H_2O} = V_g - 1,244 (W + 9H) \quad (39)$$

bağıntısı ile belirlenir.

Yukarıda yanma ürünleri miktarlarının bulunmasında havanın getirdiği nem ihmal edilmiştir. Daha kesin bir hesap yapılmak istendiğinde çevre havasının nemi de göz önünde tutulmalıdır.

• **Yakma havası ve yanma ürünleri miktarları için deneysel bağıntılar**

Buraya kadar verilen bağıntılar yardımı ile yanma ürünleri ve yakma havasının hesaplanabilmesi için yakacağın elemansel analizinin bilinmesine gerek vardır. Yakacağın ısı değeri bilinir ise yaklaşık bir hesap yapabilmek için deneylerden elde edilmiş aşağıdaki ifadeler kullanılabilir

Katı yakacakları için

$$V_{ho} = 0,241 \frac{H_u}{1\ 000} + 0,5 \text{ Nm}^3/\text{kg} \quad (40)$$

$$V_{go} = 0,227 \frac{H_u}{1\ 000} + 1,375 \text{ Nm}^3/\text{kg} \quad (41)$$

H_u - Yakacağın alt ısı değeri (kJ /kg) (Tablo 11, Eşitlik 31)

Ayrıca **Şekil 19**'da kömürlerin yakılması için gerekli hava miktarı, **Şekil 20**'de kömürlerin yanması sonucu ortaya çıkan gerçek özgül duman miktarı diyagramları verilmiştir.

Şimdi, Sayfa 68'teki örneği (Tuncer Özkan) tekrar ele alalım:

Taşkömürünün kütlesele (elemansel) analizi:

C: 0,7854

H: 0,0528

O: 0,0453

N: 0,014

S: 0,012

W: - (Nem)

A: 0,0905 (Kül)

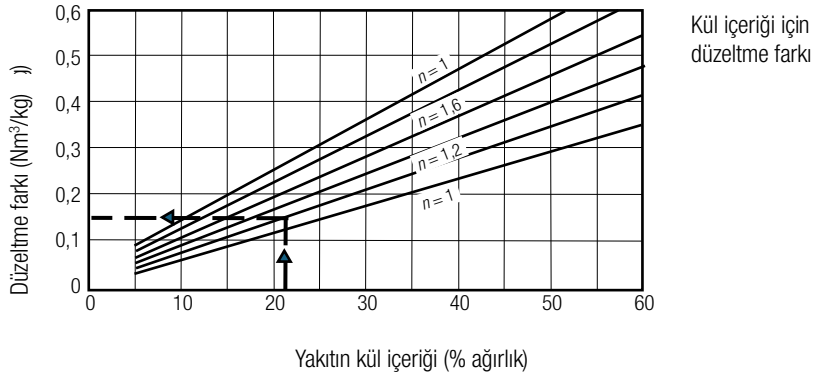
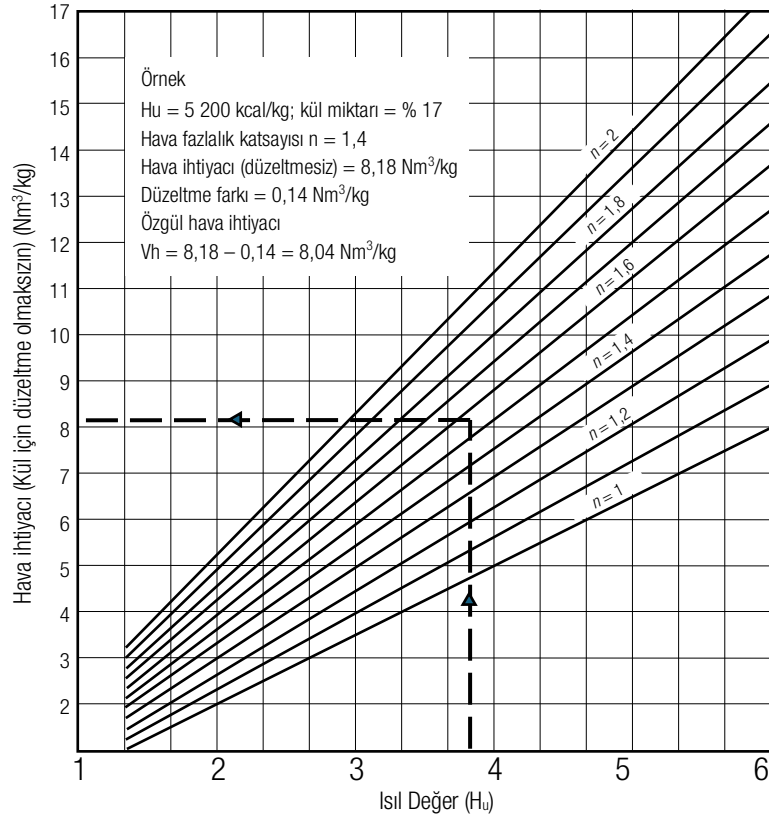
olduğuna göre:

Üst ısı değeri,

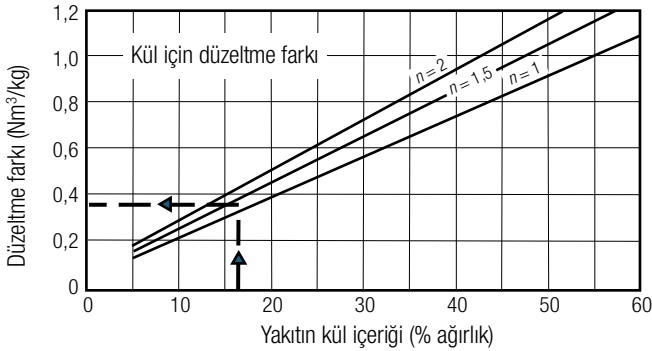
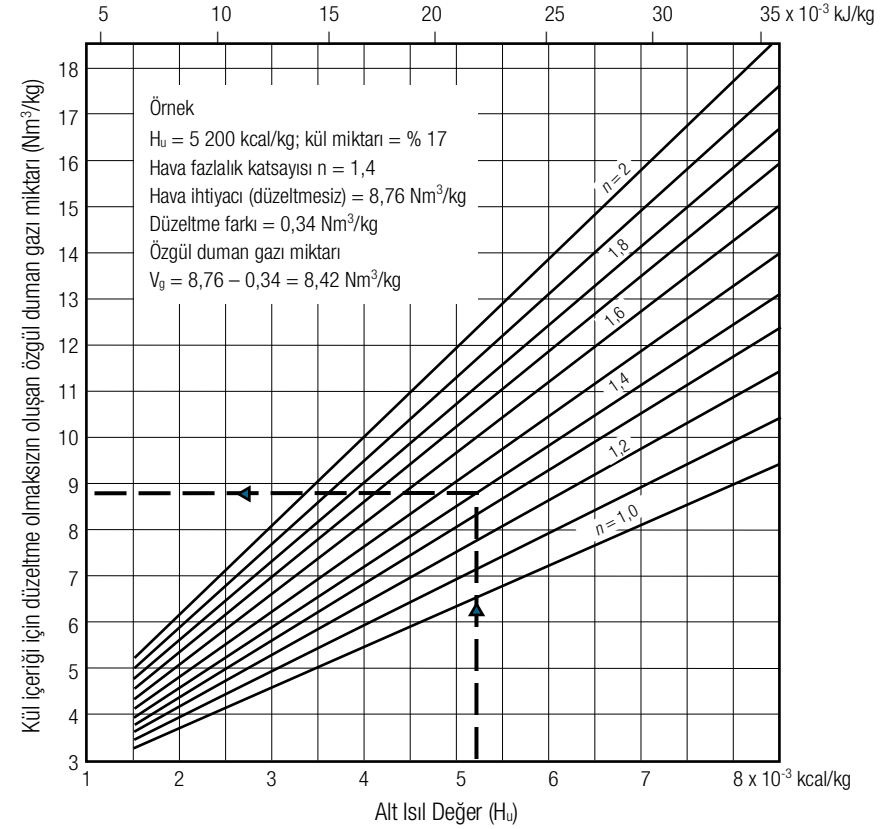
$$H_o = 32\ 796 \cdot C + 141\ 886 (H - O/8) + 9\ 300 \cdot S \quad (\text{Eşitlik 30})$$

$$H_o = 32\ 796 \cdot 0,7854 + 141\ 886 (0,0528 - 0,0453/8) + 9\ 300 \cdot 0,012$$

$$H_o = 32\ 558 \text{ kJ/kg}$$

Şekil 19. Kömürlerin yakma havası ihtiyacı
[ONAT v. d. (2007), S.] (1 kcal = 4,18 kJ)

Şekil 20. Kömürlerden oluşan özgül duman gazı miktarı
[ONAT v.d. (2007), S.] (1 kcal = 4,18 kJ)

Alt ısııl değer,

$$H_u = H_o - 2440 (W + 9 H)$$

(Eşitlik 31)

$$H_u = 32558 - 2440 (9 \cdot 0,0528)$$

$$H_u = 31398 \text{ kJ/kg}$$

Teorik özgül hava miktarı,

$$V_{ho} = 8,89 C + 26,7 \left(H - \frac{O}{8} \right) + 3,34 \cdot S \quad (\text{Eşitlik 32})$$

$$V_{ho} = 8,89 \cdot 0,7854 + 26,7 (0,0528 - 0,0453/8) + 3,34 \cdot 0,012$$

$$V_{ho} = 8,28 \text{ Nm}^3 / \text{kg}$$

veya yaklaşık olarak

$$V_{ho} = 0,241 \left(\frac{H_u}{1\,000} \right) + 0,5 \quad (\text{Eşitlik 40})$$

$$V_{ho} = 0,241 \left(\frac{31\,398}{1\,000} \right) + 0,5$$

$$V_{ho} = 8,1 \text{ Nm}^3 / \text{kg}$$

elde edilir.

Sayfa 69'de, hava/yakıt oranını

$$HY = 10,71 \text{ kg hava/kg yakıt}$$

bulmuştuk. Normal şartlarda havanın yoğunluğunu

$$\rho \cong 1,3 \text{ kg hava/Nm}^3$$

olarak kabul edersek,

$$HY = \frac{10,71 \text{ kg hava/kg yakıt}}{1,3 \text{ kg hava/Nm}^3}$$

$$HY = 8,23 \text{ Nm}^3/\text{kg kömür}$$

Görüldüğü gibi aynı değerler elde edilir.

Toplam teorik özgül duman miktarı

$$V_{go} = 8,89 C + 21,1(H - O/8) + 3,34 S + 0,8N + 1,244 (W + 9H) \quad (\text{Eşitlik 37})$$

$$V_{go} = 8,89 \cdot 0,7854 + 21,1 (0,0528 - 0,0453/8) + 3,34 \cdot 0,012 + 0,8 \cdot 0,014 + 1,244 (9 \cdot 0,0528)$$

$$V_{go} \cong 8,62 \text{ Nm}^3 / \text{kg}$$

veya yaklaşık olarak

$$V_{go} = 0,227 \frac{H_u}{1\,000} + 1,375 \quad (\text{Eşitlik 41})$$

$$V_{go} = 0,227 \frac{31\,398}{1\,000} + 1,375$$

$$V_{go} = 8,5 \text{ Nm}^3 / \text{kg}$$

elde edilir.

Hesaplanan bu değerler,

$$H_u = 31\,398 \text{ kJ/kg} = \frac{31\,398}{4,18} \text{ kcal/kg}$$

$$H_u = 7\,511 \text{ kcal/kg}$$

$$n = 1$$

ile **Şekil 19** ve **Şekil 20**'deki diyagramlardan da okunabilir.

Sayfa 68'teki örnek probleme devam edelim:

100 kg kömürü ($m_{\text{kömür}}$) yakmak (tam yanma) için 1 071 kg havaya (m_{hava}) ihtiyaç olduğunu hesapladık (Sayfa 69). Ayrıca 100 kg kömüre karşılık gelen yanma ürünlerinin kütsel değerlerini de elde ettik. Şimdiyse yanma sonucu oluşan bu gaz ürünlerinin hacimsel değerlerini bulmaya çalışalım.

Standart sıcaklık ve basınçta (0 °C sıcaklık, 1 atm basınç) bazı gazların yoğunlukları [AR-GE VE TASARIM, Teknoloji, İnovasyon, Mühendislik]

$$\text{Hava } 1,293 \text{ kg/m}^3$$

$$\text{CO}_2 \text{ } 1,977 \text{ kg/m}^3$$

$$\text{H}_2 \text{ } 0,0899 \text{ kg/m}^3$$

$$\text{N}_2 \text{ } 1,2506 \text{ kg/m}^3$$

$$\text{O}_2 \text{ } 1,4290 \text{ kg/m}^3$$

$$\text{SO}_2 \text{ } 2,926 \text{ kg/m}^3$$

$$\text{H}_2\text{O } 0,804 \text{ (Su buharı)}$$

$$(V_{\text{CO}_2})_{\text{hesap}} = \frac{m_{\text{CO}_2}}{\rho_{\text{CO}_2}} = \frac{2,8798 \text{ kg/1 kg kömür}}{1,977 \text{ kg/Nm}^3}$$

$$(V_{\text{CO}_2})_{\text{hesap}} = 1,45 \text{ Nm}^3/\text{1 kg kömür}$$

veya

$$V_{\text{CO}_2} = \frac{22,4}{12} \text{ C} \quad (\text{Eşitlik 33})$$

$$V_{\text{CO}_2} = 22,4/12 \cdot 0,7854$$

$$V_{\text{CO}_2} = 1,46 \text{ Nm}^3/\text{1 kg kömür}$$

aynı değer çıkar.

$$(V_{\text{SO}_2})_{\text{hesap}} = \frac{m_{\text{SO}_2}}{\rho_{\text{SO}_2}} = \frac{0,024 \text{ kg/1 kg kömür}}{2,926 \text{ kg Nm}^3}$$

$$(V_{\text{SO}_2})_{\text{hesap}} = 0,082 \text{ Nm}^3/\text{1 kg kömür}$$

veya

$$V_{\text{SO}_2} = \frac{22,4}{32} \text{ S} \quad (\text{Eşitlik 34})$$

$$V_{\text{SO}_2} = \frac{22,4}{32} 0,012$$

$V_{SO_2} = 0,084 \text{ Nm}^3/\text{1 kg kömür}$
aynı değer bulunur.

$$(V_{H_2O})_{\text{hesap}} = \frac{m_{H_2O}}{\rho_{H_2O}} = \frac{0,4752 \text{ kg/1 kg kömür}}{0,804 \text{ kg/Nm}^3}$$

$$(V_{H_2O})_{\text{hesap}} = 0,59 \text{ Nm}^3/\text{1 kg kömür}$$

$$V_{H_2O} = \frac{22,4}{2} H + \frac{22,4}{18} W \quad (\text{Eşitlik 35})$$

$$V_{H_2O} = \frac{22,4}{2} \cdot 0,0528$$

$$V_{H_2O} = 0,59 \text{ Nm}^3/\text{1 kg kömür}$$

aynı değer.

$$(V_{N_2})_{\text{hesap}} = \frac{m_{N_2}}{\rho_{N_2}} = \frac{8,1844 \text{ kg/1 kg kömür}}{1,2506 \text{ kg/Nm}^3}$$

$$(V_{N_2})_{\text{hesap}} = 6,544 \text{ Nm}^3/\text{1 kg kömür}$$

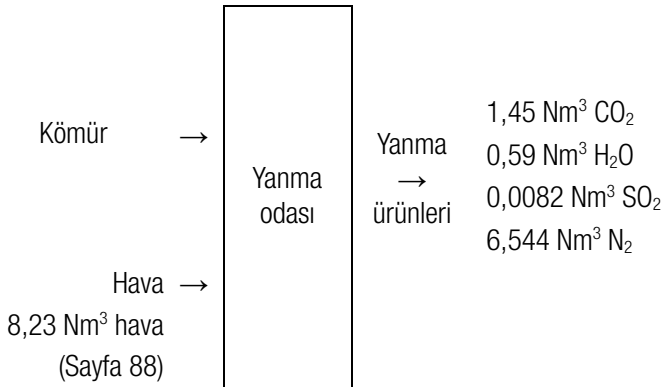
$$V_{N_2} = 0,79 V_{\text{h}_0} + \frac{22,4}{28} N \quad (\text{Eşitlik 36})$$

$$V_{N_2} = 0,79 \cdot 8,28 + \frac{22,4}{28} 0,014$$

$$V_{N_2} = 6,55 \text{ Nm}^3/\text{1 kg kömür}$$

aynı sonuç elde edilir.

Şimdi, yanma sonucu oluşan gaz ürünlerinin 1 kg kömüre karşılık gelen hesapladığımız hacimsel değerlerini toplu olarak **Şekil 21**'de verelim.

Şekil 21. 1 kg kömüre karşılık gelen bileşenlerin hacimsel analizi

Santralde saatte 452 ton Taşkömürü kullanıldığına göre

$$1,45 \text{ Nm}^3 \text{ CO}_2/\text{kg kömür} \cdot 452\,000 \text{ kg kömür/h} \\ 655\,400 \text{ Nm}^3 \text{ CO}_2/\text{h}$$

$$0,59 \text{ Nm}^3 \text{ H}_2\text{O}/\text{kg kömür} \cdot 452\,000 \text{ kg kömür/h} \\ 266\,680 \text{ Nm}^3 \text{ H}_2\text{O}/\text{h}$$

$$0,0082 \text{ Nm}^3 \text{ SO}_2/\text{kg kömür} \cdot 452\,000 \text{ kg kömür/h} \\ 3\,706 \text{ Nm}^3 \text{ SO}_2/\text{h}$$

$$6,544 \text{ Nm}^3 \text{ N}_2 / \text{kg kömür} \cdot 452\,000 \text{ kg kömür/h} \\ 2\,957\,888 \text{ Nm}^3 \text{ N}_2/\text{h}$$

Yanma odasına girecek olan hava miktarı ise

$$8,23 \text{ Nm}^3 \text{ hava}/\text{kg kömür} \cdot 452.000 \text{ kg kömür/h} \\ 3\,719\,960 \text{ Nm}^3 \text{ hava/h}$$

bulunur.

IX. Teorik hava ihtiyacı

[HEPER (2001), S.]

Eldeki karbonun tümünün CO₂ haline geçebilmesi için yeterli miktarda hava sağlanmalıdır. Yakıtın elemanter analizi, yakıt bünyesindeki karbon, hidrojen, oksijen, nitrojen (azot), kükürt, nem (su) ve kül miktarlarını ortaya koyar. Bu miktarların aralarında ağırlık yüzdesi cinsinden aşağıdaki bağıntı vardır:

$$c + h + o + n + s + w + a = 1 \text{ (Eşitlik 29 ile aynı)}$$

c: Karbon yüzdesi

h: Hidrojen yüzdesi

o: Oksijen yüzdesi

n: Nitrojen (azot) yüzdesi

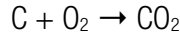
s: Kükürt yüzdesi

w: Nem (su) yüzdesi

a: Kül yüzdesi

Bunlardan karbon, hidrojen ve kükürt yanıcı elementlerdir. Şimdi bu yanıcı elementler için gerekli olan oksijen miktarını hesap edelim. Ancak bu arada 1 kmol gazın hacminin 22,4 Nm³ olduğunu hatırlatmakta yarar vardır (bkz. Sayfa 84).

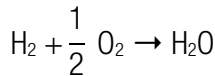
Karbon:

$$12 \text{ kg C} + 32 \text{ kg O}_2 = 44 \text{ kg CO}_2 = 22,4 \text{ Nm}^3 \text{ CO}_2 \quad (42)$$

$$\text{Oksijen ihtiyacı: } \frac{32}{12} \text{ kg O}_2 / \text{kg C}$$

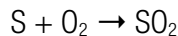
Hidrojen:

$$2 \text{ kg H}_2 + 16 \text{ kg O}_2 = 18 \text{ kg H}_2O = 22,4 \text{ Nm}^3 \text{ H}_2O \quad (43)$$

$$\text{Oksijen ihtiyacı: } \frac{16}{2} \text{ kg O}_2 / \text{kg C}$$

Kükürt:

$$32 \text{ kg S} + 32 \text{ kg O}_2 = 64 \text{ kg SO}_2 = 22,4 \text{ Nm}^3 \text{ SO}_2 \quad (44)$$

$$\text{Oksijen ihtiyacı: } \frac{32}{32} \text{ kg O}_2 / \text{kg C}$$

Yakıtın tümüyle yanabilmesi için gerekli olan minimum oksijen miktarı $O_{\min}$, bu üç yanıcı element için gerekli oksijen miktarlarının toplamına eşittir. Ancak, yakıtın kendi bünyesindeki oksijen miktarını bu toplamdan çıkarmak gerekir. Çünkü yakıtın bünyesindeki oksijen de yanma sırasında kullanılmaktadır.

$$O_{\min} = \frac{32}{12} \text{ kg } O_2 / \text{ kg C} \cdot c \text{ kg C/kg yakıt} + \frac{16}{2} \text{ kg } O_2 / \text{ kg H}_2 \cdot h \text{ kg H}_2 / \text{ kg yakıt} + \frac{32}{32} \text{ kg } O_2 / \text{ kg S} \cdot s \text{ kg S / kg yakıt} - o \text{ kg } O_2 / \text{ kg yakıt} \quad (45)$$

$O_{\min}$, daha basit olarak basit bir şekilde şöyle yazılabilir:

$$O_{\min} = \frac{32}{12} \cdot c \cdot \sigma \text{ kg } O_2 / \text{ kg yakıt} \quad (46)$$

σ : Mollier sayısı

Denklemler 45 ve 46 karşılaştırılırsa σ ,

$$\sigma = \frac{\frac{32}{12} c + \frac{16}{2} h + \frac{32}{32} s - o}{\frac{32}{12} c} = \left(1 + 3 \frac{h}{c} + \frac{3}{8} \frac{s}{c} - \frac{3o}{8c} \right) \quad (47)$$

şeklinde yazılabilir.

σ 'nın değerleri,

Karbon için $\sigma = 1$

Katı yakıtlar için $\sigma = 1,1 - 1,2$

Sıvı yakıtlar ve gazlar için $\sigma = 1,2 - 1,5$

1 kmol $O_2 = 32 \text{ kg } O_2 = 22,4 \text{ Nm}^3 O_2$ olduğunu hatırlayarak $O_{\min}$

$$O_{\min} = \frac{32}{12} c \sigma \text{ kg } O_2 / \text{ kg yakıt} \cdot \frac{22,4 \text{ Nm}^3 O_2}{32 \text{ kg } O_2}$$

$$O_{\min} = \frac{22,4}{12} c \sigma \text{ Nm}^3 O_2 / \text{ kg yakıt} \quad (48)$$

şeklinde yazılabilir.

Hava hacminin ancak % 21'i oksijendir. Dolayısıyla tam bir yanma için gerekli olan teorik hava ihtiyacı

$$H_{\min} = O_{\min} \frac{1 \text{ Nm}^3 \text{ hava}}{0,21 \text{ Nm}^3 \text{ O}_2} = \frac{22,4}{12} c \sigma \frac{\text{Nm}^3 \text{ O}_2}{\text{kg yakıt}} \cdot \frac{1 \text{ Nm}^3 \text{ hava}}{0,21 \text{ Nm}^3 \text{ O}_2}$$

$$H_{\min} = 8,89 \cdot c \cdot \sigma \text{ Nm}^3 \text{ hava/kg yakıt} \quad (49)$$

Katı yakıtlar için bu formül şöyle ifade edilebilir:

$$H_{\min} \cong 10 \cdot c \cdot \sigma \text{ Nm}^3 \text{ hava/kg yakıt} \quad (50)$$

Sayfa 68'teki örnekte karbon yüzdesi

$$c = 0,7854$$

alınırsa, tam bir yanma için gerekli olan teorik hava ihtiyacı,

$$H_{\min} = 10 \cdot c \text{ Nm}^3 \text{ hava / kg yakıt} \quad (\text{Eşitlik 50})$$

$$H_{\min} = 10 \cdot 0,7854$$

$$H_{\min} \cong 7,9 \text{ Nm}^3 \text{ hava / kg yakıt}$$

bulunur.

Daha önce yaptığımız hesaplarda, teorik özgül hava miktarı

$$V_{ho} = 8,3 \text{ Nm}^3 \text{ hava / kg yakıt (Sayfa 88)}$$

Hava yakıt oranı,

$$HY = 8,23 \text{ Nm}^3 \text{ hava / kg yakıt (Sayfa 88)}$$

Görüldüğü gibi teorik hava ihtiyacı değerleri birbirine çok yakındır.

• **Baca gazı miktarı** [HEPER (2001), S.]

Kazanların ocaklarında ya da yanma odalarında yanma sonucu meydana gelen gazlara 'baca gazları' deniyordu. Yanma sırasında C, H₂ ve S oksitlenerek CO₂, H₂O ve SO₂'ye dönüşür. Yakıt bünyesindeki nem ise gaz halinde H₂O olur, yani buharlaşır. (42), (43) ve (44) nolu yanma denklemlerinden her bir element için baca gazı miktarını bulalım:

$$c \text{ kg C/kg yakıt} \cdot 22,4 \text{ Nm}^3 \text{ CO}_2/12 \text{ kg C}$$

$$= 22,4/12 \cdot c \text{ Nm}^3 \text{ CO}_2/\text{kg yakıt} \quad (51)$$

$$h \text{ kg H}_2/\text{kg yakıt} \cdot 22,4 \text{ Nm}^3 \text{ H}_2\text{O}/2 \text{ kg H}_2$$

$$= 22,4/2 \cdot h \cdot \text{Nm}^3 \text{ H}_2\text{O}/\text{kg yakıt} \quad (52)$$

$$s \text{ kg S/ kg yakıt} \cdot 22,4 \text{ Nm}^3 \text{ SO}_2/32 \text{ kg S}$$

$$= 22,4/32 s \text{ Nm}^3 \text{ SO}_2/\text{kg yakıt} \quad (53)$$

$$w \cdot \text{kg H}_2\text{O / kg yakıt} \cdot 22,4 \text{ Nm}^3 \text{ H}_2\text{O}/18 \text{ kg H}_2\text{O}$$

$$= 22,4/18 \cdot w \text{ Nm}^3 \text{ H}_2\text{O}/\text{kg yakıt} \quad (54)$$

elde edilir.

Yakıttaki kül miktarı α , katı atık madde olarak kalır. Oksijen miktarı o , minimum oksijen miktarı $O_{\min}$ 'un elde edilmesi sırasında zaten hesaba katılmıştı. Yakıttaki

nitrojen miktarı da yok sayılırsa, yukarıdaki denklemlerden baca gazı miktarı kolayca bulunabilir:

$$V_b = \left(\frac{22,4}{12} \cdot c + \frac{22,4}{2} \cdot h + \frac{22,4}{32} \cdot s + \frac{22,4}{18} \cdot w \right) \text{Nm}^3/\text{kg yakıt} + (H - O_{\min})$$

$O_{\min}$ (Eşitlik 45) yerine konursa

$$\begin{aligned} O_{\min} = & \frac{32}{12} \text{ kg } O_2/\text{kg yakıt} \cdot c + \\ & \frac{16}{2} \text{ kg } O_2/\text{kg yakıt} \cdot h + \\ & \frac{32}{32} \text{ kg } O_2/\text{kg yakıt} \cdot s - \\ & 0 \text{ kg } O_2/\text{kg yakıt} \end{aligned}$$

1 kmol $O_2 = 32 \text{ kg } O_2 = 22,4 \text{ Nm}^3$ olduğuna göre,

$$\begin{aligned} O_{\min} = & \frac{22,4}{12} \text{ Nm}^3 O_2/\text{kg yakıt} \cdot c + \\ & \frac{22,4}{4} \text{ Nm}^3 O_2/\text{kg yakıt} \cdot h + \\ & \frac{22,4}{32} \text{ Nm}^3 O_2/\text{kg yakıt} \cdot s - \\ & \frac{22,4}{32} \text{ Nm}^3 O_2/\text{kg yakıt} \cdot o \end{aligned}$$

şeklinde yazılırsa,

$$\begin{aligned} V_b = & H + \frac{22,4}{12} \left[\left(c + 6 \cdot h + \frac{12}{32} \cdot s + \frac{12}{32} \cdot w \right) - \right. \\ & \left. \frac{22,4}{12} \left(c + 3h + \frac{3}{8} \cdot s - \frac{3}{8} \cdot o \right) \right] \text{Nm}^3/\text{kg yakıt} \\ V_b = & H + \frac{22,4}{12} \left[3h + \left(\frac{12}{32} - \frac{3}{8} \right) s + \frac{12}{18} w \right. \\ & \left. + \frac{3}{8} \cdot o \right] \text{Nm}^3/\text{kg yakıt} \\ V_b = & H + 1,867 \left(3h + \frac{2}{3} \cdot w + \frac{3}{8} \cdot o \right) \text{Nm}^3/\text{kg yakıt} \end{aligned}$$

Görüldüğü gibi bu denklemde, gerekli hava miktarı da dahil edilmiştir.

Yanma sırasında artan hacim miktarı

$$\Delta V = 1,867 \left(3h + \frac{2}{3} \cdot w + \frac{2}{3} \cdot o \right) \text{Nm}^3/\text{kg yakıt} \quad (55)$$

dolayısıyla

$$V_b = H + \Delta \quad (56)$$

yazılabilir.

Katı yakıtlar için baca gazı miktarı hava oranına bağlı olarak

$$V_b = (13... 20) \cdot c \text{ Nm}^3/\text{kg yakıt} \quad (57)$$

değerleri dolaylarındadır.

Şimdi Sayfa 68'teki örneği yeniden ele alalım. Kullanılan taşkömürünün kütlesele analizi

% 78,54 C, % 5,28 H₂, % 4,53 O₂, % 1,4 N₂, % 1,2 S ve % 9,05 kül olup nem yüzdesi yoktur (w = 0).

Yapılan hesapların özeti:

Hava yakıt oranı, yanma ürünleri

HY = 10,71	kg hava / kg yakıt	
2,8798	kg CO ₂ / kg yakıt	
0,4752	kg H ₂ O / kg yakıt	(Sayfa 69)
0,024	kg SO ₂ / kg yakıt	
8,1844	kg N ₂ / kg yakıt	

veya

HY = 8,23	Nm ³ hava/ kg yakıt	(Sayfa 88)
1,45	Nm ³ CO ₂ / kg yakıt	(Sayfa 89)
0,0082	Nm ³ SO ₂ / kg yakıt	
0,59	Nm ³ H ₂ O / kg yakıt	(Sayfa 90)
6,544	Nm ³ N ₂ / kg yakıt	

veya

$$HY = (H_{\min}) = 7,9 \text{ Nm}^3 \text{ hava/kg yakıt}$$

$$- \frac{22,4}{12} \cdot c \cdot \text{Nm}^3 \text{ CO}_2/\text{kg yakıt} \quad (\text{Eşitlik 51})$$

$$\frac{22,4}{12} \cdot 0,7854 = 1,46 \text{ Nm}^3 \text{ CO}_2/\text{kg yakıt}$$

$$- \frac{22,4}{2} \cdot h \text{ Nm}^3 \text{ H}_2\text{O/kg yakıt} \quad (\text{Eşitlik 52})$$

$$\frac{22,4}{12} \cdot 0,0528 = 0,59 \text{ Nm}^3 \text{ H}_2\text{O/kg yakıt}$$

$$- \frac{22,4}{2} \cdot s \text{ Nm}^3 \text{ SO}_2/\text{kg yakıt} \quad (\text{Eşitlik 53})$$

$$\frac{22,4}{32} \cdot 0,012 = 0,0084 \text{ Nm}^3 \text{ SO}_2/\text{kg yakıt}$$

$$- 6,544 \text{ Nm}^3 \text{ N}_2/\text{kg yakıt} \quad (\text{Sayfa 90})$$

ile baca gazı miktarı

$$V_b = 1,46 + 0,59 + 0,0084 + 6,544 \text{ Nm}^3/\text{kg yakıt}$$

$$V_b = 8,6 \text{ Nm}^3/\text{kg yakıt}$$

veya,

Yanma sırasında artan hacim miktarı,

$$\Delta V = 1,867 \left(3 \cdot h + \frac{2}{3} w + \frac{3}{8} o \right) \text{ Nm}^3/\text{kg yakıt} \quad (\text{Eşitlik 55})$$

$$\Delta V = 1,867 \left(3 \cdot 0,0528 + \frac{3}{8} 0,0453 \right) \text{ Nm}^3/\text{kg yakıt}$$

$$\Delta V = 0,327 \text{ Nm}^3/\text{kg yakıt}$$

Baca gazı miktarı

$$V_b = H + \Delta V \quad (\text{Eşitlik 56})$$

$$H_{\min} = 7,9 \text{ Nm}^3 \text{ hava/kg yakıt} \quad (\text{Sayfa 95})$$

$$V_b = 7,9 + 0,327 \text{ Nm}^3/\text{kg yakıt}$$

$$V_b = 8,23 \text{ Nm}^3/\text{kg yakıt}$$

bulunur.

• Duman gazındaki CO₂ ve H₂O (Su buharı) hacimsel oranları:

Kemal Onat hocam'dan [ONAT v.d. (2007), S.] alınan, duman gazındaki CO₂ ve H₂O (su buharı) hacimsel oranlarını veren diagram **Şekil 22**'de gösterilmiştir.

Bir örnek verelim:

$$H_u = 7\,511 \text{ kcal/kg} \quad (\text{Sayfa 89})$$

$$n = 1$$

ile hesaplanan değerler:

$$1,45 \text{ Nm}^3 \text{ CO}_2/\text{kg kömür} \quad (\text{Sayfa 98})$$

$$0,59 \text{ Nm}^3 \text{ H}_2\text{O}/\text{kg kömür}$$

$$8,62 \text{ Nm}^3 \text{ duman gazı/kg kömür} \quad (\text{Sayfa 88})$$

Buna göre duman gazındaki

$$\text{CO}_2 \text{ yüzdesi} \rightarrow 1,45 / 8,62 \cong \% 17$$

$$\text{H}_2\text{O yüzdesi} \rightarrow 0,59 / 8,62 \cong \% 6,84$$

dır.

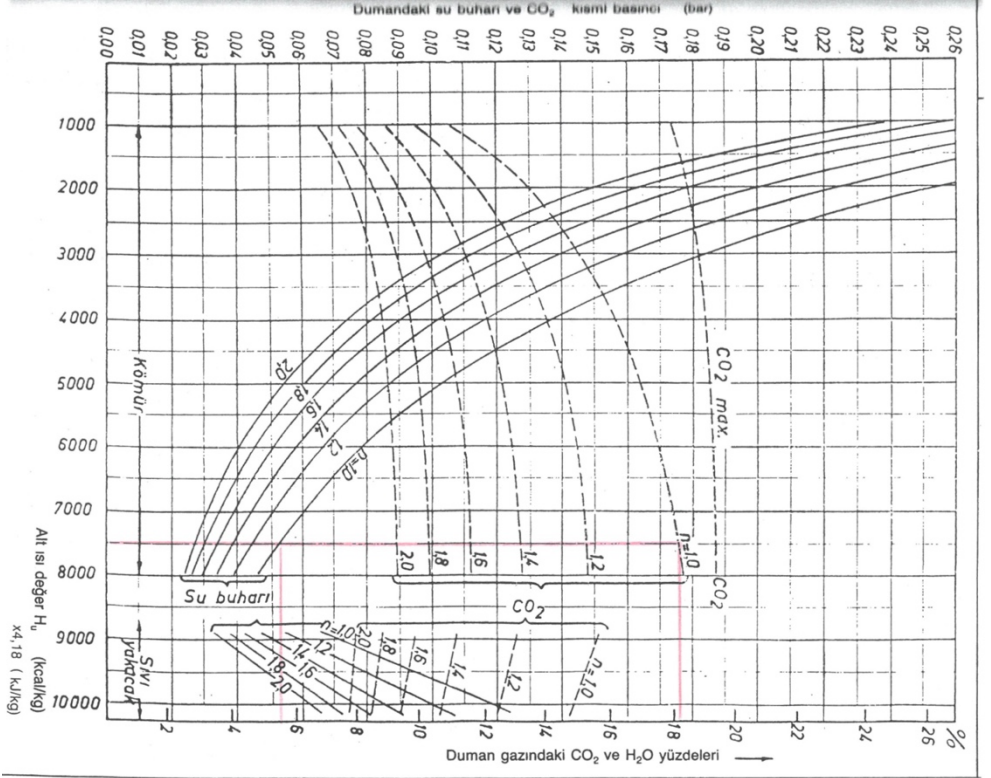
Şekil 22'deki diyagram'dan da

CO₂ yüzdesi → % 18'e yakın

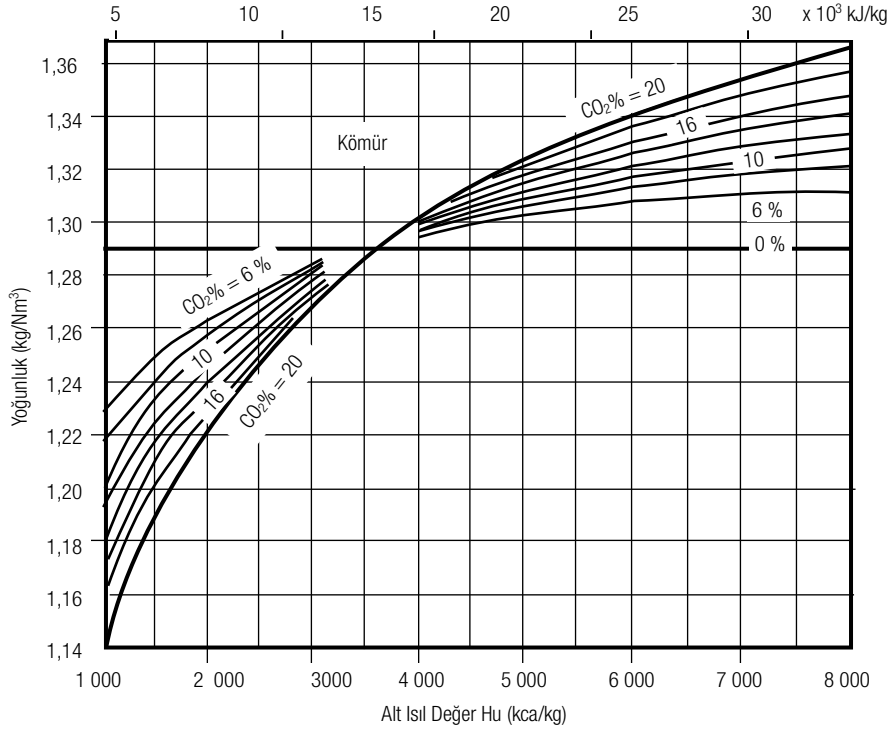
H₂O yüzdesi → % 6'ya yakın

okunabilir.

Yine Kemal Onat Hocam'dan [ONAT v.d. (2007), S.] alınan duman gazı yoğunluğu da **Şekil 23**'teki diyagram'dan okunabilir.

Şekil 22. Duman gazındaki CO₂ ve H₂O (Su buharı) hacimsel oranları (Kömür ve sıvı yakacaklar için
[ONAT v. d. (2007), S.]

Şekil 23. Kömür için duman gazının yoğunluğu
[ONAT v.d. (2007), S.]

Bir örnek verelim,

$$H_u = 7\,511 \text{ kcal/kg}$$

(Sayfa 89)

$$\text{CO}_2 \text{ yüzdesi: } \% 17$$

(Sayfa 98)

Bu iki değer ile duman gazının yoğunluğu

$$\rho \cong 1,35 \text{ kg/Nm}^3 \text{ duman gazı}$$

(Şekil 23)

Buna göre yanma ürünü

$$m_{\text{ürün}} = 1156,34 \text{ kg yanma ürünü/kg kömür}$$

(Sayfa 69)

olduğuna göre, hacimsel olarak duman gazı

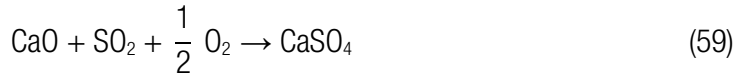
$$\begin{aligned} & \frac{1156,34 \text{ kg yanma ürünü}}{1,35 \text{ kg duman gazı/Nm}^3 \text{ duman gazı}} \\ &= 8,56 \text{ Nm}^3 \text{ duman gazı/ kg kömür} \end{aligned}$$

olarak bulunur ki bu değer Sayfa 88'te $8,62 \text{ Nm}^3/\text{kg}$ olarak hesaplanmıştı (çok yakın).

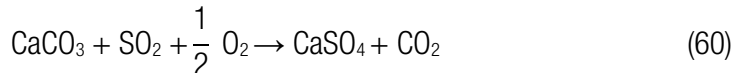
X. Akışkan yataklı kazanlar:

Sayfa 79-80'de belirtildiği gibi, bacadan atılan gaz içerisindeki kükürt oksitler, asit yağmuru şeklinde çevre bitki örtüsüne ve sulanmaları halinde insan sağlığına son derece zararlıdır. Onun için kükürdü yüksek kömürlerin, akışkanlaştırılmış yataklarda kalker (kalsiyum oksit) ile birlikte karıştırılarak yakılması halinde bir kısım kükürt oksitler, kalker tarafından kimyasal yolla yatakta tutulabilmektedir (ÇED raporuna göre 25,5 ton/saat kalker kullanılması öngörülmektedir, bkz. Sayfa 7).

O halde akışkan yataklı kazanlar için kısa bir bilgi verelim [HEPER (2001), S.]: Bu tür kazanlarda yakma havası, kazanın alt tarafındaki nozullardan geçerek ocak bölümüne girer ve kömür ile kireç taşından oluşan yatak malzemesini havalandırır. Kömür ve kireç taşı genelde kazana girmeden önce karıştırılır, öğütülür ve pnömatis olarak yatak beslenir. Gerekli olan hava debisi ile öyle bir noktaya ulaşılır ki hava'nın yatak malzemesine uyguladığı kuvvetler ile yatak malzemesi üzerindeki yerçekimi kuvveti birbirlerini dengeler ve yatak malzemesi yukarı doğru akmakta olan havanın içinde asılı kalır. Bu, yatak malzemesinin artık bir akışkan gibi davranmaya başladığı noktadır. 'Akışkanlığın başlama noktası' diye adlandırılır. Ocakta, yani akışkan yatakta kömürün içindeki elementlerden karbon, yakma havası ile reaksiyona girerek; yanarken kükürt de oksijenle reaksiyona girerek SO₂ meydana getirir. Yatağa beslenen kireçtaşı (CaCO₃) ise SO₂ ile reaksiyona girerek kalsiyum sülfat (CaSO₄) oluşturur. Oluşturulan CaSO₄ katı halde kazandan alınarak atılır. Böylece baca gazları da kükürttten büyük çapta arındırılmış olur. Bu arındırma işlemi ile ilgili kimyasal reaksiyonlar şöyledir:

Eşitlik 59'a 'Desülfürizasyon denklemi' denir. Bu iki denklem yerine, olay tek bir denklemle de şöyle ifade edilebilir:

Akışkan yataklı kazanlara devam edelim:

Yanma havası (aynı zamanda akışkanlığı sağlayan hava) daha önce de açıklandığı gibi kazanın alt tarafındaki dağıtım plakasının nozullarından geçerek hem yakıt, kireç taşı ve külden oluşan yatak malzemesini havalandırır; hem de yakıtla reaksiyona girerek yanma olayını gerçekleştirir. Yanma sonucu oluşan

küller baca gazları ile birlikte sürüklenir. Bu uçucu küllerin bir kısmı siklon'da, diğer kısma ise filtrede tutulur. Akışkan yataklı kazanların teknolojisi gereği, yakıt bünyesindeki kükürdün çok büyük bir bölümü kireç taşı ile reaksiyona girerek tutulmuş olduğundan baca gazları içerisinde pek fazla kükürt bulunmaz.

XI. ÇED Raporu'na göre yanma ürünleri ile ilgili alınan önlemler:

[ÇINAR MÜHENDİSLİK (2009), S.]

Baca gazı desülfürizasyon (BGD) sistemi

Kazana beslenen kömürün içindeki kükürtten kaynaklanan SO₂ yi gidermek üzere, yüksek giderme verimliliği sağlayan Islak Kireç Taşı/Alçı Taşı prosesi kurulacaktır. Kazanda kömürün yanması sırasında oluşan SO₂ gazı, diğer baca gazları ile birlikte kazanı ve elektrostatik filtreleri terk ettikten sonra BGD tesisine girecektir.

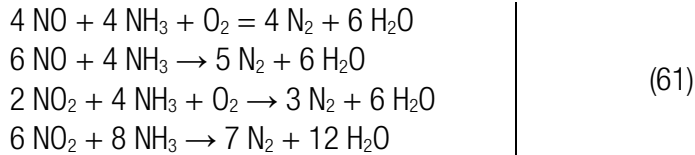
BGD sistemi baca gazı içindeki SO₂ gazını en az % 93 verimli tutarak SO₂ emisyonunun 200 mg/Nm³ (kuru, % 6 O₂) değerinin altında olmasını sağlayacak şekilde tasarlanacaktır.

• Baca gazı azot oksit giderme (DeNO_x) sistemi;

Kazana beslenen kömürün içindeki azot ve yanma havasındaki azot gazının yüksek kazan sıcaklığı nedeniyle oluşturduğu NO_x bileşiklerinin baca gazından temizlenmesi için DeNO_x ünitesi kurulacaktır.

DeNO_x sistemi için selective (seçici) katalitik reaksiyon (SCR) yöntemi uygulanacaktır. DeNO_x sistemi için kazan çıkışına amonyak enjeksiyonlu selective katalitik reaksiyon (Selektif Katalitik Reaktör Sistemi) monte edilerek baca gazı içindeki NO_x emisyonunun 200 mg/Nm³ (kuru, % 6 O₂) değerinin altında olması sağlanacaktır.

SCR sisteminde NO gazı aşağıdaki reaksiyon zinciri sonucunda azot gazı ve suya dönüşecektir:

Sistemin uygulamadaki verimliliği % 80 civarında gerçekleşmektedir.

[MGS PROJE MÜŞAVİRLİK MÜHENDİSLİK (2014), S.], nitrojen oksitin (NO_x) emisyonu limit 150 mg/Nm³ olarak öngörmüştür.

XII. Hava kirliliğini artıran sıcaklık inversiyonu

[ÖZTÜRK (2017), S.]

• Giriş

Yeryüzünü kuşatan atmosfer, troposfer diye adlandırılan alt tabakadan ibarettir. Deniz seviyesinden itibaren yüksekliği yaklaşık 10 km dir. Bacadan ve egzozdan atılan kirleticilerin atmosferde dağılmasını etkileyen parametreler, meteorolojik şartlar ile bölgenin topografik özellikleridir.

Günlük yaşamımızı etkileyen tüm meteorolojik olaylar troposferde meydana gelmektedir. Troposferde düşük basınç şartlarında sıcaklık, yükseklikle azalır. Böyle durumlarda yer seviyesindeki hava kütlesi ve bacalardan atılan sıcak gazlar yükselir ve dağılır. Sıcaklık genelde yerden yükseklikle 0,65 °C/100 m oranında azalır. Hava yerden yukarı doğru yükselirken genişler ve soğur. Hava içindeki nem, bulut oluşturmak üzere yoğunlaşır. Bu şartlar altında troposferde hava kirliliği ile ilgili sorun olmaz ve gazlarda çökme meydana gelmez.

Kararsız ve nötr şartlarda, yere yakın hava, üstteki havadan daha hızlı ısınır. Isınan hava soğuk tabakaya doğru yükselir. Sıcaklığın yerden yükseklikle azalması, havayı karıştırarak bacalardan ve egzozlardan atılan kirleticilerin dağılmasına ve seyrelmesine yardımcı olur. Bir parsel hava, çevre havasından daha sıcaksa bu hava atmosferde kendi sıcaklığına, yoğunluğuna ve basıncına ulaşınca kadar yükselir. Böylece kararsız ve nötr şartlarda bacadan ve egzozdan atılan gazların atmosferde yükselmesi ve dağılması hızlı bir şekilde gerçekleşir.

Bu çalışmada, şehirlerde hava kirliliğinin artmasına neden olan inversiyon türleri, oluşumları ve etkileri detaylı olarak anlatılmıştır. Ayrıca inversiyon olayının yaşandığı bazı şehirlerde hava kirliliğinden dolayı ölüm olayı üzerinde durulmuştur.

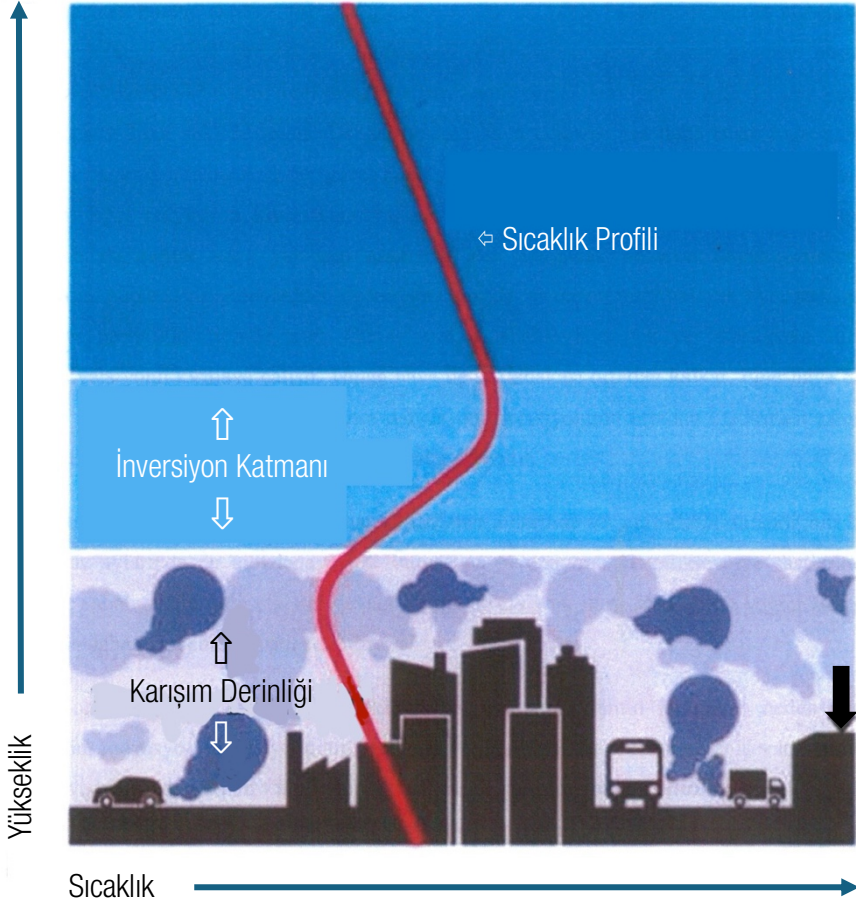
• Sıcaklık inversiyonu

Sıcaklık inversiyonu, yüksek basınç şartlarının hakim olduğu günlerde, açık hava ve sakın rüzgar şartlarında, meydana gelir. Özellikle açık hava (bulutsuz) ve sakın rüzgârlı (hızı düşük) gecelerde yer, infra-kızıl radyasyonu yayarak hızlı şekilde soğur. Böylece yer ve yere yakın yüzey (kuru yer), yukarıdaki yüzeyden daha soğuk olur. Ayrıca kar örtüsü, havayı zeminin yakınında soğuk yapar, açık gökyüzü ve sakın rüzgar şartlarında güneş ışınları, üst atmosferi daha hızlı ısıtır. Bu duruma 'Sıcaklık inversiyonu' denir. Böyle zamanlarda hava kütlesi yukarı doğru değil, daha soğuk ortam olan aşağı doğru hareket etme meylindedir.

İnversiyon, atmosferik şartların en muhtemel sonucunda meydana gelir. Sıcaklık inversiyonu, bacadan veya egzozdan atılan kirleticiler olmasa, genel olarak zararlı sonuçlar oluşturmeyen normal bir meteorolojik olaydır. Sanayi bölgeleri ile şehir içi bölgelerde inversiyon olayı hava kalitesi üzerinde olumsuz etki oluşturabilir. Bacadan ve egzozdan atılan sıcak ve hafif gazlar yükselir, genişler ve sonra soğur. İnversiyonlu günlerde bacadan ve egzozdan atılan sıcak kirleticiler yer seviyesinde tutulur ve birikir. Bu durumda bacalardan ve egzozlardan atılan kirleticiler inversiyon tabakası içinde veya altında tutulur ve birikmeye başlar. Bacadan atılan kirletici miktarı azaltılamıyorsa ve inversiyon süresi de uzuyorsa o bölgede ciddi hava kirliliği problemi yaşanabilir. Çünkü inversiyonlu şartlarda gazların dikey değil düşey hareketi ve birikmesi söz konusudur. Ayrıca soğuk hava, sıcak havadan daha yoğundur. Bu durum yer seviyesindeki havanın ve kirleticilerin yükselmesini ve dağılmasını (seyrelmesini) önler.

İnversiyon tabakasının üzerinde ise sıcaklık, yükseklikle azalmaya devam eder. (Şekil 24). Bulutlarla örtülü havalar termal radyasyonu absorbe eder ve radyasyonun yeryüzüne dönmesine neden olur.

Üç temel inversiyon vardır. Bunlar; Radyasyon inversiyonu, Çökme inversiyonu ve Adveksiyon inversiyonudur.

Şekil 24. Şehirlerde yüksekliğe bağlı olarak sıcaklık değişimi
[ÖZTÜRK (2017), S.]

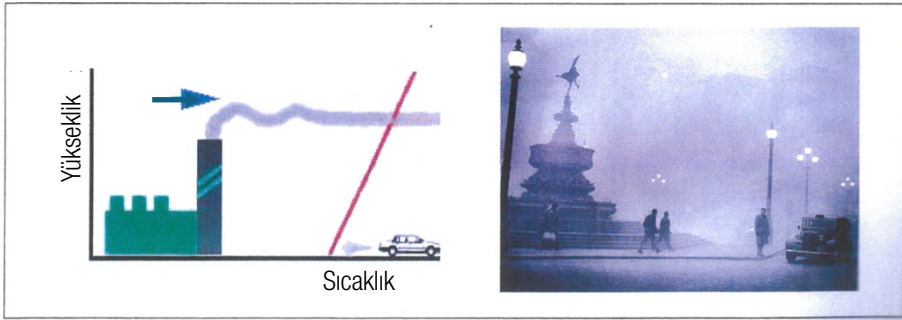
• **Radyasyon inversiyonu.**

Yüksek basınç şartları altında bulutsuz, soğuk ve sakin rüzgârlı günlerde radyasyon inversiyonu yere yakın gerçekleşir. Radyasyon inversiyonu genel olarak geceleri başlar. Bulutsuz gecelerde yer ısısını hızlı şekilde yayar. Sonuç olarak hem yer ve hem de yere yakın hava tabakası hızlı şekilde soğur. Üst tabakadaki hava tabakası ise daha sıcak hale geçer. Böylece sabahın erken saatlerinde (gece) radyasyon inversiyonu oluşur. Bu durumda yer, daha soğuktur. Eğer radyasyon inversiyonu bir vadide veya havzada meydana gelirse, vadinin kenarlarındaki soğuk hava yamacın aşağısına akar ve sıcak havanın altına yerleşerek inversiyonu güçlendirir. Radyasyon inversiyonu havada sis oluşumunu başlatır, aynı zamanda gazları ve partikülleri içinde tutar. Güneş ışınları

sabahleyin soğuk yer tabakasına nüfuz ederek inversiyonu kırmaya çalışır. Isınan hava ile sis tabakası ortadan kalkar. Eğer hava çok sakın ve aşırı nemli ise güneş ışınlarının radyasyon inversiyonunu ortadan kaldırması zaman alabilir. Bu süre birkaç saatten birkaç güne kadar sürebilir.

Radyasyon inversiyonu sonbahar ve ilkbahar aylarında sık aralıklarla olmakla birlikte kış ve yaz aylarında da meydana gelir. Radyasyon inversiyonu genellikle gece saatlerinde başlar ve sabah saatlerinde etkisini devam ettirir. İnversiyon, hava kirliliğinin yoğun olduğu şehirlerde daha uzun süre devam edebilir.

Londra'da 1952 yılında gerçekleşen ve binlerce kişinin ölümüne neden olan inversiyon, radyasyon inversiyonudur. Yer seviyesinde ciddi sis oluşmuştu. Yüksek basınçlı, sakın havada bacadan atılan kirleticiler sis tabakası içinde tutulmuş ve birikmişti. Radyasyon inversiyonu 5 Aralık'ta başlamış, 10 Aralık'a kadar devam etmişti. Güneş ışınları sis tabakasını ısıtıp ortadan kaldıramamıştı. İngiltere'de yaşanan radyasyon inversiyonu görüntüleri **Şekil 25**'de verilmiştir.

Şekil 25. Radyasyon inversiyonu
[ÖZTÜRK (2017), S.]

• Çökme inversiyonu

Dağ eteği bölgeleri ile vadilerde çökme inversiyonu sık aralıklarla meydana gelmektedir. Yüksek basınç şartları altında açık havalar (bulutsuz havalarda) ile sakın rüzgarlı hallerde, bir tepe, dağ bölgesi, engel gibi yüksek bölge üzerinden dağ eteği veya vadi üzerine gelen soğuk hava tabakası yüksek bölgeden aşağı doğru inerken sıkışır. Sıkışan hava kütlesi ısınır. Böylece yerden belli bir yükseklikte sıcak hava tabakası oluşur. Yer seviyesindeki hava kütlesi inversiyon tabakasına kadar yükselir. İnversiyon tabakası bir kapak gibi hareket ederek hava kütesinin ve kirleticilerin daha fazla yükselmesine ve dağılmasına engel olur.

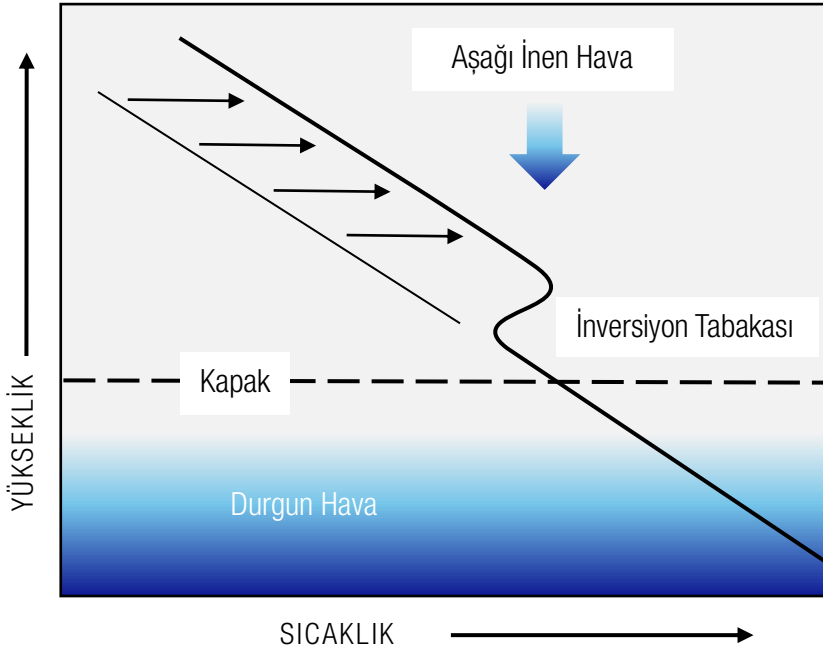
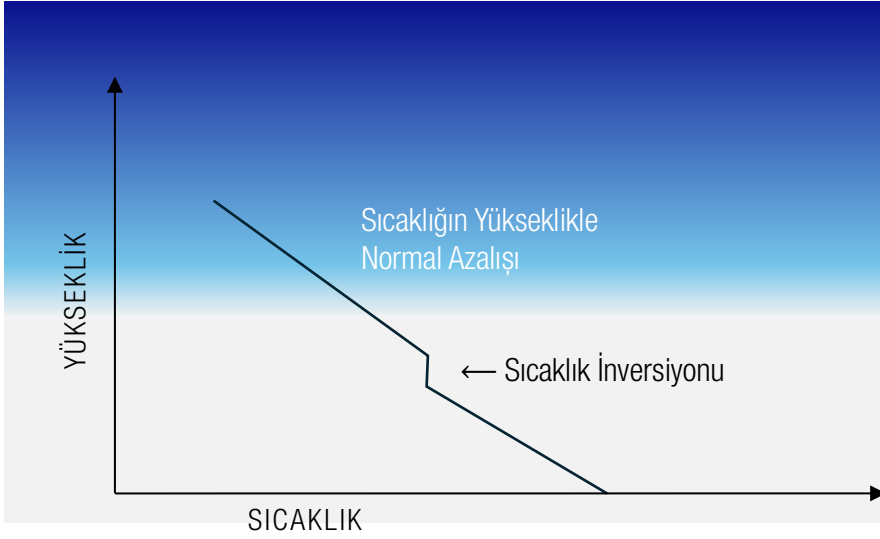
Los Angeles'de bu tür inversiyon sık aralıklarla meydana gelir. Doğudan gelen sıcak çöl havası dağ üzerinden şehir üzerine eser. Pasifikten (denizden) gelen soğuk hava ise yere yakın yere yerleşir. Böylece yüksekte gelen sıcak hava tabakası denizden gelen soğuk hava tabakası üzerine yerleşerek bir tabakalaşma oluşturur

Çökme inversiyonu, radyasyon inversiyonuna göre daha etkilidir. Etkisi ve kalma süresi daha uzundur. Bu tür inversiyonlar genel olarak ilkbahar ve sonbahar aylarında daha sık aralıklarla meydana gelir.

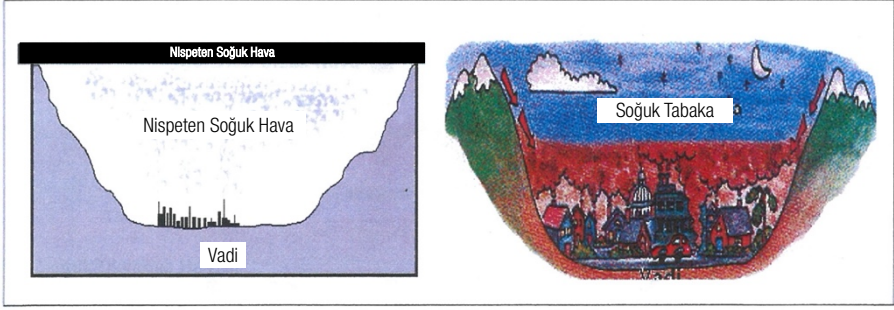
Atmosferde yerden bir kaç km yükseklik içinde çökme inversiyonu meydana gelir. İnversiyon tabakasının yerden yüksekliği oldukça önemlidir. İnversiyon tabakası yerden ne kadar yüksekte oluşmuşsa bacadan ve egzozdan atılan kirleticilerin atmosferde seyrelmesi de o kadar yüksek; kirleticinin konsantrasyonu da o kadar düşük olur. İnversiyon tabakası yere kadar yakın ve ortamdan kalkma süresi uzun ise kirleticinin konsantrasyonu kadar yüksek ve hava kirliliği bakımından etkisi o kadar şiddetlidir.

Özellikle doğu yönünde dağlarla, yüksek tepelerle ve gökdelenlerle çevrili şehirlerde yüksek basınç şartlarının hakim olduğu açık hava ve sakin kış aylarında bu tür inversiyonlar sık aralıklarla meydana gelebilir. Ayrıca dağların ve tepelerin üzerine yapılan yüksek binalar veya gökdelenler, çökme inversiyonunu tetikler. Eğer bu tür bölgelerde kış aylarında kalitesiz yakıtlar (kükürdÜ, külÜ ve nemi yüksek, kalorisi düşük) ısınma amaçlı, aşırı fosil yakıt tüketen yaşlı araçlar, servis ve toplu taşıma aracı olarak kullanılıyorsa ve sanayi tesislerinin bacaları kontrol edilmiyorsa, bacadan atılan kirleticilerin çevre üzerinde etkisi inversiyonlu günlerde fevkalade ölümcül olabilir.

Yüksek tepe veya dağlarla çevrili bölgelerde oluşan çökme inversiyonuna ait detaylar **Şekil 26** ve **Şekil 27**'de verilmiştir. Şekillerden görüldüğü gibi belli yüksekliğe kadar sıcaklık yerden yükseklikle azalmaktadır. Belli bir yükseklikte ise sıcaklık yükseklikle artmaktadır. Bu tabakanın üzerinde de sıcaklık yine yükseklikle azalmaktadır. İnversiyon tabakası bir kapak gibi hareket ederek yer seviyesindeki gazların daha fazla yükselmesini ve dağılmasını engellemektedir. Çökme inversiyonu kalitesiz yakıt ve yakma sistemlerinin kullanıldığı yerlerde daha etkili olmaktadır.

Benzer bir durum, sıcak havanın vadilerde biriken daha soğuk havanın üzerine çıktığı dağ vadisi'nde ortaya çıkar (**Şekil 28**).

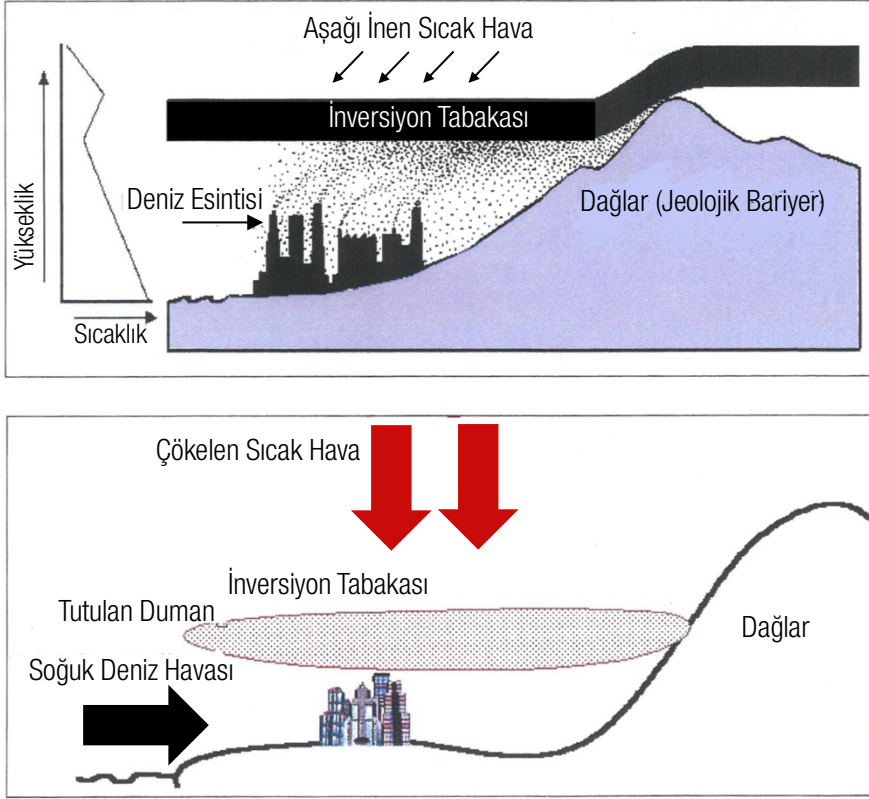

Şekil 28. Vadide gerçekleşen Çökme inversiyonu'nun etkileri
[ÖZTÜRK (2017), S.]

• **Adveksiyon inversiyonu:**

Yüksek basınçlı günlerde, sakin ve açık atmosferik şartlarda, sıcak deniz, göl veya deniz esintileri, karaya ulaşmadan önce soğuk hava akımları üzerinden geçtiği sahillerde (şehirlerde) adveksiyon inversiyonu gerçekleşir. Bu durumda yer seviyesindeki soğuk hava tabakası üzerine sıcak hava tabakası yerleşir. Kararlı (stabil) tabaka olarak adlandırılan inversiyon tabakası bir kapak gibi hareket ederek tabaka altında bacadan veya egzozdan atılan kirleticilerin tutulmasına ve birikmesine neden olur. Bu tür inversiyon oluşumu ile ilgili örnekler **Şekil 29** da verilmiştir.

Adveksiyon inversiyonu, genel olarak arkasında yüksek tepe veya dağ olan sahil bölgelerinde kurulu şehirlerde meydana gelmektedir.

Şekil 29. Adveksiyon inversiyonu'nun oluşumu
[ÖZTÜRK (2017), S.]

Şimdi çevre ortama atılan yanma ürünlerinden dolayı oluşan hava kirliliği ile ilgili çeşitli kaynaklardan alınan bilgi verilecek ve daha sonra tekrar Adveksiyon inversiyonu konusuna geri döneceğiz.

• Hava kirliliği [TTB - TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ (2020), S.]:
İnsan sağlığını etkileyen, havadaki kirletici maddeler içinde yer alan ve hava kirliliği ölçümlerinde değerlendirilen

• **Sülfür dioksit (SO₂)**

Çalışmaların sonuçlarına göre önerilen SO₂ düzeyi,

24 saat ortalaması 125 mg/m³

Yıllık ortalaması 50 mg/m³

olarak belirlenmiştir.

Asılı partiküler madde [PM]:

Sağlık üzerine etkisi, partikül büyüklüğüne ve konsantrasyonuna bağlıdır.

PM₁₀: 10 µm çapından küçük partiküller

PM_{2,5}: 2,5 µm çapından küçük partiküller

PM, düşük değerlerde (100 mg/m³ ten az) solunum sistemi hastalıkları ve solunum fonksiyonlarında azalma gibi kronik etkilere yol açmaktadır.

SO₂ ve PM, diğer atıklara göre iki yönde farklılık göstermektedir. Birincisi ülkemizde sadece bu iki maddenin ölçülüyor / izleniyor olması, diğeri ise termik santral için geliştirilmiş filtrasyon yöntemlerinin yine sadece bu iki maddeye özgü olmasıdır. Diğer bir deyişle, bu iki madde dışındaki kirleticiler ne izlenmekte ne de filtre edilmektedir.

Yatağan'da hava kirliliği ve sağlık etkileri:

Devlet İstatistik Enstitüsü istatistiklerinde belirtilen, Yatağan'ın 1990-93 yılları (Tarihler eski, ancak bize bir fikir verebilir, TÖ). SO₂ ve PM Konsantrasyonları aşağıda görülmektedir:

Yıl	SO ₂	PM
1990	69	31
1991	154	38
1992	-	-
1993	320	43

Tablo 13. Yatağan ilçesinde 1990-93 yılları ortalama aylık SO₂ konsantrasyonu (mg/m³) [TTB - TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ (2020),S.]

1999 yılı DiE istatistiklerine göre Yatağan ve Muğla merkezdeki hava kirliliği ölçüm sonuçları **Tablo 14**'te görülmektedir.

	SO ₂ (mg/m ³)		PM ₁₀	
	Yıllık ortalama	Max	Yıllık ortalama	Max
Muğla	83	347	40	105
Yatağan	193	567	39	78

Tablo 14. Muğla merkez ve Yatağan ilçesi 1999 yılı ortalama yıllık ölçüm sonuçları
[TTB - TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ (2020), S.]

PM her iki merkezde de benzer düzeyde iken SO₂ nin Yatağan'da daha yüksek düzeyde olduğu gözlenmektedir. Bir bilgi daha verelim: 1990-93,1999 yılları kirlilik düzeyleri karşılaştırıldığında, Yatağan'da hastaneye yatış nedenleri arasında solunum sistemi hastalıklarının oranı % 28,2 iken Muğla'da % 13,8 ile daha düşüktür.

Hava kirliliğinin insan sağlığı ve çevre üzerindeki etkisi

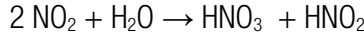
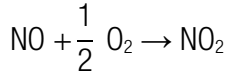
[İLKILIÇ & BEHÇET (2006)]

Kükürt oksitler (SO₂)

Yeryüzünde en kirletici ve en çok bulunan kükürt bileşikleri SO₂ ve SO₃ olup termik santrallerin emisyonlarından meydana gelmektedir. SO₂ gazı, insan ve diğer canlılara zararlı olması bakımından ilk sırada yer almaktadır.

Azot oksitler (NO_x)

Genellikle azot oksitler NO, NO₂, NO₃ şeklinde olup bunlardan NO₂ ve NO en önemli kirletici gazlardır. NO hava ile temas ederken kısa zamanda NO₂'ye dönüşür ve NO₂ de suda kolayca çözünerek asit çözeltisi oluşturabilir.

Buna göre atmosferdeki HNO₃ ise asit yağmurlarının oluşmasına yardımcı olmaktadır.

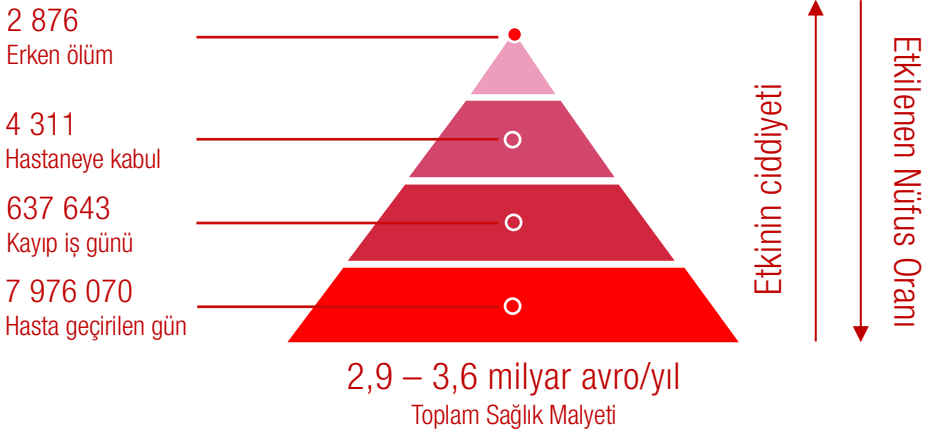
Ödenmeyen sağlık faturası (Türkiye’de Kömürlü termik santraller bizi nasıl hasta ediyor?) [SAĞLIK VE ÇEVRE BİRLİĞİ (2015), S.]

Yatağan termik santralının sağlık etkilerini araştırmak amacıyla Türk Tabipler Birliği’nin yaptığı bir çalışmaya göre, solunum sistemi hastalıkları nedeniyle Yatağan Devlet Hastanesi’nde yatarak tedavi gören hasta oranı, aynı hastalık grubu nedeniyle Muğla şehir merkezindeki hastanelerde yatan hastalara oranla iki kat daha fazladır.

Kömür bizi nasıl hastalandırıyor?

Kömürlü termik santraller, Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de de ciddi düzeyde hava kirliliğine yol açmaktadır. Avrupalı solunum hastalıkları uzmanları kömürü “Görünmez katil” olarak adlandırmakta ve günümüzde toplum sağlığını tehdit eden en önemli sorunlardan biri olarak tanımlamaktadır.

Türk Tabipler Birliği’nin yaptığı çalışma çalışmada yayınlanan güncel veriler gösteriyor ki (Şekil 30):

Şekil 30. Türkiye’de taş kömürü ve linyit ile çalışan termik santrallerin kirlетici salımları ile bağlantılı sağlık etkileri
[SAĞLIK VE ÇEVRE BİRLİĞİ (2015), S.]

Elektrik üretimi için kömür kullanımının Türkiye’ye sağlık maliyeti, her yıl en az 2 876 erken ölüm, yetişkinlerde 3 820 civarında yeni kronik bronşit vakası, 4 311 hastaneye kabul ve 637 643 kayıp iş günü olmaktadır. Kömürün sağlık üzerindeki etkilerinin ekonomik maliyetinin ise yıllık 2,9 ila 3,6 milyar € arasında olduğu tatmin edilmektedir. Bu çalışmada “Türkiye’de sadece kömürlü termik santrallerden kaynaklanan CO₂ salımlarına dair açıklanan resmi veri yoktur” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca, kömürlü termik santrallerinin yakınlarında yaşayan topluluklar diğerlerinden farklı sağlık riskleri ile de karşı karşıya kalabilirler (Şekil 31).

1inci Ulusal Hava Kalitesi Yönetimi Çalıştayı

[ÇED İZİN VE DENETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2017)]:

Hava kirliliğine neden olan gazlardan bazıları için sınır değerler **Tablo 15**’de verilmiştir.

Hava kirliliğinin insan sağlığı ve çevre üzerindeki etkisi:

[İLKILIÇ & BEHÇET (2006)]

Yeryüzünde en kirlетici ve en çok bulunan kükürt bileşikler SO₂ ve SO₃ olup bu emisyonların büyük bir kısmı termik santrallerin faaliyetlerinden meydana gelmektedir.

Kömürlü Termik Santral Salımlarından Kaynaklanan Sağlık Sorunları

Akciğerler

- İnflamasyon
- Oksidatif stres
- KOAH'da hızlı ilerleme ve alevlenme
- Solunum semptomlarında artış
- Pulmoner reflekslerin etkilenmesi
- Akciğer fonksiyonlarında azalma

Beyin

- Serebrovasküler iskemide artış
- Dikkat eksikliği
- Hiperaktivite bozukluğu

Kalp

- Kalbin otonomik fonksiyonunda bozulma
- Oksidatif stres
- Disritmik duyarlılık artışı
- Kardiyak repolarizasyon bozukluğu
- Miyokardiyal iskemide artış

Kan

- Akış değişimi
- Koagülabilitede artış
- Parçacıklarda yer değişimi
- Periferik tromboz
- Oksijen doygunluğunda azalma

Damarlar

- Damar tıkanıklığı, plaklarda hızlı ilerleme ve destabilizasyon
- Endotel disfonksiyonu
- Vazokonstriksiyon ve hipertansiyon

Diğer etkiler

- Düşük doğum ağırlığı
- Erken doğum
- Deri, mesane kanseri
- Diyabet

Özellikle çocuklar, doğum öncesinde bile hava kirliliğine duyarlıdır. Sayıları giderek artan kanıtlar, yaşamın erken dönemlerinde hava kirliliğine maruz kalmanın, ileri yıllarda aralarında obezite, diyabet, göğüs ve prostat kanseri gibi hormonlarla ilintili kanserlerin de bulunduğu kronik hastalıklar geliştirme riskini artırdığını göstermektedir. Ayrıca son araştırmalar, hamilelik döneminde dış ortam hava kirliliğine maruz kalmak ile düşük doğum ağırlığı, erken doğum ve preeklampsi oranlarında artış arasında bağlantılar tespit etmiştir

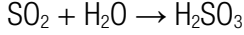
Şekil 31. Parçacıklı maddeye (PM_{2.5}) maruz kalmak çok sayıda sağlık sorununa yol açar [SAĞLIK VE ÇEVRE BİRLİĞİ (2015), S.]

İNSAN SAĞLIĞI VE EKOSİSTEMİN KORUNMASI İÇİN HAVA KALİTESİ SINIR DEĞERLERİ				
Kirlenici Parametreler	Ölçüm Periyodu	Sınır Değerler		Uyum Takvimi
		Ülkemizde Uygulanan (2017 Yılı)	AB'ne Üye Ülkelerde Uygulanan	
Kükürtdioksit SO ₂ (µg/m ³)	Saatlik	410	350	1.01.2019
	Günlük	175	125	
	Uyarı Eşiği (3 ardışık saat)	500	500	
	Saatlik Aşım Sayısı	-	24/Yıl	
	Günlük Aşım Sayısı	-	3/Yıl	
Partikül Madde PM ₁₀ (µg/m ³)	Yıllık (Ekosistem)	20	20	1.01.2014
	Günlük	70	50	1.01.2019
	Yıllık	48	40	
	Günlük Aşım Sayısı	-	35/Yıl	
Azotdioksit NO ₂ (µg/m ³)	Saatlik	270	200	1.01.2024
	Yıllık	48	40	
	Uyarı Eşiği (3 ardışık saat)	400	400	
	Saatlik Aşım Sayısı	-	18/Yıl	
Azotoksitler NO _x (µg/m ³)	Yıllık (Ekosistem)	30	30	1.01.2014
Karbonmonoksit CO (mg/m ³)	8 saatlik Ortalama	10	10	1.01.2017
Ozon O ₃ (µg/m ³)	8 saatlik Ortalama	120	120	1.01.2022
	Bilgi Eşiği (saatlik)	-	180	
	Uyarı Eşiği (saatlik)	-	240	
Benzen C ₆ H ₆ (µg/m ³)	Yıllık	9	5	1,1,2021
Kurşun Pb (µg/m ³)	Yıllık	0.7	0.5	1.01.2019
Arsenik As (nh/m ³)	Yıllık	-	6	1.01.2020
Kadmiyum Cd (ng/m ³)	Yıllık	-	5	2.01.2020
Nikel Ni (ng/m ³)	Yıllık	-	20	3.01.2020
Benzoapiren B(a)p (ng/m ³)	Yıllık	-	1	4.01.2020

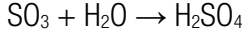
Tablo 15. Hava kalitesi sınır değerleri
[ÇED İZİN VE DENETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2017)]

Atmofere karışan SO₂ ile onun atmoferdeki dönüşüm ürünleri olan sülfıt (SO₃) ve sülfatlar (SO₄) yayılma yoluyla toz taneciklerine dönüşerek kendi aralarında veya başka taneciklerle birleşmek suretiyle büyür ve çökelirler. Bazen havadaki SO₂ atmoferin çok yüksek tabakalarına kadar çıkarak hava akımları ile uzaklara

taşıyabilir. Bu hareket esnasında SO₂ havadaki su damlacıkları veya nem ile kimyasal reaksiyona girerek asit oluşturmaktadır. SO₂ önce

sülfüroz aside, daha sonra da etkili bir asit olan

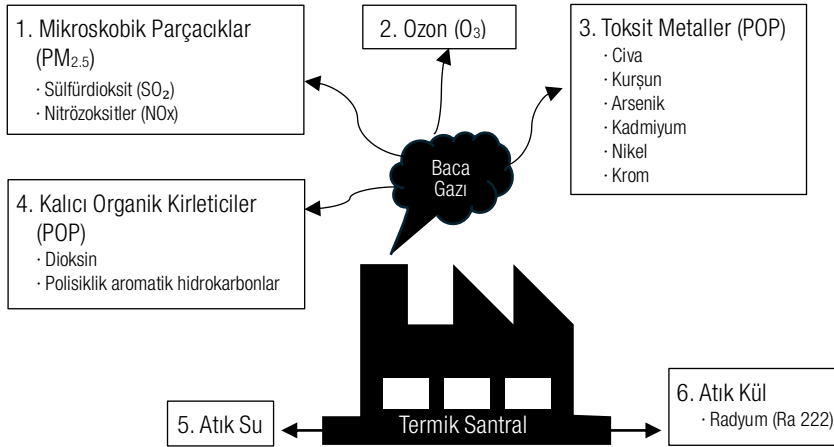
Sülfürik aside dönüşmektedir. Bu dönüşümler sonucu oluşan asitler, asit yağmurlarının meydana gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Hava kirliliğini oluşturan gazlar içinde, insan ve diğer canlılara zararı olması bakımından SO₂ gazı ilk sırada yer almaktadır.

Azot oksitler ise, NO, NO₂, NO₃ şeklinde olup bunlardan NO₂ ve NO, en önemli kirlenici gazlardır. NO₂, havanın içinde bulunan nem ile birleşerek nitrat asidine dönüşür ve bu asidin de canlıların sağlığı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Eskişehir Alpu Kömürlü termik santrali sağlık etki değerlendirmesi raporu [ETİLER v. d. (2020), S.]:

Kömürlü Termik Santraller (KTS), yaşadığımız çevreyi en çok kirlüten endüstriyel tesisler arasında yer almaktadır. Diğer taraftan KTS'lerin yaydığı önemli miktardaki CO₂'nin iklim üzerindeki etkileri de sağlık açısından ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Termik santrallerin çevre kirliliğine katkısı ise Şekil 32'de özetlenmiştir.

Şekil 32. Kömür yakıtlı termik santrallerden çevreye yayılan zararlı maddeler [ETİLER v. d. (2020), S.]

Şekilden anlaşılacağı üzere termik santrallerin başta baca gazı yanında, atık suları ve atık küllerinden çevreye zararlı maddeler yayılmaktadır. Canlıların

sağlığı üzerine doğrudan etkilerinin yanı sıra bu kirleticiler, bitkisel ve hayvansal ürünleri ve su kaynaklarını da kirleterek dolaylı yoldan da doğal kaynaklara zarar vermektedirler. Bu santral salımlarından kaynaklanan sağlık sorunları **Tablo 16**'da özetlenmiştir.

KTS'lerin baca gazından yayılan gazlar ve duman, önemli bir hava kirliliği kaynağıdır.

• **Kömürün yanması sırasında ortaya çıkan kritik kirleticiler**

[ETILER v. d. (2020), S.]:

Partiküler madde (PM):

Kömür yakılması sonucu oluşan tozların içerisinde yer alan partiküler madde (PM), insan sağlığı açısından çok tehlikelidir. Hava kalitesi izlemlerinde bu mikroskobik parçacıklar PM_{10} ve $PM_{2,5}$ olarak ölçülmektedir. Bu parçacıklardan çapı 10 mikrometreden küçük olanlar, PM_{10} ; 2,5 mikrometreden küçük olanları ise $PM_{2,5}$ olarak adlandırılmaktadır. Bir saç telinin çapının 70 mikrometre, bir kum tanesinin çapının ise 50 mikrometre olduğu göz önüne alınırsa bu parçacıkların ne kadar küçük olduğu anlaşılabilir.

Türkiye'de $PM_{2,5}$ maruziyetine atfedilen sağlık sorunlarının % 20'si termik santrallerden kaynaklanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Çevre Koruma Ajansı (EPA), 2009 yılında $PM_{2,5}$ maruziyetinin sağlık açısından etkileri ile ilgili yayımladığı geniş çaplı bir raporda, $PM_{2,5}$ 'a maruz kalan çocuklarda solunum bozukluğu semptomları, astım gelişimi ve akciğer fonksiyonlarında azalma meydana geldiğini bildirmiştir. Raporda ayrıca astımlı çocuklarda havadaki $PM_{2,5}$ parçacık yoğunluğundaki her $10 \mu g/m^3$ lük artış ile solunum fonksiyonlarının bir ölçütü olan FEV1 'de % 1-3,4 kadar bir düşüşe neden olduğu bildirilmektedir. $PM_{2,5}$ maruziyetinin enfeksiyonlar ve Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı (KOAH) gibi solunum sistemi ile ilişkili hastalıklar nedeniyle acil servis ve hastane başvurularını artırdığı da raporda vurgulanan bulgulardan biri olmuştur. Raporda $PM_{2,5}$ maruziyeti ile akciğer kanseri arasında belirtilen ilişki de dikkat çeken başlıklardandır. Bunun dışında çeşitli çalışmalar $PM_{2,5}$ 'a kısa süreli maruziyetin bile kalp krizi, inme ve kalp aritmilerini tetikleyerek ölüme neden olduğunu göstermiştir. PM'ye uzun süreli maruziyet ise hipertansiyon ve ateroskleroz gibi birçok kalp-damar hastalığının gelişim riskini artırmaktadır.

Türkiye'deki Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği'nde $PM_{2,5}$ konusunda bir düzenleme yer almamaktadır. Kanser ile güçlü nedenselliği artık tartışmasız bir biçimde kabul edilen $PM_{2,5}$ pek çok istasyonda ölçülmemekte; ölçümü yapılsa bile sınır değerleri belirlenmediğinden önlem alınması olanaksız kılınmaktadır.

Etkilenen organ ve sistemler	Etki
Akciğerler	İnflamasyon Oksidatif stres KOAH'da hızlı ilerleme ve alevlenme Solunum semptomlarında artış Pulmoner reflekslerin etkilenmesi Akciğer fonksiyonlarında azalma Akciğer kanseri riskinde artış
Kalp	Kalbin otonom fonksiyonunda bozulma Oksidatif stres Disritmik duyarlılık artışı Kardiyak repolarizasyon bozukluğu Miyokardiyal iskemide artış
Kan	Akış değişimi Koagülabilitede artış Parçacıklarda yer değişimi Periferik tromboz Oksijen doygunluğunda azalma
Damarlar	Damar tıkanıklığı, plaklarda hızlı ilerleme ve destabilizasyon Endotel disfonksiyonu Vazokonstriksiyon ve hipertansiyon
Beyin	Serebrovasküler sistemde artış Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu
Diğer	Düşük doğum ağırlığı Erken doğum Deri, mesane kanseri Diyabet

Tablo 16. Kömürlü Termik Santral salımlarından kaynaklanan sağlık sorunları
[ETİLER v. d. (2020), S.]

Kükürt dioksit (SO₂):

SO₂, maruziyeti termik santral çevresinde yaşayan insanların, özellikle de astım hastası çocukların solunum semptomlarının insidansını ve şiddetini artırmaktadır. Hassas kişilerin SO₂ solunması, inflamasyon ve hava yollarının aşırı duyarlılığına neden olmakta, bronşiti tetiklemekte ve akciğer fonksiyonlarını azaltmaktadır. Epidemiyolojik çalışmalar havadaki SO₂ konsantrasyonu ile astım ve diğer solunum sistemi semptomları nedeniyle hastane başvuruları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Termik santrallerden çevreye SO₂ yayılımını önlemek için yapılan desülfürizasyon üniteleri (Flue Gas Desulfurization - FGD), son birkaç on yılda birçok ülkede havadaki SO₂ konsantrasyonunun azalmasını sağlamıştır. FGD üniteleri, kömür yakılması sonucu açığa çıkan kükürdün % 95'ini tutabilmektedir.

Desülfürizasyon üniteleri sadece kükürdü tutmaktadır, çevreye zarar veren diğer etkenler ise bu sistemden etkilenmezler. Bu ünite, baca gazındaki SO₂'yi bazik karakterli maddeler çözeltisi içinden geçirerek katı maddelere dönüştürür.

Oluşan bu kükürtlü bileşiklerin bir kısmı kimya ya da gübre sanayisinde kullanılabilir de yine de ortaya önemli bir katı atık sorunu çıkmaktadır.

- Azot oksitler (NO_x)

Termik santrallerde kömür yakılması sonucu çevreye yayılan istenmeyen ürünlerden biri de azot oksitlerdir (NO_x). NO_x'ler, atmosferde kimyasallarla tepkimeye girerek ozon, azot oksit (N₂O) ve azot dioksit (NO₂) üretimine neden olur. Ozon ve NO₂ önemli kirleticilerdir. NO₂ maruziyeti, astımlı çocuklarda hırıltı (wheezing) ve öksürük gelişimini artırmaktadır. Ayrıca viral ve bakteriyel enfeksiyonlara yatkınlığı artırmakta ve yüksek konsantrasyonlarda (1-2 ppm) hava yolu inflamasyonuna neden olmaktadır. Düşük konsantrasyonlarda (3-50 ppm) ise astımlı kişilerde akciğer fonksiyonlarını azaltmaktadır (ppm: Milyonda bir birim - parts per million)

Kara rapor 2020. Hava kirliliği ve sağlık etkileri

[TEMİZ HAVA HAKKI PLATFORMU (2020)]

Hava kirliliği çevre kaynaklı en büyük sağlık tehdidi olarak kabul edilmektedir. Dünyada ölüm nedenleri sıralamasında dış ortam kirliliği 6., iç ortam kirliliği ise 8. sırada yer almaktadır. Hava kirleticileri ve sağlık etkisi **Tablo 17**'de gösterilmiştir.

Kirletici	Ana Kaynağı	Sağlık Etkisi
Kükürtdioksit (SO ₂)	Fosil Yakıt Yanması, Taşıt Emisyonları	Solunum Yolu Hastalıkları, Asit Yağmurları
Azot oksitler (NO _x)	Taşıt Emisyonları, Yüksek Sıcaklıkta Yakma Prosesleri	Göz ve Solunum Yolu Hastalıkları, Asit Yağmurları
Partikül Madde (PM)	Sanayi, Taşıt Emisyonları, Fosil Yakıt Yanması, Tanım ve İkincil Kimyasal Reaksiyonlar	Kanser, Kalp Problemleri, Solunum Yolu Hastalıkları, Bebek Ölüm Oranlarında Artış
Ozon (O ₃)	Trafikten Kaynaklanan Azot Oksitler ve Uçucu Organik Bileşiklerin (VOC) Güneş Işığıyla Değişimi	Solunum Sistemi Problemleri, Göz ve Burunda İritasyon, Astım, Vücut Direncinde Azalma
Karbonmonoksit (CO)	Eksik Yanma Ürünü, Taşıt Emisyonları	Kandaki Hemeogloblin ile Birleşerek Oksijen Taşınma Kapasitesinde Azalma, Ölüm

Tablo 17. Hava kirleticileri ve sağlık etkisi
[TEMİZ HAVA HAKKI PLATFORMU (2020), S.]

Ayrıca, kirli havanın bebek ve çocukların kalbi, beyni, hormon sistemleri ve bağışıklığı üzerindeki etkileri kanıtlanmıştır ve büyüme, zeka, beyin gelişimi ve koordinasyon üzerindeki etkilerine yönelik kanıtlar çoğalmaktadır. Hava kirliliğinin çocuklarda görülme riskini artırdığı sağlık sorunlarından bazıları:

- Düşük doğum ağırlığı (Erken doğum)
- Otizm
- Diyabet
- Ani bebek ölümü sendromu
- Astım, KOAH, bronşit ve bronşit gibi solunum hastalıkları
- Zatürree
- Bebek ölümü

· Zekâ geriliği

Hava kirliliği ve COVID-19 virüsü ilişkisi ile de kısa bir bilgi verelim.

Milyonlarca insan, geçmişte hava kirliliğine maruz kalmaları nedeniyle kronik hastalıklar ve sakatlıklar yaşamakta ya da kemoterapi gibi tedaviler görmektedir.

Bu durum onları COVID-19 karşı daha savunmasız hale getirmektedir.

Enfeksiyon riski hava kirliliğinin bağışıklık sistemi üzerindeki etkisi ile artabilir.

Yüksek seviyedeki hava kirliliği vücudun hava yoluyla taşınan virüslere karşı doğal savunmasını etkilemekte ve insanların viral hastalıklara yakalanma olasılığını artırmaktadır (COVID-19 virüsü nedeniyle).

Hava kirliliği seviyelerinin COVID-19 kaynaklı vakaların ve ölümlerin sayısını artırdığına işaret etmektedir.

Küresel ölçekte hava kirliliği, diyabet kaynaklı hasta yükünün yaklaşık % 18 inden, akciğer kanserinin % 14'ünden, kronik obstrüktif akciğer hastalıklarının % 34'ünden, iskemik kalp hastalıklarının % 11 inden ve inmelerin % 7 sinden sorumludur. Bilgi olarak 2019 yılında hava kirliliğine bağlı bazı illerdeki ölüm sayısı ve hızı **Tablo 18** ve **Tablo 19**'da verilmiştir.

İller	Hava kirliliğine atfedilen ölüm sayısı			Hava kirliliğine atfedilen ölüm yüzdesi			Hava kirliliğine atfedilen ölüm hızı (100 binde)		
	Ort.	Min.	Maks.	Ort.	Min.	Maks.	Ort.	Min.	Maks.
İstanbul	3761	2480	4932	6,4	4,22	8,4	38,92	25,66	51,04
İzmir	2075	1373	2714	8,08	5,34	10,56	70,82	46,85	92,62
Manisa	1680	1134	2156	18,5	12,48	23,75	177,68	119,92	228,1
Bursa	1584	1052	2064	10,26	6,82	13,37	80,36	53,38	104,7
Ankara	1552	1024	2036	6,4	4,22	8,4	43,38	28,61	56,89
Konya	1271	847	1652	11,87	7,91	15,42	94,62	63,04	122,92
Kayseri	1004	674	1295	16,01	10,75	20,64	116,63	78,33	150,42
Antalya	932	618	1216	9,18	6,08	11,98	57,42	38,06	74,95
Çorum	881	599	1122	22,33	15,19	28,46	247,75	168,54	315,8
Erzurum	867	591	1104	23,25	15,85	29,59	204,87	139,64	260,69

Tablo 18. 2019 yılında hava kirliliğine bağlı ölüm sayısı en yüksek on il
[TEMİZ HAVA HAKKI PLATFORMU (2020), S.]

İller	PM _{2,5}	Hava Kirliliğine Atfedilen Ölüm Sayısı			Hava Kirliliğine Atfedilen Ölüm Yüzdesi			Hava Kirliliğine Atfedilen Ölüm hızı (Yüz binde)		
		Ort.	Min.	Max.	Ort.	Min.	Max.	Ort.	Min.	Max.
İğdır	78	226	158	282	33,57	23,41	41,85	214,29	149,42	267,15
Erzurum	54	867	591	1104	23,25	15,85	29,59	204,87	139,64	260,69
Çorum	52	881	599	1122	22,33	15,19	28,46	247,75	168,54	315,8
Düzce	45	418	283	536	18,9	12,83	24,35	170,51	115,2	218,7
Manisa	44	1680	1134	2156	18,5	12,48	23,75	177,68	119,92	228,1
K. Maraş	42	791	533	1017	17,51	11,79	22,52	118,24	79,65	152,08
Sinop	41	331	223	426	17,01	11,45	21,9	218,69	147,17	281,52
Elazığ	39	477	320	615	16,01	10,75	20,64	131,97	88,63	170,19
Kayseri	39	1004	674	1295	16,01	10,75	20,64	116,63	78,33	150,42
Osmaniye	39	357	240	460	16,01	10,75	20,64	110,17	73,99	142,07

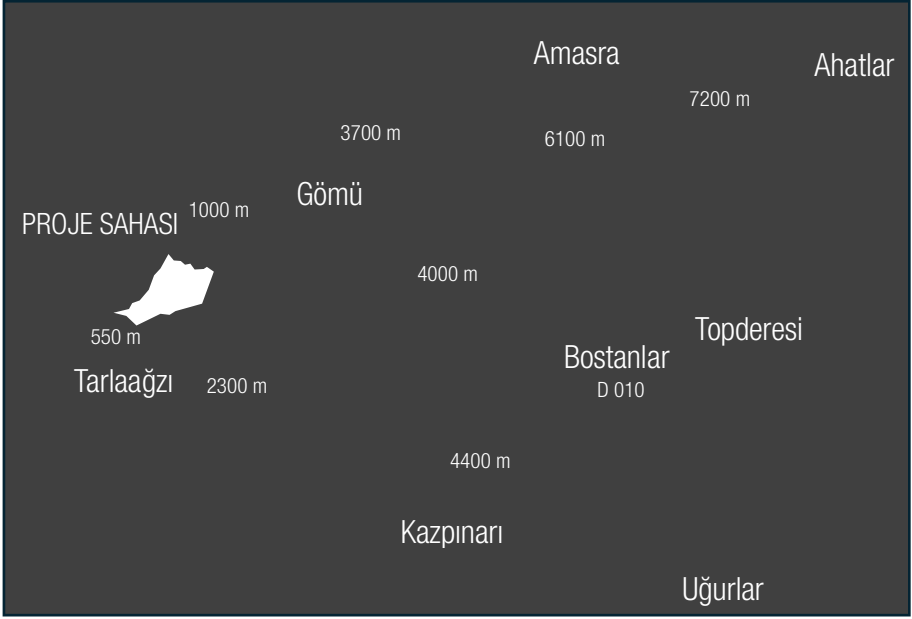
Tablo 19. 2019 yılında hava kirliliğine bağlı ölüm yüzdesi en yüksek on il
[TEMİZ HAVA HAKKI PLATFORMU (2020), S.]

Hava kirliliği ile ilgili bu bilgilerden sonra Adveksiyon inversiyonu konusuna tekrar geri dönelim.

Adveksiyon inversiyonu:

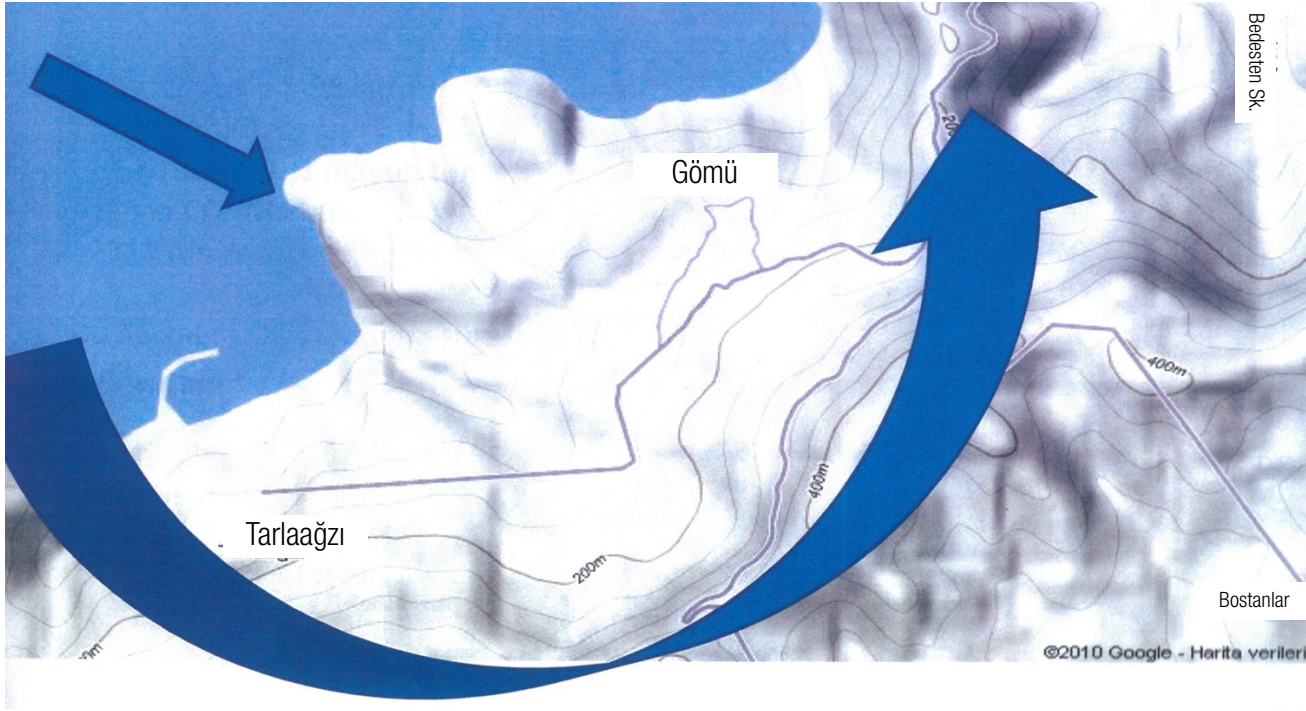
Önce proje sahasının yerini tarif edelim:

Proje sahası Amasra ilçe merkezinin 3,7 km güneybatısında (kuş bakışı), Gömü köyünün merkezden itibaren 1 km güneybatısında (kuş bakışı), Tarlaağzı köyünün 550 metre kuzeydoğusunda (kuş bakışı) yer almaktadır (**Şekil 33**).

Şekil 33. Proje sahasının yerleşimlere olan mesafesini gösterir harita
[MGS PROJE MÜŞAVİRLİK MÜHENDİSLİK (2014), S.]

Termik santral planlanan bölgedeki arazinin arkasında yer alan dağların deniz seviyesinden olan yüksekliği 400 metre (**Şekil 34**) olup denizden gelen sıcak hava akımları acaba bu yüksekliği aşabilmekte zorluk çekebilir mi?

Şekil 34. Termik santralin planlanan bölge arazisi ²

² SEVİNÇ, C. (2021). Kişisel görüşme. Y. Müh. Ekonomist.

Adveksiyon inversiyonu genel olarak arkasında yüksek tepe veya dağ olan sahillerde de kurulan yerleşim yerlerinde meydana gelmektedir ve en basit anlatımıyla 'Yatay olarak ısının bir bölgeden bir bölgeye taşınmasıdır' şeklinde tanımlanabilir.

Santral bacasından çevre ortama atılan hava kirleticileri havadan daha ağır olduklarından yere doğru deniz seviyesinden esen soğuk hava tabakası üzerine sıcak hava tabakası olarak yerleşir.

Kararlı (stabil) tabaka olarak adlandırılan inversiyon tabakası bir kapak gibi hareket ederek tabaka altındaki hava kirleticilerin tutulmasına ve birikmesine neden olur (**Şekil 29**). Bu olay sonucu ise, ciddi hava kirlenmesi dolayısıyla ölümcül atmosferik şartlar meydana gelir.

XIII. Sonuç: hava kirliliği ve sağlık etkileri irdeleme

Kütlesel analizi verilen zenginleştirilmiş taşkömürü (bkz. Sayfa 67) buharlı güç santralinde (Termik santral 2×660 MW) saatte 452 ton kullanıldığına göre tam yanma kabulü ile çevre ortama atılacak olan ve hava kirliliğine neden olacak zehirli gazlar veya yanma ürünleri bizim hesaplarımıza göre

Kütlesel olarak (Sayfa 70-70):

$$m_{\text{hava}} = 4\,841 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{CO}_2} = 1\,302 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{H}_2\text{O}} = 215 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{SO}_2} = 10,8 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{N}_2} = 3\,699 \text{ t/h}$$

$$m_{\text{Kül}} = 41 \text{ t/h}$$

veya,

Hacimsal olarak (bkz. Sayfa 91-91)

$$V_{\text{hava}} = 3\,719\,960 \text{ Nm}^3/\text{h}$$

$$V_{\text{CO}_2} = 655\,400 \text{ Nm}^3/\text{h}$$

$$V_{\text{H}_2\text{O}} = 266\,680 \text{ Nm}^3/\text{h}$$

$$V_{\text{SO}_2} = 3\,706 \text{ Nm}^3/\text{h}$$

$$V_{\text{N}_2} = 2\,957\,888 \text{ Nm}^3/\text{h}$$

olup Hava-Yakıt oranı,

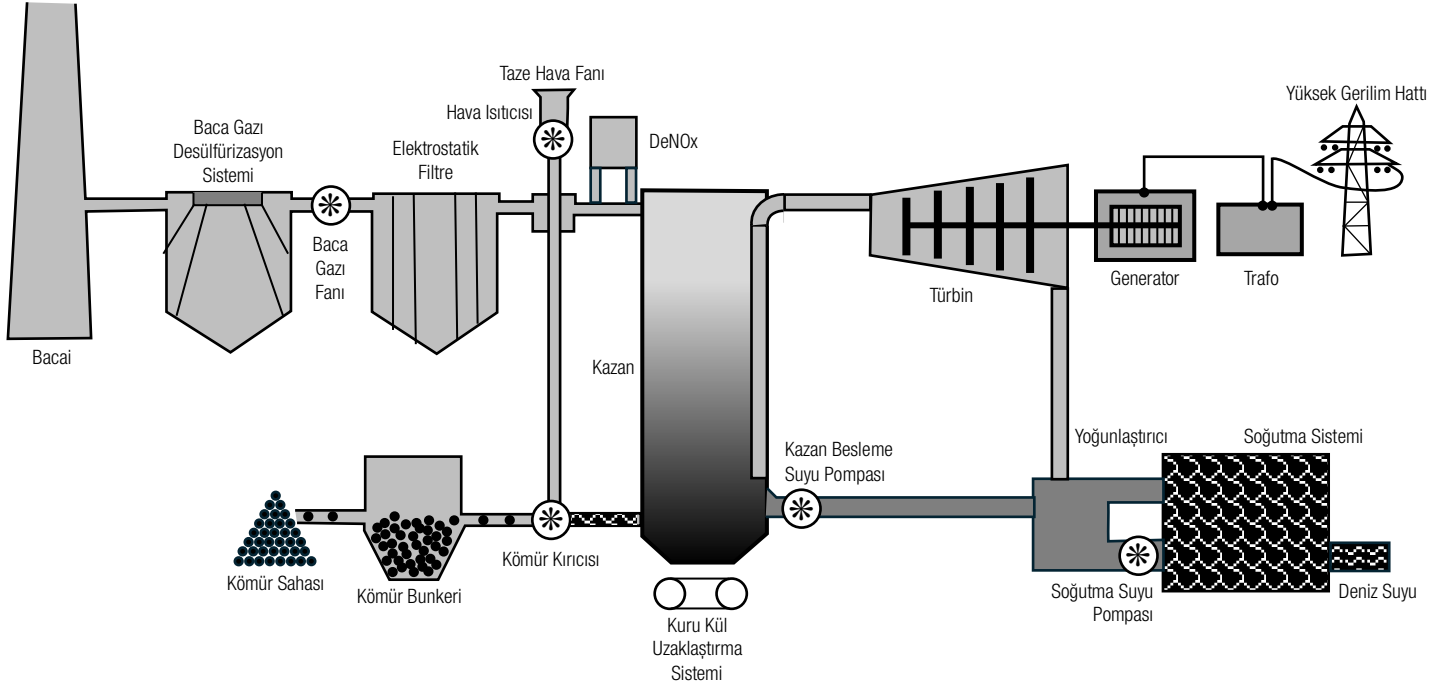
$$\text{HY} = 10,71 \text{ kg hava/kg yakıt (bkz. Sayfa 69) dır.}$$

Yanma ürünlerinin (Baca gazı emisyonlarının) bu kadar büyük (tonlarca) değerlerine karşı ÇED raporlarında belirtilen önlemlerin yeterli olup olmadığı gibi konularda aşağıdaki soruları akla gelmektedir:

- Santral bacasından çıkan gazların emisyon değerleri nedir; sınır değerler aşıyor mu?
- Çevre mevzuatına uyulması için hangi yatırımlar yapılmıştır?
Yapılan yatırımlar Çevre mevzuatındaki toz, azot oksit, kükürt oksit sınır değerlerini ve kül depolamak gerekliliklerinin karşılanması için uygun teknolojiler midir?

Şimdi ÇED raporlarındaki hava kirliliğini önleyici önlemleri özetleyerek sıralayalım [MGS PROJE MÜŞAVİRLİK MÜHENDİSLİK (2014), S.]:

- Yanma sonucu oluşan gazların içerdği uçucu küllerin, atmosfere atılarak çevre kirliliğine neden olmasını önlemek için yüksek verimli 'Elektrostatik Filtreler (EF)' kullanılacaktır.
- Santralde kömür yakıldığında oluşacak SO₂ konsantrasyonu 'Büyük Yakma Tesisleri Yönetmeliği (BYTY)'nde belirtilen sınır değerlerin altına çekebilmek için iki adet 'Baca Gazı Desülfürizasyon (BGD)' tesisinin kurulması planlanmıştır.
- Proje kapsamında baca gazı desülfürizasyonunda (baca gazındaki kükürdü gidermede) kireçtaşı kullanılacaktır (yılda 7 400 saat çalışma esasına göre yılda 187 700 ton) kullanılacağı öngörülmektedir.
- Santralde baca gazındaki NO_x emisyonlarının da yönetmelik sınır değerlerinin altında kalması için düşük NO_x brülörler kullanılacak; kazan ön hava ısıtıcısı ve ekonomizer arasına baca gazı azot oksitleri giderme sistemi DeNO_x (Selective Catalytic Reactor SCR: Seçici Katalitik İndirgeme) yerleştirilecektir (**Şekil 35**).

Şekil 35. Termik santral iş akım şeması
[MGS PROJE MÜŞAVİRLİK MÜHENDİSLİK (2014), S.]

- Santral bölgesinde inversiyon özelliklerine bakıldığında yaz aylarında tehlike arz edecek atmosferik şartlar görülmemektedir. Kış aylarında (Ekim, Kasım, Aralık) inversiyon şiddetlerinde artış olmakta, ilkbahar aylarında atmosferin daha kararlı olduğu görülmektedir (Prof. Dr. Orhan Şen, İTÜ Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi, Meteoroloji Mühendisliği Bölümü) [MGS PROJE MÜŞAVİRLİK MÜHENDİSLİK (2014), S.].
- Projede kömürün yakılması durumunda EF sistemi, baca gazındaki toz içeriğinin 10 mg/Nm^3 'ü aşmaması garanti edilmektedir. Elektrostatik filtrelerde tutulabilen kül oranı baca gazı oranı ile orantılıdır. Bu hız 1-3 m/s dolaylarında olmalıdır. EF sisteminde çekiş kayıpları yalnızca 2-4 mmSS dir. ayrıca bu metodla tutulabilen kül oranı %99'un üzerine çıkabilmektedir.
- Islak kireçtaşı prosesine dayalı sistemde kükürt tutma verimi % 80 - % 95 tir.
- NO_x emisyonu limit 150 mg/Nm^3 değeri, alınan önlemler ile sağlanabilir.
- Planlanan projede 13,74 t/h kazanaltı külü, 77,86 t/h uçucu kül olmak üzere toplam 91,6 t/h kül oluşması beklenmektedir (677 840 t/yıl). Kömürün kül oranı maksimum % 20 kabul edilmiştir.
- Planlanan projede, baca gazı miktarları, özellikleri ve ilgili sınır değerleri **Tablo 20'**de gösterilmiştir.

Parametre	Tasanm Değerleri*	BYTY (mg/Nm ³)	IPPC BREF (2006 versiyonu) Kılavuz Değerleri (mg/Nm ³)	IPPC Taslak BREF (2013 versiyonu) kılavuz Değerleri (mg/Nm ³)	SKHKKY (kg/saat)
SO ₂	110 mg/ Nm ³ (kuru, % 6 O ₂) 206,14 kg/saat	200	20 - 150	25 - 110	60
NO _x	100 mg/ Nm ³ (kuru, % 6 O ₂) 187,40 kg/saat	200	90 - 150	80 - 125	40
CO	200 mg/ Nm ³ (kuru, % 6 O ₂) 374,80 kg/saat	200	< 50	1 - 55	500
Toz	10 mg/ Nm ³ (kuru, %6 O ₂) 18,74 kg/saat	30	5 - 10	5	10
HCl	20 mg/ Nm ³ (kuru, %6 O ₂) 37,48 kg/saat	100	-	< 1 - 5	20
HF	2,5 mg/ Nm ³ (kuru, %6 O ₂) 4,69 kg/saat	15	-	< 0,1 - 2	2
Baca gaz debisi	1 874 000 Nm ³ /saat (kuru) 2 363 560 m ³ /saat (baca şartları)	-	-	-	-
Baca gazı çıkış sıcaklığı	50 °C	-	-	-	-
Baca gaz çıkış hızı	23,22 m/s	-	-	-	-
Baca çıkışı iç çapı	6 m	-	-	-	-
Baca yüksekliği	220 m	-	-	-	-

Tablo 20. Emisyonlar ve ilgili ulusal / uluslararası sınır değerler / standartlar
[MGS PROJE MÜŞAVİRLİK MÜHENDİSLİK (2014), S.]

*) Değerler, bir ünite içindir.

BYTY: Büyük Yakma Tesisleri Yönetmeliği

IPPC: AB Entegre kirlilik önleme ve kontrolü direktifi (*Integrated Pollution Prevention and Control*)

BREF: Mevcut en iyi teknolojiler en iyi teknikler referans dokümanı
(*Best Available Techniques Reference Documents*)

SKHKKY: Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği

HF: Hidroflorik asit

- Kurulması planlanan santral SKHKKY’de belirtilen hüküm ve sınır değerlere de uygun olarak işletilecektir. Aynı zamanda **Tablo 20**’de görüldüğü gibi, santralden atmosfere salınacak kirlletici konsantrasyonları BYTY’de belirtilen sınır değerleri de sağlamaktadır.
- BYTY uyarınca, santralde bulunacak bacalara sürekli emisyon ölçüm sistemi (SEÖS) kurularak baca gazı emisyonları sürekli olarak ölçülecek ve kayıt altına

alınacaktır. Bu sistemde SO₂, NO_x, CO ve toz emisyonları ile basınç, sıcaklık, gaz debisi ve nem ölçmek için ayrı çalışabilen elektronik cihazlar yer alacaktır. Emisyon ölçüm sonuçları online bağlantı ile Valilik ve/veya ÇŞB'na iletilecektir.

- Santralin işletme döneminde, tesis etki alanında belirlenecek ve yetkili makamların onayı alınacak bir noktaya hava kalitesi sürekli ölçüm istasyonu kurularak SO₂, NO_x, toz ve CO parametrelerine ait yer seviyesi konsantrasyonları ile rüzgâr hızı ve rüzgâr yönü gibi meteorolojik parametreler sürekli ölçülecektir. Böylelikle santralden kaynaklanacak baca gazı emisyonlarının yer seviyesindeki konsantrasyon (YSK) değerleri üzerinde herhangi bir etki yapıp yapmadığı belirlenebilecektir.
- HKDYY (Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği), ortam hava kalitesinin kademeli olarak iyileştirilmesi ve hedeflenen bir tarihte belirlenen limit değerlerin (**Tablo 21**) sağlanmasını amaçlamaktadır. Limit değerleri [HKDYY (2008), S.]'te kapsamlı olarak görmek mümkündür.

Kirletici	Ortalama Süre	Limit Değer (µg/m ³)	Tolerans Payı	Limit Değere Ulaşılabilecek Tarih
SO ₂	Saatlik (insan sağlığının korunması için)	350 (bir yılda 24 defadan fazla aşılamaz) 1)	1.1.2014 tarihinde 150 µg/m ³ (limit değerin % 43'ü) ve 1.1.2019 tarihine kadar tolerans payı sıfırlanacak şekilde her 12 ayda bir eşit miktarda yıllık olarak azaltılır.	1.1.2019
	24 saatlik (insan sağlığının korunması için)	125 (bir yılda 3 defadan fazla aşılamaz) 2)	1.1.2014 tarihinde 125 µg/m ³ (limit değerin %100'ü) ve 1.1.2019 tarihine kadar tolerans payı sıfırlanacak şekilde her 12 ayda bir eşit miktarda yıllık olarak azaltılır.	1.1.2019
	Yıllık ve kış dönemi (ekosistemin korunması için)	20		1.1.2014
NO ₂	Saatlik (insan sağlığının korunması için)	200 (bir yılda 18 defadan fazla aşılamaz) 3)	1.1.2014 tarihinde 100 µg/m ³ (limit değerin %50'si) ve 1.1.2024 tarihine kadar tolerans payı sıfırlanacak şekilde her 12 ayda bir eşit miktarda yıllık olarak azaltılır.	1.1.2024
	Yıllık (insan sağlığının korunması için)	40	1.1.2014 tarihinde 20 µg/m ³ (limit değerin %50'si) ve 1.1.2024 tarihine kadar tolerans payı sıfırlanacak şekilde her 12 ayda bir eşit miktarda yıllık olarak azaltılır	1.1.2024
NO	Yıllık (vejetasyonun korunması için)	30		1.1.2014

PM ₁₀	24 saatlik (insan sağlığının korunması için)	50 (bir yılda 35 defadan fazla aşılamaz) 4)	1.1.2014 tarihinde 50 µg/m ³ (limit değerin %100'u) ve 1.1.2019 tarihine kadar tolerans payı sıfırlanacak şekilde her 12 ayda bir eşıit miktarda yıllık olarak azaltılır.	1.1.2019
	Yıllık (insan sağlığının korunması için)	40	1.1.2014 tarihinde 20 µg/m ³ (limit değerin %50'si) ve ve 1.1.2019 tarihine kadar tolerans payı sıfırlanacak şekilde her 12 ayda bir eşıit miktarda yıllık olarak azaltılır.	1.1.2019
CO	Maksimum günlük 8 saatlik ortalama (insan sağlığının korunması için)	10 000	1.1.2014 tarihinde 6,000 µg/m ³ (limit değerin %60'ı) ve 1.1.2017 tarihine kadar tolerans payı sıfırlanacak şekilde her 12 ayda bir eşıit miktarda yıllık olarak azaltılır	1.1.2017

Tablo 21 . HKDYY de belirtilen sınır değerler
[MGS PROJE M   AVIRLIK M  HENDİSLİK (2014), S.]

- 1) Herhangi bir noktadaki saatlik ölçüm sonuçları büyükten k  ğ e doğru sıralandığında sonuçların %99,73'ünün aşılamaması gereken değerdir
- 2) Herhangi bir noktadaki günlük ölçüm sonuçları büyükten k  ğ e doğru sıralandığında sonuçların %99,18'inin aşılamaması gereken değerdir.
- 3) Herhangi bir noktadaki saatlik ölçüm sonuçları büyükten k  ğ e doğru sıralandığında sonuçların %99,79'unun aşılamaması gereken değerdir.
- 4) Herhangi bir noktadaki günlük ölçüm sonuçları büyükten k  ğ e doğru sıralandığında sonuçların %90,41'inin aşılamaması gereken değerdir.

Hava kirliliği ve sağlık etkileri ile ilgili verebildiğimiz bilgilere karşı, Sayfa 129'da sorduğumuz sorulara genel değerlendirme yapmamız bağlamında acaba uygun bir cevap verebilir miyiz?

XIV. Soğutma suyu deniz deşarj sistemi (irdeleme):

Özetleyelim:

- Santral için gerekli soğutma suyunun tamamı Karadeniz'den karşılanacaktır.
- Kondansör ve yardımcı soğutma suyu miktarı 162 900 m³/saat tir (Sayfa 43).
Deniz suyu sıcaklığı ortalama 20°C alınır,

$$(\dot{m}_{\text{soğutmasuyu, 20°C, 4 kPa}})_{\text{hesap}} \cong 155\,000 \text{ t/h} \quad (\text{Sayfa 43})$$

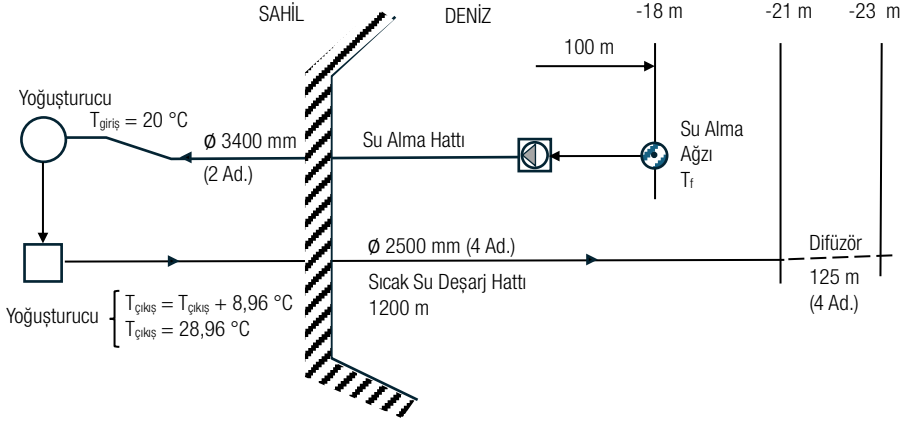
ve kondansörden çıkan, yani denize deşarj olacak (**Şekil 6**) suyun sıcaklığı

$$p = 4 \text{ kPa için } T_{\text{doyma}} = 28,96 \text{ °C} \quad (\text{Sayfa 38})$$

dir.

- Kıydan 100 m mesafede ve 18 m su derinliğinde bulunan bir yere 'Su alma ünitesi' kurulacak; su filtrasyondan geçtikten sonra pompalarla kondansörlere basılacaktır.
- Pompa binasından kondansörlere su taşıyan iki adet hat 3 400 mm çaplı borulardan oluşacaktır.
- Kondansörde (yoğuşturucu) ısınan deniz suyu (28,96°C) yaklaşık 1 200 metre uzaklıkta 4 adet ø 2 500 mm çapındaki borularla deşarj hattını meydana getirecektir (**Şekil 7**).
- Deşarj hattına bağlı, 21 metre su derinliğinden başlayarak 23 metre su derinliğine kadar her biri 125 metre ve toplamda 500 metre uzunluğunda difüzör sistemi yerleştirilecektir (**Şekil 8**).

Bu bilgiler, ÇED raporlarından alınmıştır, hatalar olabilir; ancak genel bir değerlendirme yapılacağından (irdeleme) bazı sonuçlar elde edebiliriz. Önce, şematik olarak pompalama sistemini ÖZTÜRK (2011)'den de faydalanarak çizelim (**Şekil 36**) [ÖZTÜRK (2011), S.].

Şekil 36. Denizden su alma ve sıcak su dönüş sistemi şematik planı

Şimdi sıcak su deşarj hattında bulunan boruların dış yüzeyine ait sıcaklık dağılımını inceleyelim:

Proje debisi: $Q_{top} = 160\,000\text{ m}^3/\text{h}$ (Kabul)

Yoğuşturucudan çıkan

suyun sıcaklığı: $T_1 = 28,96^\circ\text{C}$

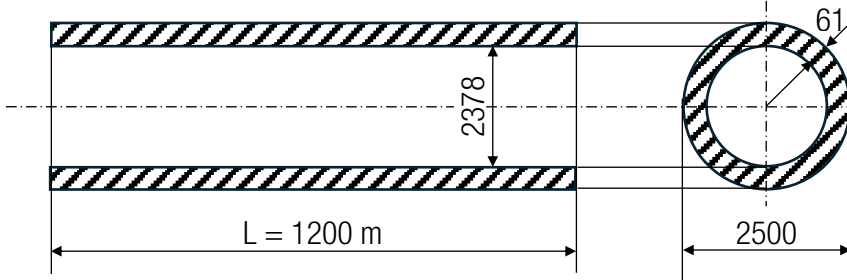
Boru çapı: $d = 2\,500\text{ mm}$ (Dış)

Boru adedi: $n = 4$

Boru boyu: $L = 1\,200\text{ m}$ (Difüzör kadar)

Boru özelliği: HDPE (High Density Polyethylene - yüksek yoğunluklu Polietilen hammadde ile üretilmiş)

Sıcak su deşarj borusu:

Şekildeki boyutlarda (yaklaşık) HDPE malzemeden yapılmış olup (cidar pürüzlükleri az, dolayısıyla sürtünme kayıpları düşüktür. ÖZTÜRK (2011)'e göre Darcy pürüzlülük katsayısı $f = 0,02 \dots 0,03$ alınmıştır. 4 adettir.

2 378 mm çaplı sıcak su deşarj hattı borusundaki ortalama akışkan hızını hesaplayalım:

$$Q_{\text{top}} = 160\,000 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\text{boru}} = \frac{Q_{\text{top}}}{4} = \frac{160\,000}{4}$$

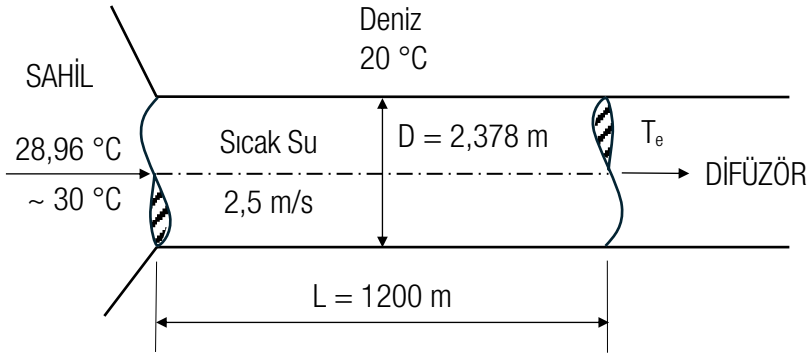
$$Q_{\text{boru}} = 40\,000 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\text{boru}} = \frac{\pi D^2}{4} \cdot V_{\text{ort}}$$

$$\frac{40\,000}{3\,600} \text{ m}^3/\text{s} = \frac{\pi (2,378)^2}{4} \cdot V_{\text{ort}}$$

$$V_{\text{ort}} = 2,5 \text{ m/s}$$

Şöyle bir problem olsa

2,378 m çaplı bir boru hattından $28,96 \text{ °C}$ 'de ve $2,5 \text{ m/s}$ hızla akan sıcak su akışını göz önüne alalım. Boru hattı 1 200 metre olup tamamen deniz altındadır. Borunun yüzey sıcaklığı hemen hemen 20 °C alınabilir.

Boru malzemesinin ısıl direncini ihmal ederek borunun $L = 1\,200 \text{ m}$ sinde, yani difüzöre geçiş yerindeki akışkan sıcaklığını bulunuz:

Kabuller:

- ▶ Sürekli işlem söz konusudur (İşletme süresi yılda 7 400 saat);
- ▶ Borunun yüzey sıcaklığı 20 °C 'ye çok çok yakındır;
- ▶ Borunun ısıl direnci ihmal edilebilmektedir;
- ▶ Boru hattının iç yüzeyleri pürüzsüzdür.

Özellikler:

Sıcak suyun difüzöre geçiş yerindeki ($L = 1\,200 \text{ m}$) sıcaklığı bilinmemekte ve dolayısıyla sıcak suyun özelliklerinin belirleneceği sıcaklık olan ortalama sıcaklık bulunamamaktadır. Girişte sıcak suyun sıcaklığı $28,96 \text{ °C}$ dir ve denizin soğuk suyuna olan ısı kaybının bir sonucu olarak bu sıcaklığın bir miktar düşmesi

beklenir. Sıcak suyun özellikleri giriş sıcaklığında hesaplanır, fakat gerekirse hesaplamalar, ortalama sıcaklıkta alınan özellikler kullanılarak tekrarlanacaktır. Kolaylık olması açısından ve birbirine çok yakın değerler olması nedeniyle 28,96 °C yerine giriş sıcaklığını 30 °C olarak alalım. 30 °C için **Tablo 22**'den

Sıcaklık T °C	Doyma Basıncı P _{doym} , kPa	Özgül Kütle ρ, kg/m ³		Buharlaşma Entalpisi h _{fg} , kJ/kg	Özgül Isı c _p , J/kg · K		Isıl İletkenlik k, W/m · K		Dinamik Viskozite μ, kg/m · s		Prandtl Sayısı Pr		Hacimsel Genleşme Katsayısı β, 1/K
		Sıvı	Buhar		Sıvı	Buhar	Sıvı	Buhar	Sıvı	Buhar	Sıvı	Buhar	
0,01	0,6113	999,8	0,0048	2501	4217	1854	0,561	0,0171	1,792 · 10 ⁻³	0,922 · 10 ⁻⁵	13,5	1,00	- 0,068 · 10 ⁻³
5	0,8721	999,9	0,0068	2490	4205	1857	0,571	0,0173	1,519 · 10 ⁻³	0,934 · 10 ⁻⁵	11,2	1,00	0,015 · 10 ⁻³
10	1,2276	999,7	0,0094	2478	4194	1862	0,580	0,0176	1,307 · 10 ⁻³	0,946 · 10 ⁻⁵	9,45	1,00	0,733 · 10 ⁻³
15	1,7051	999,1	0,0128	2466	4185	1863	0,589	0,0179	1,138 · 10 ⁻³	0,959 · 10 ⁻⁵	8,09	1,00	0,138 · 10 ⁻³
20	2,339	998,0	0,0173	2454	4182	1867	0,598	0,0182	1,002 · 10 ⁻³	0,973 · 10 ⁻⁵	7,01	1,00	0,195 · 10 ⁻³
25	3,169	997,0	0,0231	2442	4180	1870	0,607	0,0186	0,891 · 10 ⁻³	0,987 · 10 ⁻⁵	6,14	1,00	0,247 · 10 ⁻³
30	4,246	996,0	0,0304	2431	4178	1875	0,615	0,0189	0,798 · 10 ⁻³	1,001 · 10 ⁻⁵	5,42	1,00	0,294 · 10 ⁻³
35	5,628	994,0	0,0397	2419	4178	1880	0,623	0,0192	0,720 · 10 ⁻³	1,016 · 10 ⁻⁵	4,83	1,00	0,337 · 10 ⁻³
40	7,384	992,1	0,0512	2407	4179	1885	0,631	0,0196	0,653 · 10 ⁻³	1,031 · 10 ⁻⁵	4,32	1,00	0,377 · 10 ⁻³
45	9,593	990,1	0,0655	2395	4180	1892	0,637	0,0200	0,596 · 10 ⁻³	1,046 · 10 ⁻⁵	3,91	1,00	0,415 · 10 ⁻³
50	12,35	988,1	0,0831	2383	4181	1900	0,644	0,0204	0,547 · 10 ⁻³	1,062 · 10 ⁻⁵	3,55	1,00	0,451 · 10 ⁻³
55	15,76	985,2	0,1045	2371	4183	1908	0,649	0,0208	0,504 · 10 ⁻³	1,077 · 10 ⁻⁵	3,25	1,00	0,484 · 10 ⁻³
60	19,94	983,3	0,1304	2359	4185	1916	0,654	0,0212	0,467 · 10 ⁻³	1,093 · 10 ⁻⁵	2,99	1,00	0,517 · 10 ⁻³
65	25,03	980,4	0,1614	2346	4187	1926	0,659	0,0216	0,433 · 10 ⁻³	1,110 · 10 ⁻⁵	2,75	1,00	0,548 · 10 ⁻³
70	31,19	977,5	0,1983	2334	4190	1936	0,663	0,0221	0,404 · 10 ⁻³	1,126 · 10 ⁻⁵	2,55	1,00	0,578 · 10 ⁻³
75	38,58	974,7	0,2421	2321	4193	1948	0,667	0,0225	0,378 · 10 ⁻³	1,142 · 10 ⁻⁵	2,38	1,00	0,607 · 10 ⁻³
80	47,39	971,8	0,2935	2309	4197	1962	0,670	0,0230	0,355 · 10 ⁻³	1,159 · 10 ⁻⁵	2,22	1,00	0,653 · 10 ⁻³
85	57,83	968,1	0,3536	2296	4201	1977	0,673	0,0235	0,333 · 10 ⁻³	1,176 · 10 ⁻⁵	2,08	1,00	0,670 · 10 ⁻³
90	70,14	965,3	0,4235	2283	4206	1993	0,675	0,0240	0,315 · 10 ⁻³	1,193 · 10 ⁻⁵	1,96	1,00	0,702 · 10 ⁻³
95	84,55	961,5	0,5045	2270	4212	2010	0,677	0,0246	0,297 · 10 ⁻³	1,210 · 10 ⁻⁵	1,85	1,00	0,716 · 10 ⁻³
100	101,33	957,9	0,5978	2257	4217	2029	0,679	0,0251	0,282 · 10 ⁻³	1,227 · 10 ⁻⁵	1,75	1,00	0,750 · 10 ⁻³
110	143,27	950,6	0,8263	2230	4229	2071	0,682	0,0262	0,255 · 10 ⁻³	1,261 · 10 ⁻⁵	1,58	1,00	0,798 · 10 ⁻³
120	198,53	943,4	1,121	2203	4244	2120	0,683	0,0275	0,232 · 10 ⁻³	1,296 · 10 ⁻⁵	1,44	1,00	0,858 · 10 ⁻³
130	270,1	934,6	1,496	2174	4263	2177	0,684	0,0288	0,213 · 10 ⁻³	1,330 · 10 ⁻⁵	1,33	1,01	0,913 · 10 ⁻³
140	361,3	921,7	1,965	2145	4286	2244	0,683	0,0301	0,197 · 10 ⁻³	1,365 · 10 ⁻⁵	1,24	1,02	0,970 · 10 ⁻³
150	475,8	916,6	2,546	2114	4311	2314	0,682	0,0316	0,183 · 10 ⁻³	1,399 · 10 ⁻⁵	1,16	1,02	1,025 · 10 ⁻³
160	617,8	907,4	3,256	2083	4340	2420	0,680	0,0331	0,170 · 10 ⁻³	1,434 · 10 ⁻⁵	1,09	1,05	1,145 · 10 ⁻³
170	791,7	897,7	4,119	2050	4370	2490	0,677	0,0347	0,160 · 10 ⁻³	1,468 · 10 ⁻⁵	1,03	1,05	1,178 · 10 ⁻³
180	1002,1	887,3	5,153	2015	4410	2590	0,673	0,0364	0,150 · 10 ⁻³	1,502 · 10 ⁻⁵	0,983	1,07	1,210 · 10 ⁻³
190	1254,4	876,4	6,388	1979	4460	2710	0,669	0,0382	0,142 · 10 ⁻³	1,537 · 10 ⁻⁵	0,947	1,09	1,280 · 10 ⁻³
200	1553,8	864,3	7,852	1941	4500	2840	0,663	0,0401	0,134 · 10 ⁻³	1,571 · 10 ⁻⁵	0,910	1,11	1,350 · 10 ⁻³
220	2318	840,3	11,60	1859	4610	3110	0,650	0,0442	0,122 · 10 ⁻³	1,641 · 10 ⁻⁵	0,865	1,15	1,520 · 10 ⁻³
240	3344	813,7	16,73	1767	4760	3520	0,632	0,0487	0,111 · 10 ⁻³	1,712 · 10 ⁻⁵	0,836	1,24	1,720 · 10 ⁻³
260	4688	783,7	23,69	1663	4970	4070	0,609	0,0540	0,102 · 10 ⁻³	1,788 · 10 ⁻⁵	0,832	1,35	2,000 · 10 ⁻³
280	6412	750,8	33,15	1544	5280	4835	0,581	0,0605	0,094 · 10 ⁻³	1,870 · 10 ⁻⁵	0,854	1,49	2,380 · 10 ⁻³
300	8581	713,8	46,15	1405	5750	5980	0,548	0,0695	0,086 · 10 ⁻³	1,965 · 10 ⁻⁵	0,902	1,69	2,950 · 10 ⁻³
320	11274	667,1	64,57	1239	6540	7900	0,509	0,0836	0,078 · 10 ⁻³	2,084 · 10 ⁻⁵	1,00	1,97	
340	14586	610,5	92,62	1028	8240	11870	0,469	0,1100	0,070 · 10 ⁻³	2,255 · 10 ⁻⁵	1,23	2,43	
360	18651	528,3	144,0	720	14690	25800	0,427	0,1780	0,060 · 10 ⁻³	2,571 · 10 ⁻⁵	2,06	3,73	
374,14	22090	317,0	317,0	0	-	-	-	-	0,043 · 10 ⁻³	4,313 · 10 ⁻⁵			

Not 1: Kinematik viskozite ν ve ısıl yayılım katsayısı α tanımları olan $\nu = \mu/\rho$ ve $\alpha = k/\rho c_p = \nu/\text{Pr}$ 'dan bulunabilir. 0.01 °C, 100 °C ve 374,14 °C sıcaklıklarda, suyun sırasıyla üçlü, kaynama ve kritik nokta sıcaklıklardır. Yukarıda - buhar yoğunluğu dışındaki - listelenen özellikler, -kritik nokta değerine yakın sıcaklıklarda dışında bütün basınçlarda - ihmal edilebilir hatayla - kullanılabilir.

Not 2: Özgül ısı için kJ/kg °C birimi, kJ/kg · K 'ye ve ısıl iletkenlik için W/m °C birimi W/m · K'e eşdeğerdir.

Kaynak: Viskozite ve ısıl iletkenlik verileri, J. V. SENGERS ve J. T. R. WATSON, Journal of Physical and Chemical Reference Data 15 (1986), pp. 1291-1322 'den alınmıştır. Diğer veriler ise çeşitli kaynaklardan derlenmiş veya hesaplanmıştır.

Tablo 22. Doymuş suyun özellikleri
[ÇENGEL (2011), S.]

ρ : yoğunluk

$\rho = 996,0 \text{ kg/m}^3$

c_p = Sabit basınçta özgül ısı

$c_p = 4178 \text{ J/(kg.k)}$

k = Isı iletim katsayısı

$$k = 0,615 \text{ w/(m.K)}$$

μ = Dinamik Viskozite

$$\mu = 0,798 \cdot 10^{-3} \text{ kg/(m.s)}$$

Pr = Prandtl sayısı

$$Pr = 5,42$$

Reynolds sayısı

$$Re = \frac{\rho \cdot V_{ort} \cdot D}{\mu} = \frac{V_{ort} \cdot D}{\nu} \quad (62)$$

$$Re = \frac{996 \cdot 2,5 \cdot 2,378}{0,798 \cdot 10^{-3}}$$

$$Re = 7\,420\,075$$

[ÇENGEL (2011), S.]'den faydalananak bir borudaki akışta akış

$$\begin{array}{l} Re < 2\,300 \text{ için laminar} \\ Re > 10\,000 \text{ için türbülanslı} \end{array} \quad \left| \begin{array}{l} \text{dır.} \end{array} \right.$$

Boru şebekeleri tasarlandığında ve pompa gücünün belirlenmesi gerektiğinde ölçülü bir yaklaşımla $Re > 4\,000$ için akışlar türbülanslı olarak kabul edilir.

$$Re = 7\,420\,075 > 10\,000$$

dolayısıyla akış türbülanslıdır.

Bazı bilgiler verelim:

Pürüzsüz borular için türbülanslı akışta sürtünme faktörü

$$\begin{array}{l} 3\,000 < Re < 5 \cdot 10^6 \text{ için} \\ f = (0,790 \ln Re - 1,64)^{-2} \end{array} \quad (63)$$

Petukhov (1970) denklemi ile verilmiştir. Türbülanslı akışta Nusselt sayısı sürtünme faktörü ile Chilton-Colburn tarafından

$$Nu = 0,125 f \cdot Re \cdot Pr^{1/3} \quad (64)$$

şeklinde verilmiştir. Sürtünme faktörü için basit

$$f = 0,184 \cdot Re^{-0,2} \quad (65)$$

eşitliği göz önüne alınırsa

$$\begin{array}{l} Nu = 0,125 \cdot (0,184 \cdot Re^{-0,2}) \cdot Re \cdot Pr^{1/3} \\ Nu = 0,0023 \cdot Re^{0,8} \cdot Pr^{1/3} \left(\begin{array}{l} 0,7 \leq Pr \leq 160 \\ Re > 10\,000 \end{array} \right) \end{array} \quad (66)$$

ifadesi 'Colburn eşitliği' olarak bilinir. Bu denklem

$$Nu = 0,023 \cdot Re^{0,8} \cdot Pr^n \quad (67)$$

$n = 0,4$ Borudan akan akışkanın ısıtılması

$n = 0,3$ Borudan akan akışkanın soğutulması

hali için yazılabilir ('Dittus-Boelter denklemi')

Borudan akan akışkan soğuyacağına göre,

$$N_u = 0,023 Re^{0,8} \cdot Pr^{0,3} \quad (\text{Eşitlik 67})$$

$$N_u = 0,023 \cdot (7\,420.075)^{0,8} \cdot (5,42)^{0,3}$$

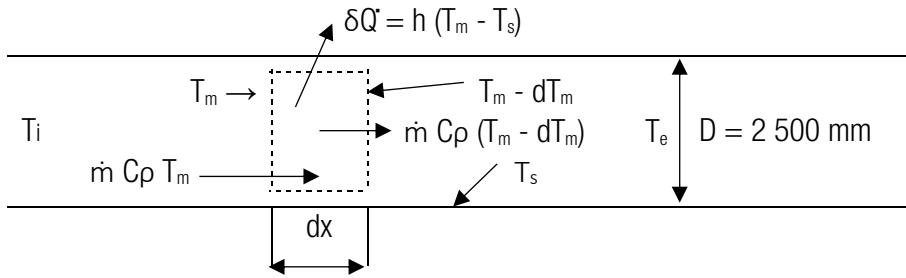
$$N_u = 11\,974,4$$

Boru içindeki türbülanslı akışı incelemeye devam edelim.

Boru yüzey sıcaklığı sabit $T_s = 20\,^{\circ}\text{C}$ ile işleme girelim. Boruda kontrol hacmi seçerek enerji etkileşimlerini gösterelim (**Şekil 37**).

Bir boruda akan akışkandan olan ısı geçişi,

$$Q = h \cdot A_s \cdot \Delta T_{\text{ort}} = h A_s (T_m - T_s)_{\text{ort}} \quad (68)$$

Şekil 37. Bir boruda kontrol hacmi için enerji etkileşimleri
[ÇENGEL (2011), S.]

Burada

A_s - Isı geçiş yüzeyi,

h - Taşınım ısı geçiş katsayısı (ısı taşıma katsayısı)

T_s - sabit yüzey sıcaklığı ($T_s = 20\,^{\circ}\text{C}$ = deniz suyu sıcaklığı)

ΔT_{ort} - Akışkan ile yüzey arasındaki ortalama sıcaklık farkı

$$\Delta T_{\text{ort}} = \frac{\Delta T_i + \Delta T_e}{2} = \frac{(T_i - T_s) + (T_e - T_s)}{2}$$

$$\Delta T_{\text{ort}} = \frac{T_i + T_e}{2} - T_s$$

T_b - Aritmetik ortalama sıcaklık

$$\Delta T_{\text{ort}} = T_b - T_s \quad (69)$$

Kontrol hacmi üzerinde enerji dengesini yazalım:

$$\dot{m} C_p T_m = - h (T_m - T_s) dA_s$$

Yani akışkan enerjisindeki azalma (akışkanın ortalama sıcaklığında dT_m kadar azalma ile gösterilir) taşınım yoluyla boru yüzeyinden dış ortama (denize) aktarılan ısıya eşittir. T_s sabit olduğunda

$$dT_m = d(T_m - T_s)$$

$$dA_s = p \cdot dx \text{ (p boru çevresidir)}$$

olduğu dikkate alınarak yukarıdaki ifade

$$\dot{m} C_p d(T_m - T_s) = -h(T_m - T_s) p \cdot dx$$

$$\frac{d(T_m - T_s)}{2a} = -\frac{h \cdot p}{\dot{m} C_p} dx$$

şeklinde düzenlenebilir.

$$x = 0 \text{ için } T_m = T_i$$

$$x = L \text{ için } T_m = T_e$$

sınırlarında denklem entegre edilirse,

$$\begin{aligned} \ln \frac{T_m - T_s}{T_m - T_s} \bigg|_{x=0 \rightarrow T_m=T_i}^{x=L \rightarrow T_m=T_e} &= -\frac{h \cdot p}{\dot{m} C_p} x \bigg|_0^L \\ \ln \frac{T_e - T_s}{T_i - T_s} &= -\frac{h p L}{\dot{m} C_p} \end{aligned}$$

$p = \pi \cdot D$ (dış çap alınmıştır; ısı geçişi boru dış yüzeyinden ortama olmaktadır)

$$\ln \frac{T_e - T_s}{T_i - T_s} = -\frac{h \cdot A_s}{\dot{m} C_p}$$

$$\frac{T_e - T_s}{T_i - T_s} = e^{-\frac{h \cdot A_s}{\dot{m} C_p}}$$

$$T_e = T_s + (T_i - T_s) \cdot e^{-\frac{h \cdot A_s}{\dot{m} C_p}} \quad (70)$$

sıcaklık denklemi elde edilir.

Isı taşınım katsayısı h ,

$$Nu = \frac{h \cdot D}{k} \quad (71)$$

$$11.974,4 = \frac{h \cdot 2,5}{0,615}$$

$$h = 2945,7 \text{ w/(m}^2 \text{ } ^\circ\text{C)}$$

Isı geçiş yüzeyi A_s ,

$$A_s = \pi D L \rightarrow A_s = \pi \cdot 2,5 \cdot 1\,200$$

$$A_s = 9\,424,8 \text{ m}^2$$

Kütle debisi $\dot{m}$

$$\dot{m} = Q \cdot \rho = 40\,000 / 3\,600 \cdot 996$$

$$\dot{m} = 11\,066,7 \text{ kg/s}$$

$$T_e = 20 \text{ }^\circ\text{C} + (30 \text{ }^\circ\text{C} - 20 \text{ }^\circ\text{C}) e^{-\frac{2\,945,7 \cdot 9\,424,8}{11\,066,7 \cdot 4\,178}}$$

$$T_e = 20 \text{ }^\circ\text{C} + 10 \text{ }^\circ\text{C} \cdot e^{-0,6}$$

$$T_e = 20 \text{ }^\circ\text{C} + 10 \text{ }^\circ\text{C} \cdot 0,55$$

$$T_e = 25,5 \text{ }^\circ\text{C}$$

olarak difüzöre giriş sıcaklığı bulunur. Yani 1 200 metre boru sonunda sıcaklık $30^\circ - 25,5 \text{ }^\circ\text{C} = 4,5 \text{ }^\circ\text{C}$ düşmüştür. Bu sıcaklık difüzörde seyrelme işlemlerinden sonra daha da düşecektir ve sınır değerlerine ulaşacaktır diye düşünüyorum.

21 Haziran 2021, saat 11:45

LİTERATÜR

AR-GE VE TASARIM (web sitesi). Teknoloji, İnovasyon, Mühendislik. Erişim tarihi. / / 2??? URL : ???

BÜYÜKTÜR, Ahmet Rasim (1985). Termodinamik 2. Cilt (Bursa: Uludağ Üniversitesi).

ÇED İZİN VE DENETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2017). 1. Ulusal Hava Kalitesi Yönetimi Çalıştayı (Afyonkarahisar: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı). URL: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/haberler/haberler158701.pdf> Erişim tarihi: 24.7.2024.

ÇENGEL, Yunus A, Taner DERBENTLİ (1996). Termodinamik (İstanbul: Literatür Yayıncılık)

ÇENGEL, Yunus A. (2011). Isı ve Kütle Transferi - Pratik Bir Yaklaşım. Çeviri: Vedat TANYILDIZI, 3. Baskı (İzmir: Güven Kitabevi).

ÇENGEL, Yunus A., Michael A. BOLES (2013). Termodinamik: Mühendislik Yaklaşımıyla, Çeviri: Ali PINARBAŞI, 7. Baskı (Ankara: Palme Kitabevi).

ÇINAR MÜHENDİSLİK (2009). ÇED Raporu, Ankara.

DOKAY MÜHENDİSLİK (2019). Amasra Kömür Madeni Projesi Uluslararası Kredi Kuruluşlarına Yönelik Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme (ÇSED) Raporu), (Ankara: Dokay Mühendislik Ltd.), Cilt 1.

ETİLER, Nilay, Ayşe YIKICI, Onur AKGÜL (2020). Eskişehir Alpu Kömürlü Termik Santrali Sağlık Etki Değerlendirmesi Raporu. Erişim: 24.7.2024. URL: <https://komuretme.org/wp-content/uploads/2022/09/eskisehir-alpu.pdf>

GÜNAY, Aysen (2015). Entegre kirlilik önleme ve kontrolü. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Bitirme Tezi.

HALK SAĞLIĞI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. Hava Kirliliği ve Sağlık Etkileri. Erişim: 24.7.2024. URL: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/ced/hava-kirliligi.html>

HEPER, Yaver (2001). Buhar Santralleri Teorisi ve Uygulaması (Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı).

HKDYY - Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği. Resmi Gazete 6 Haziran 2008, sayı 26898. URL: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/06/20080606-6.htm>

INCROPERA, Frank P., David P. DEWITT (2001). Isı ve Kütle Geçişinin Temelleri. Çeviri: Taner DERBENTLİ, Osman GENCELİ (İstanbul: Literatür Yayınları).

- İLKILIÇ, Cumali, Rasim BEHÇET (2006). Hava kirliliğinin İnsan Sağlığı ve Çevre Üzerindeki Etkisi. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 5 (1), 66-72. URL <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/762464> Erişim tarihi: 24.7.2024,
- JONES J. B., R. E. DUGAN (2003). Mühendislik Termodinamiği (İstanbul: Beta Basım Yayın) Çeviri: Hamra ATILGAN, 1. Baskı.
- MGS PROJE MÜŞAVİRLİK MÜHENDİSLİK (2014). ÇED Raporu. Ankara.
- ONAT, Kemal, Osman F. GENÇELİ, Ahmet ARISOY (2007). Buhar Kazanlarının Isıl Hesapları (İstanbul: Birsan Yayınevi).
- ÖZTÜRK, İzzet (2011). Deniz Deşarjı Tesisleri Tasarımı (İstanbul: Su Vakfı Yayınları)
- ÖZTÜRK, Mustafa (2017). Hava Kirliliğini Artıran Sıcaklık İnversiyonu (Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı).
- SAĞLIK VE ÇEVRE BİRLİĞİ (2015). Ödenmeyen Sağlık Faturası: Türkiye’de Kömürlü Termik Santraller Bizi Nasıl Hasta Ediyor? HEAL Health and Environment Alliance (Ankara: İris İletişim). Erişim: 24.7.2024. URL: https://env-health.org/IMG/pdf/03072015_heal_odenmeyensaglikfaturasi_tr_2015_final.pdf
- SEVİNÇ, Canip (2021). Kişisel görüşme. Y. Müh. Ekonomist.
- TEMİZ HAVA HAKKI PLATFORMU (2020). Kara Rapor 2020: Hava Kirliliği ve Sağlık Etkileri’. Erişim: 24.7.2024. URL: <https://www.temizhavahakki.org/kararapor2020/>
- TMMOB ÇEVRE MÜHENDİSLERİ ODASI BURSA ŞUBESİ (2021). Bursa Hava Kalitesi Değerlendirmesi Raporu. Erişim 24.7.2024. URL: https://icerik.cmo.org.tr/uploads/portal/resimler/ekler/af90c37c19e9c5a_ek.pdf
- TTB - TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ (2020). Yatağan’da Hava Kirliliğinin Değerlendirilmesi Raporu: 3. Hava Kirliliği. Ankara. Erişim: 24.7.2024. URL: <https://www.ttb.org.tr/eweb/yatagan/3.html>
- VAROL, Ö. Evren, Sedat KABDAŞLI (2019). Soğutma Suyu Deniz Deşarj Sistemi Seyrelme Hesapları. Amasra Kömür Madeni Projesi Uluslararası Kredi Kuruluşlarına Yönelik Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirme (ÇSED) Raporu, (Ankara: Dokay Mühendislik Ltd.), Cilt 6.
- YURDAŞEN, Atilla (2???). Kişisel görüşme. Emekli Lavvar Şube Md. ATİ Amasra.

Tuncer Özkan

1944 yılında Erzincan'da doğdu. İTÜ Makina Fakültesi'nden Makina Yüksek Mühendisi olarak mezun oldu. Evli ve bir çocuk babasıdır.

01.04.1970 tarihinde,
EKİ (Ereğli Kömürleri İşletmesi) Amasra Bölgesinde

- ▶ Yeraltı Makina Mühendisi,
- ▶ Bölge Makina Mühendisi,
- ▶ Elektromekanik Başmühendisi,
- ▶ Batı Karadeniz Kömür İşletmesi (BKİ.) Müessese Müdür Yardımcısı olarak çalıştı.

1981-1984 ve 1990-1997 yılları arasında

- ▶ Türkiye Taşkömürü Kurumuna (TTK) bağlı Maden Makinaları Fabrika İşletme Müdürlüğünde, İşletme Müdürü,
- ▶ TTK Genel Müdürlük Müşaviri,
- ▶ Genel Müdürlük Enerji Tasarruf Komisyonu Başkanı ve
- ▶ APK Daire Başkanı olarak görev yaptı.

Makina Mühendisleri Odası Zonguldak Şubesinin kurucu başkanlığını yaptı. Aynı zamanda Karaelmas Üniversitesi (ZKÜ) Makina Mühendisliği Bölümünde proje çalışmaları yaptırdı.

- ▶ Nisan 2009'da emekli oldu. Halen danışmanlık yapıyor ve Bartın/Amasra'da uzmanlık alanındaki çalışmalarına devam ediyor.